

T.C.
ANKARA UNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

SÜNNETE GÖRE İSLAM AİLESİNİN KURULUŞUNDA

M E H İ R

TARİHTEKİ VE GÜNÜMÜZDEKİ UYGULAMALAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

Arif GEZER

Danışman

Prof. Dr. Talat KOCYİĞİT

ANKARA 1993

İÇİNDEKİLER

Konular	Sayfa
---------	-------

Kısaltmalar.....	V
ÖNSÖZ.....	VII
Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	IX
Araştırmanın Metodu ve Sınırı.....	XI
GİRİŞ.....	1
Lügatte Mehir.....	2
İstılahta Mehir.....	4

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA MEHİR

Kur'an'da Mehrin Emredilmesi.....	9
Verilen Mehrin Geri Alınmaması.....	12
Mehirde Yapılacak Değişiklikler.....	19
Mut'a Nikahı ve Mehir.....	23
Cariyelerin Mehri.....	25
Mehir Acısından Boşanma Çeşitleri.....	27
Mehrin Bağışlanması Durumu.....	29
Mehir ve Mut'a.....	31
Ehl-i Kitap Kadınları ve Mehir.....	34
Mehirsiz Hibe Yoluyla Nikah.....	36
Hicret ve İrtidat Durumlarında Mehir.....	39
Ganimet ve Mehir ilişkisi.....	43

II

İKİNCİ BÖLÜM

SÜNNETTE MEHİR

I. SÜNNET.....	48
1. Sünnetin Lügat Tarifi.....	48
2. Sünnetin İstılah Tanımları.....	48
3. Sünnetin Kur'an-ı Kerim'de Kullanılışı.....	50
4. Sünnet-Hadis ilişkisi.....	51
5. Sünnet Üzerine Bazı Yorumlar.....	53
II. PEYGAMBERİMİZİN HANIMLARININ VE KIZLARININ MEHİRLERİ.....	56
1. Hz. Hatice'nin Mehri.....	57
2. Hz. Sevde'nin Mehri.....	58
3. Hz. Aîşe'nin Mehri.....	58
4. Hz. Hafsa'nın Mehri.....	60
5. Hz. Zeyneb binti Huzeyme'nin Mehri.....	60
6. Hz. Ummu Seleme'nin Mehri.....	61
7. Hz. Cuveyriye'nin Mehri.....	62
8. Hz. Zeyneb binti Cahs'ın Mehri.....	64
9. Hz. Reyhane binti Zeyd'in Mehri.....	65
10. Hz. Safiyye binti Huyeyy'in Mehri ve Azadlığın Mehir Olması.....	66
11. Hz. Ummu Habibe'nin Mehri.....	70
12. Hz. Meymune'nin Mehri.....	74
13. Peygamberimizin Kızı Hz. Fatıma'nın Mehri.....	75
14. Hz. Aîşe'nin Mehirle ilgili Hadisi.....	78
III. MEHİRSİZ EVLENMENİN PEYGAMBERİMİZE HAS KILINMASI VE KUR'AN KARŞILIĞINDA MEHİR.....	80

III

IV. SİGAR VE MEHİR.....	89
İslam Şigara Şu Sebeplerden Dolayı Karşıdır.....	89
V. MEHRİN MİKTARI.....	94
A. Mehir Miktarının Az Olması ile ilgili Hadisler..	94
1. Bir Çift Pabucun Mehir Oluşu.....	94
2. Çekirdek Ağırlığı Altın Miktarı Mehir.....	96
3. Demir Yüzüğün Mehir Olması.....	97
4. Bir Avuç Undan Mehir.....	98
5. Nikahın Hayırlısı Mehri Az Olanıdır.....	99
B. Mehir Miktarının Çok olmasıyla ilgili Hadisler..	100
1. Hayber Hissesinde Mehir Olması.....	100
2. Ummu Habibe'ye Ödenen Mehir.....	101
3. Hz. Ömer'in Mehre Bir Üst Sınır Tayin Etmek İstemesi.....	102
VI. MEHİR HAKKINDAKİ MUHTELİF MESELELER.....	104
1. İsyen Eden Kadına Mehrin Verilmemesi.....	104
2. Kazif ve Mehir.....	104
3. İddiasına Rağmen Bakire Olmayan Kadına Mehrin Verilmesi.....	106
4. Kadının Boşanma Talebinde Mehrin Geri Alınması..	107
5. Mehre Sadakat.....	107
6. İbnu Mesud'un Mehr-i Misil ile ilgili Fetvası..	108
7. Mehrin Miktarında ihtilaf Edilmesi.....	109
VII. HZ. PEYGAMBER ZAMANINDAKİ PARA BİRİMLERİNİN DEĞERİ.....	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE MEHİR

I. HUKUKU AİLE KARARNAMESİ.....	115
1. Kararnamede Mehir ile ilgili Fası1.....	116
2. Bazı Maddelerin Yorumlanması.....	118
II. GÜNÜMÜZDE MEHRE BENZEYEN BAZI UYGULAMALAR.....	121
A. Başlık Parası.....	121
B. Süt Hakkı.....	124
C. Nişan ve Düğün Alış-Verişleri.....	125
D. Liste veya Düğün Sebebiyle Alınan Ev Eşyaları....	126
E. Kızevine Götürülen Bayram Hediye1eri ve Kurbanlık.....	127
F. Kıza Takılan Takılar.....	128
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	131
BİBLİYOGRAFYA.....	135
SUMMARY (İNGİLİZCE ÖZET).....	143

KISALTMALAR

- 1) a.g.e. : Adı geçen eser
- 2) A.H.F.D. : Ank. Hukuk Fakültesi Dergisi
- 3) Ank. : Ankara
- 4) A.S. : Aleyhisselam
- 5) a.y. : Aynı yer
- 6) b. : Bin
- 7) B. : Bab
- 8) bkz. : Bakınız
- 9) C. : Cilt
- 10) C.C. : Celle Celalüh
- 11) H. : Hicri
- 12) H.A.K. : Hukuku Aile Kararnamesi
- 13) H.A.K.-E.M.L. : Hukuku Aile Kararnamesi-Esbabı
Mucibe Layihası
- 14) Hz. : Hazreti
- 15) i.A. : İslam Ansiklopedisi
- 16) i.A.D. : İslami Araştırmalar Dergisi
- 17) İst. : İstanbul
- 18) K. : Kitap
- 19) M. : Miladi
- 20) N. : Numara
- 21) R.A. : Radiyallahu Anhu
- 22) R.ha. : Radiyallahu Anha

VI

- 23) S. : Sayfa
24) S.A.V. : Sallallahu Aleyhi ve Sellem
25) s.y. : Sayfa yok
26) T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
27) T.D.K. : Türk Dil Kurumu
28) Terc. : Tercüme eden
29) t.y. : Tarih yok
30) v.b. : Ve benzeri
31) v.d. : Ve devamı
32) v.s. : Ve saire
33) y.y. : Baskı yeri yok

VII

ÖNSÖZ

1982 yılında Samsun İmam-Hatip Lisesini bitirmiş, üç ay sonra da Gaziantep'in İbrahimli Köyü'nde İmam-Hatiplik görevi yapmaya başlamıştım. Bir kaç ay geçmişti. Bir gün köyden birisi geldi; " Hocam bu akşam bizim çocukların nikahını kıyıversen " dedi. Hem sevdim hem de telaşlandım. Nikah dualarını ve kıyılış tarzını gözden geçirmek için, Prof. Dr. Süleyman Ateş'in "Büyük Dua Mecmuası" adlı kitabını açtım. İlgili bölümü okudum. Hayretten dona kaldım. Şöyle yazılıydı: "501 liralık mihri muaccel (veya mueccel) ile...". O gün için bu rakamlar gülünç idi.

Sonradan bir çok hoca efendinin aynı lafız ve rakamlarla nikah kıydığını teessüfle öğrendim. (Hatta 1992 yılının Ağustos ayında, İlahiyat Mezunu bir arkadaşımızın nikahının Kayseri'de, bir mahalle imamı tarafından aynı rakamlar telaffuz edilerek kıyıldığını, bizzat arkadaşın kendisinden duydum.) Bu cehaletin sebebi ne idi?

Bu meseleyi yıllar boyunca düşündüm. Her fırsatını bulduğumda arkadaşlarımla, hocalarımla ve diğer çevremle mehir konusunu konuştum ve tartıştım. Halk arasında mehir ile ilgili bilinen ve zannedilen şeyleri dinledim ve topladım. Bütün bunlardan anladım ki; bu konuda halkımızın bilgi seviyesi çok çok az idi. Uygulamada mehrin yerini; başlık parası, süt hakkı, ağırlık...vs. örf ve adete dayalı bazı uygulamalar almıştı. Hz. Peygamberin ve Ashabının uygulamaları ise kesinlikle farklı idi.

VIII

Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimim süresinde de bu konuyla özel olarak ilgilendim. Yüksek Lisans tezimin konusunu da mehir olarak düşündüm. İstisare ettiğim arkadaşlarımla bir kısmı itiraz ettiler. Onlara göre mehir fıkhn konusu idi. Fakat ben, hiçbir islami konunun Sünnetten ve dolayısıyla Hadisten soyutlanamayacağını düşünüyordum. Muhterem Hocam Sayın Talat Koçyiğit ile bu konuyu görüştüm. Düşüncelerimi olumlu bulunca son derece sevindim. Kendilerine teşekkür ve minnet borçluyum.

Hazırlamış olduğum bu tez ile düşündüğüm hedefe varabildiğimi söyleyemem. Bu çalışma mehir konusunu her yönüyle ele almak ve incelemek için yeterli değildir. Biz; sadece ayetler hadisler ve günümüz toplumundaki uygulamalar açısından mehir konusunu incelemiş, karşılaştırmış ve bir değerlendirmeye varmış bulunuyoruz.

Bu çalışmalarım esnasında görüştüğüm, kendilerinden çok istifade ettiğim arkadaşlarımla ve hocalarımla hepsine, özellikle tezimi yöneten Prof. Dr. Talat KOÇYİĞİT'e sonsuz teşekkürler ediyor, büyük bir aşk, şevk ve feyizle eserlerinden istifade ettiğim bütün alimlerimizin ruhlarının sad olmasını Allah'tan diliyorum.

ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Bize göre, insanın mutluluğu yakalayabilmesi; Rabbına, şahsına, ailesine ve topluma karşı görev ve sorumluluklarını idrak edip, bu unsurların hiçbirini gözardı etmeden, her birine karşı vazife ve yükümlülüklerini dengeli bir şekilde yerine getirmesine bağlıdır. Bu dört unsur ile ilgili vazifeler bazen birbirinden ayrı, bazen de bir ikisiyle ilişkili olabilir. Ama bazı konular vardır ki bunların dördüyle de aynı anda alakalıdır. Mehir konusu iste bunlardan biridir. Çünkü "mehir"de Şari'in (Rabbımızın) hakkı vardır, ailemizin hakkı vardır, bizim sorumluluğumuz vardır ve aynı zamanda o toplumu direk ilgilendiren sosyal bir konudur.

Dini, ailevi ve sosyal özelliğe sahip boylesine önemli bu konuda yapılan çalışmalara baktık. Genelde fıkıh kitaplarının aile veya nikah ile ilgili bölümlerinin birer babını veya küçük başlıklı bir bölümünü oluşturduğunu veyahut bazı sosyolojik araştırmalarda "başlık" mefhumuna benzeyen dini çıkışlı bir kavram olarak tali derecede işlenmiş olduğunu⁽¹⁾ gördük.

Mehir konusunda yapılmış müstakil akademik çalışma olarak sadece bir makaleye rastlayabildik.⁽²⁾ 1972 yılında yazılmış olan bu makale ise, sadece hukuk açısından ele alınmıştır. Menşei 15 asırlık Kur'an ve sünnet olan bu konunun

1) T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile Yazıları (IV. 307,561)

2) Cin, Halil; İslam Hukukunda Mehir, A.H.F.D. Yıl 1972, XXIX/1,2 , S.199

incelenmesinde, islami temel kaynaklara çok az başvurulmuş olduğunu gördük.

Biz; konuyu islami temel kaynakları esas alarak inceledik. Kur'an'da ve özellikle de sünnetteki yerini araştırdık. Peygamberin (S.A.V.) uygulamalarını ve bu konuyla ilgili sözlerini tesbit ettik. Günümüz toplumundaki uygulamaları da serdettik. İnsanımıza, asrı saadet devri ile günümüz uygulamalarını karşılaştırma imkanı sağladık. Benzerliklere ve farklılıklara dikkat çektik. Bu konunun; çıkış noktası, sebeb-i hikmeti, psikolojik ve sosyal yönden doğurduğu sonuçları ve terk edilmesinde meydana gelebilecek zararları yönlerinden idrak edilmesini sağlamak ve böylece mutluluğa giden yolda insana bir nebze de olsa yardımcı olmak bizim temel amacımızdır.

ARASTIRMANIN METODU VE SINIRI

Araştırmamıza konuyla ilgili ayetlerin tesbiti ile başladık. Bu ayetlerin çeşitli müfessirler tarafından yorumlanışını inceledik ve karşılaştırdık.

Kur'an'dan sonra en temel kaynağımız olan sünnette konunun ele alınışını ve uygulanışını, tabakat ve tarih kitapları ile temel hadis kaynaklarımızdan tesbit ettik. ilgili serhlere müracaat ederek hadisleri izah ettik.

Günümüz toplumunda da mehrin uygulanışını araştırdık. Sosyal yönden, aile yapısı açısından, aile içi mülkiyet dengesi ve kadının hakkının korunması bakımından mehrin önemini ve mahiyetini gözönüne serdik.

Günümüz toplumundaki uygulamalar ile ayetlerde istenen ve Peygamberimizin de (A.S.) emrettiği ve bizzat yaşadığı uygulamaları tek tek anlattık. Bir birleriyle kıyasladık, benzerlikleri ve farklılıkları açıkladık.

Ayrıca mehri, erkek açısından da ele aldık. Kadın açısından da inceleyip, O'nun evliliği ve hayata bakışındaki psikolojik rahatlığı temin için mehrin önemine dikkat çektik.

Araştırmamızın sınırını; ilgili ayetler, açıklama ve yorumları, sünnetteki ve günümüzdeki uygulamalar ve bunlar arasındaki mukayeseler olarak tesbit ettik.

GİRİŞ

İslami aile; şüphesiz İslamın kurallarına uygun olarak kurulan ve devam ettirilen ailedir. İslami kuralların kaynağı ise birinci derecede Kur'an-ı Kerim ve ikinci derecede de O'nun açıklaması ve uygulaması mahiyetinde olan sünnettir.

Sünneti teşkil eden Peygamberimizin (S.A.V.) uygulamalarına baktığımızda mehirsiz bir nikah göremiyoruz. Peygamberimizin (S.A.V.) zatına mahsus olan özel bir kaç uygulamanın haricinde, O'nun kıydığı bütün nikahlarda mehri görüyoruz

İslam fıkhi da konuya büyük önem vermiştir. Öyleki bütün fıkıh kitaplarında mehri konusu mutlaka yer almıştır. Genellikle nikah kitaplarının (bölümlerinin) birer babı olarak ele alınmış, ilgili hükümler burada verilmiştir.

Mehrin İslami bir ailenin kuruluşundaki yeri ve önemi bu tez ile daha iyi anlaşılabacaktır. Mehri, nikah akdi ile sabit olur, (gerdeğe) duhul ile kesinleşir, yani erkeğe vacib olur. Duhul veya (İmam-ı Azam'a göre) halvet-i sahiha gerçekleşmeden boşanma vukuubulursa, iki durum söz konusu olur: Mehri önceden belirlenmiş idiyse, onun yarısı verilir veya belirlenmemiş idiyse, kadına teselli gayesine matuf bir hediye verilir ki buna mut'a denir. Bütün bu konular ileride teferruatlıca gelecektir.

Tezimizin bölümlerine geçmeden önce mehirin lügat manasını ilgili kaynaklardan tesbit ettik. Kelimenin telaffuz şekline, eski Türklerde, İbranicede ve Süryanicedeki kullanımına da dikkat çektik. Sonrada mehirin istilahtaki yerini tesbit ettik. Bazı tarifleri genişleterek izah ettik.

LUGATTE MEHİR

المهرج مهر و مهره

Nikah akdi dolayısıyla, erkeğin kadına ödediği mal kabul edilebilecek bir şey veya onun kıymetidir. Arapçada çoğulu "muhur" veya "muhure" olarak gelir. (1)

مهر - مهر المرأة

Kadına bir mehir tayin etmek ve ona vermek manasına gelir.

مهر - مهارة الشيء

Bir işte ustalaşmak, mahir olmak, ehil olmak manasına gelir. (2)

Hadis lugatında; bir kadına mehir tayin edilip, ona verildiği zaman مهرت المرأة veya أمهرتها

(ona mehrini verdim) denir. Ümmü Habibe'nin hadisinde,

أمهرها النجاشي (Necaşi, ona mehrini verdi)

demektedir. (3)

"Mehir; sadaktır.

مهرتها
أمهرتها
المهيرة

: O kadına mehrini verdim.

: Kadının mehrini (başkası adına) verdim.

: Pahalı mehir." (4)

1) Mustafa, İbrahim ve ez-Ziyad, Ahmet Han; el-Mu'ca-mu'l-Vasit, Daru'l-Maarif, Mısır.

2) el-Curr, Dr. Halil; Larus, el-Mektebet'ul-Larus, Paris

3) İbnu Esir, Ebu's-Saadat el-Mubarek; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis (IV. 174)

4) İbnu Manzur; Lisanu'l-'Arab (III. 541)

Yukarıda görüldüğü gibi, konumuzu teşkil eden "MEHİR" kelimesi arapçada üstünlü *mim*, cezimli *he* ve *re* harflerinden meydana gelir. Yani "MEHR" olarak telaffuz edilir. Değişik okunuşlar değişik manalar ifade eder; *mühür*, *mahir*, *mihir* vb.

Bazı sözlüklerde *mihir* olarak tercüme edilmiş⁽¹⁾ ve türkçede de kullanılıyor olsa bile, doğrusu *mehr*⁽²⁾ şeklindeki telaffuzdur. Ancak türkçede telaffuz kolaylığı olması için "MEHİR" olarak kullanılmaktadır. En yaygın olan kullanılışı budur.

Mehir; ıbranice'de *mohar*, Süryanice'de *mahra* şeklinde telaffuz edilir.⁽³⁾

Eski Türkçe'de mehire "*kalınQ*" denir. Divan-ı Lugatı't-Türk'de, Kaşgarlı Mahmut bunu şöyle tarif eder:

KalınQ: Mehir olarak kadına verilen çeyiz.⁽⁴⁾

Mehir; *sadak* manasınadır. Cem'i muhur ve emhardır.⁽⁵⁾

Mehir;Farsça'da güneş, sevgi, dostluk ve iran güneş takviminin yedinci ayı (23 Eylül-22 Ekim) manalarını ifade ediyor ise de, bunların konumuzla hiçbir alakası yoktur.⁽⁶⁾

1) t. Olgun ve C. Draşan; Ferheng-i Farisi be Türki, Elhan Kitabevi, 1984

2) Büyük Türk Sözlüğü, Hayat Yayınları

3) O. Spies, İslam Ansiklopedisi, Mehir maddesi

4) Atalay, Besim; Divanü Lügat't-Türk Dizini, S.225

5) el-Ahteri, Mustafa b. Şemsiddin; Ahteri Kebir

6) t. Olgun, C. Draşan; a.g.e.

ISTILAHTA MEHİR

"Sadak, sadaka, nihle, farida, hiba, ecir, ukr, nikah, siyak, semen ve atiyye"⁽¹⁾ gibi pek çok değişik kelimelerle de ifade edilen *mehir*; İslam hukukunda, "nikah akdinde erkeğin kadına verdiği kıymet ifade eden herhangi bir mal veya nakit " tir.⁽²⁾

Diğer bir deyişle "mehir; zevcenin akd-i nikah ile müstahik olduğu maldır ki bunu zevcinden alır."⁽³⁾

İslam ansiklopedisinde mehrin tarifi şöyle yapılmıştır:

"Nikah esnasında, erkek tarafından kadına verilen ağırlık, aslında *bedel* olup, aynı zamanda bir mukaveleyle istinad etmeksizin 'dostluk' ve 'hediye' manasına gelen *sadak* kelimesinin müteraditidir; müslümanlıkta nikah kıyılırken, erkeğin kadına vermeye mecbur olduğu ve kadının mülkiyetine giren bir hediye."⁽⁴⁾

Bu son tarifteki bazı noktalara açıklık getirmemiz gerekir düşüncesindeyiz:

1) Mehir, bu tarifte verildiği gibi bir *hediye* değildir. Çünkü hediye için, miktar ve verilme zamanı pazarlık konusu olamaz. Halbuki mehrde hem miktar için hem de ödeme zamanı için pazarlık söz konusu olabilir.

1) İbnu Abidin; Haşiyetu Reddi'l-Muhtar Ala'd-Durri'l-Muhtar (II. 329)

2) Damad Efendi; Mecma'u'l-Enhur fi Şerh-i Multeka'l-Ebhur (I. 345)

3) Bilmen, Ömer Nasuhi; Hukuku İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu (II. 10)

4) O. Spies; İ. A. (Mehir maddesi)

2) "Bir mukaveleye istinad etmeksizin" ibaresi, mehir için doğru değildir. Çünkü mehir, nikah akdine mütealliktir. Hatta mehir miktarının ve ödenme zamanının mukaveleye yazılarak, kıza verilmesi daha uygundur.

3) Mehir için bir *bedel* manası da öne çıkarılmıştır. Halbuki bu anlayış, İslamın genel esprisine uygun değildir. Nikah akdinde kadın, akid yapan taraflardan birisidir, satılık bir eşya telakki edilemez. Nitekim yazar da bu bedel manasının cahiliye dönemi için geçerli olduğunu, Kur'an ile mahrın bu manasını kaybettiğini itiraf etmektedir.⁽¹⁾

Fakat yazar, nikah akdinde kadının; cahiliye döneminde velisi tarafından satıldığını, İslamiyetin getirdiği değişikliğin ise kadının velisi yerine bizzat kendisinin taraf olduğunu, kendi değerini kendisinin biçip sattığını söylemektedir⁽²⁾ ki bu görüş de İslama uygun değildir.

Hristiyanlıkta kadının kendisine rağbet edilmesi için biriktirdiği mala "DRAHOMA" denir.⁽³⁾ Mehir, drahomanın tersine erkek tarafından kadına verilir. "İslam kadına kendisine rağbet etsinler diye gençliği boyunca bir servet (drahoma) biriktirmesini yakıştıramamış, bilakis erkeklerin ona rağbet ettiklerini, hediye (mehir) takdimiyle sembolize etmelerini istemiştir."⁽⁴⁾

Halkımız arasında yaygın olarak bilinen *başlık parası*, *süt hakkı*, *ağırlık* ... vb. mefhumların mehir ile hiçbir

1) O. Spies; İ.A. Mehir maddesi

2) O. Spies; İ.A. a.y.

3) Döndüren, Hamdi; Delilleriyle İslam Hukuku, S. 185

4) Karaman, Hayrettin; Mukayeseli İslam Hukuku (I. 282)

alakası yoktur. Çünkü bunlar, kızın velisine veya ailesine verilir. Onlar dilerse bunları kızın çeyizi için harcar, dilerse başka herhangi bir şeye sarf edebilirler. İslam hukukundaki mehir ise bizzat kadının kendisine teslim edilen ve onun şahsi mülkü olan mal veya nakittir. Nikaha mütealliktir. Kadın onda tam bir tasarruf yetkisine sahiptir. Anne ve babasına veya herhangi bir kimseye verebileceği gibi nikahtan sonra kocasına bağışlayabilir. Veyahut elinde tutup şahsi tasarruf yapabilir. Kocasından veya kimseden izin almak zorunda değildir. Kimse onu bunlardan dolayı icbar edemez. Kocasını veya anne ve babasını ona psikolojik baskı dahi yapamaz.

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'AN'DA MEHR

Bu bölümde Kur'an-ı Kerim'deki mehirle ilgili ayetleri tesbit ettik. Bu ayetlerin metinlerini, meallerini verdik. Bunları tek tek inceledik. ilgili tefsirlere müracaat ettik. Onlardan alıntılar yaptık. Mananın daha iyi anlaşılabilmesi için, sıkıcı dereceye varmayacak şekilde, kelime ve irab açıklamalarına da yer verdik. Tefsir sahasında otorite sahibi müfessirlerimizin görüşlerinden faydalandık. Gerekli gördüğümüz yerlerde bugünkü toplumumuzda uygulanmakta olan bazı adetlere de değindik. Mukayese imkanı meydana getirdik. Görüşlerimizi açıkladık.

Bu bölümdeki başlıkların tesbitinde ayetleri esas aldık. Ayetlerin taşıdığı manaya en uygun ifade tarzını başlık olarak seçmeye çalıştık.

Kur'an'ın, islami esasların temel kaynağı olması hasebiyle bu bölümün tezimizdeki yeri ve önemi büyüktür.

KUR'ANDA MEHRİN EMREDİLMESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَأَوْفُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَنُفَا فَاكُلُوهُ هُنَّ مَكْرَمًا

"Kadınlara mehirlerini gönül rahatlığıyla verin. Eğer o mehirden hoşnudlukla size bir şey bağışlarsa, onu da rahat rahat yeyin."⁽¹⁾

Ayet-i kerimede geçen "*Sadukatihinne*" kelimesi "*Muhurehinne*" olarak tefsir edilmiştir.⁽²⁾

"*Nihle*" kelimesi Celaleyn tarafından "*tayyibi'n-nefs*" (isteyerek) şeklinde tefsir edilmesine⁽³⁾ rağmen, Fahrüddin er-Razi, ikinci bir ihtimali daha belirtmektedir ki; o da sudur: "*Diyaneten, dinen minallahi, şere'ahu ve farazahu*". Yani: Allah mehri dinden olarak vaz'etmiş ve farz kılmıştır.⁽⁴⁾ Beyzavi, bu kelimenin manasını "*atiyye*" olarak açıklamakta ve diğer görüşleri zayıf bulmaktadır.⁽⁵⁾

"*Nihle*" ve "*r'ta*" kelimeleri muteradiftir. Dolayısıyla son görüş daha kuvvetlidir.⁽⁶⁾

Ayet-i kerimede hitab, iki ihtimallidir. Birinci ihtimal kadınların velilerinedir. ikinci ihtimal kocalarınadır⁽⁷⁾

1) 4, Nisa, 4

2) el-Endulusi, Ebu Hayyan; el-Bahru'l-Muhit (III. 166)

3) el-Mahalli, Celaluddin ve es-Suyuti, Celaluddin; et-Tefsiru'l-Celaleyn, S.98

4) er-Razi, Fahrüddin; et-Tefsiru'l-Kebir (IX. 180)

5) el-Beyzavi, Nasiruddin; Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil (II. 67)

6) ed-Derviş, Muhyiddin; t'rabu'l-Kur'ani'l-Kerim (II.154)

7) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (IX. 179)

Birinci ihtimali inceliyelim: Cahiliyye zamanında erkekler, velisi bulundukları kadınları evlendirdiklerinde mehri kendileri alırlardı. Bu adet eski Türk boylarında olduğu gibi zamanımızda bile genellikle kırsal kesimlerimizde bulunmaktadır. Erkek tarafından kız evine *başlık* veya *süt hakkı* adı altında bir miktar meblağ ödenmektedir. Bu meblağ bazen tarla gibi gayrı menkul olabildiği gibi bazen de bir koyun sürüsü olabilmektedir. Kadının velisi bu meblağa malik olabilmekte çoğunlukla kadına bir şey vermemektedir. Allah Teala (c.c.) bu ayet-i kerime ile bunu men etmiştir. "Mehrin kadının hakkı olduğunu, kadının velilerine hitab ederek bildirmiştir." Hazin tefsiri bu görüşe ağırlık vermektedir.⁽¹⁾ Aksi davranışın kadının hakkına tecavüz olduğunu ayetten anlıyoruz.

Yalnız, bu birinci ihtimali müfessir Ebu Hayyan el-Endulusi zayıf bulmakta ve "*Kıle*" lafzı ile vermektedir.⁽²⁾

İkinci ihtimale gelince: Hitab, evlenmek isteyen erkekleredir. Evlenmek istedikleri kadına mehir adıyla bir meblağ ödemeleri emredilmektedir. cahiliyye zamanında bu konu pek önemsenmezdi. Kadına genellikle mehir verilmezdi. Türklerdeki eski uygulamalar ve günümüz kırsal kesimindeki davranışlar maalesef bu yöndedir. Allah Teala (c.c.) bu ayet-i kerimede erkekleri bu konudaki umursamazlıklarından men

1) el-Hazin, Alaaddin Ali b. Muhammed ; Lubabu't-Ta'vil fi Meani't-Tenzil (I. 322)

2) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. a.y.

etmekte, kocalara, evlenirken kadınlara mehir vermelerini emretmektedir.

İbnu Abbas, Katade, İbnu Zeyd, İbnu Cerih, Alkame ve Nehai bu ikinci görüşü desteklemektedirler.⁽¹⁾

Hazin'in kabul ettiği birinci ihtimal olsun veya diğerlerinin kabul ettiği ikincisi olsun, her iki görüşte de şu ortak noktayı tesbit edebiliriz: Koca mehir vermekten kaçınamaz, kadının velisi de bu mehre asla el koyamaz. Mehir kadına her hal ve durumda ulaşmalıdır. Çünkü o, kadının şahsi mülküdür. Şari'in koymuş olduğu hüküm budur.

1) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. a.y.

VERİLEN MEHRİN GERİ ALINMAMASI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ
 أَنْ تَرْتَوُوا النِّسَاءَ كَرِهًا وَلَا تَقْضُوا مِنْ لَدُنْهُنَّ
 بَعْضَ مَا يَتَيَّمُونَهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ
 وَعَايَرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَمَسَا
 أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٦﴾

"Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız ve onları, apaçık bir fuhuş irtikab etmedikçe, (mehir olarak) verdiklerinizin bir kısmını alıp götürmeniz için onları sıkıştırmanız size helal değildir. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, (biliniz ki) hoşlanmadığınız bir şeyde Allah'ın pek çok hayır takdir etmiş olması mümkündür."⁽¹⁾

Ayetin başındaki "la ta'dilu" kelimesi, men etmeyiniz, zorlamayınız manasına gelmektedir.⁽²⁾

Kadınlara mirasçı olmayın nehyi, bir kaç ihtimallidir⁽³⁾:

Birinci ihtimal: *Kadınların bizzat kendi nefislerine mirasçı olmayın* demektir. Cahiliyye zamanında ölenin eşi, malı gibi mirastan kabul edilirdi. Ölenin diğer kadından başka bir oğlu veya herhangi bir yakını olan erkek, elbisesini dul kalan kadının veya onun çadırının üzerine

1) 4, Nisa, 19

2) ed-Derviş, Muhiddin; a.g.e. (II. 156)

3) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (X. 10)

atar, "*hem malına hem karısına varisim*" der idi. Güya bu hareketi ile kadına kendisini en layık addederdi. Bu kişi o kadını dilerse mehirsiz olarak miras yoluyla kendisine nikahlar veya dilerse bir başka kişiye nikahlar ve mehrini kendisi alırdı. Kadına bir şey vermezdi. Onu bir nevi kendi cariyesi gibi satabilirdi. Kendisine kalan mirasta nasıl tasarruf sahibi olursa o kadında da aynı şekilde tasarruf sahibi kabul edilirdi. Allah Teala (c.c.), bir kişinin üvey annesini bile miras yoluyla nikahlayabildiği bu çirkin adeti bu ayet ile kaldırmış. müslümanları bu tür mantıksız ve insanların şerefini ayağa düşüren hal ve hareketlerden, boylesi haksızlık ve zulümlerden men etmiştir. Kadının bir meta olmadığını, kimseye miras olamayacağını ilan etmiştir.

İkinci ihtimal: Kadınların bizzat kendi nefislerine değil de "*mallarına zorla mirasçı olmaya yeltenmeyin*" demektir. Zira, cahiliyyenin kötü adetlerinden biri de ölenin hanımının bir başkası ile evlenmesine engel olunmasıdır. Mal başkasına gitmesin, miras bölünmesin, babamızın mülküne yabancı girmesin ... vs. bahanelerle, kadın evlenmekten men edilir, ölünceye kadar dul kalmaya mecbur edilirdi. Bu adet maalesef günümüzde de vardır. Ölenin oğulları veya dul kalan kadının kardeşleri kadının evlenmesine mani olurlar. "Ayıptır" bahanesi ile kadını alıkoyarlar ki; kendi tarlalarına yabancı mirasçı girmesin. Allah Teala (c.c.), bütün bunlardan şiddetle men etmiştir.

Üçüncü ihtimal: Burada hitab, kocaların bizzat kendilerinedir. Çünkü cahiliyye zamanında bir erkek karısını

boşamaya karar verdiği zaman, ona vereceği mehirden ictinab ederdi. Hanımını hem boşamaz hem de onunla ilgilenmezdi. Ona kötü muamele ederdi. Onu askıda imiş gibi muallakta bırakırdı. Ta ki: "mehrimi sana bağıslıyorum, yeterki beni boş" desin. Veyahut kadın çok mülk sahibi ise onu ölünceye kadar muallakta bırakır, ölünce de malına mirasçı olurdu. Hazin bu görüştedir.⁽¹⁾

Ayet-i kerimede bir istisna vardır: "Apacık hayasızlık etmedikçe, yani karı-koca arasını ayırmaya sebep olacak çok sen'i bir fiil islemedikçe, zina etmedikçe" deniyor. Bu durumda, kadınlardan boşanma bedeli istenebilir. Onlardan mal talep edilebilir. Bu hükmün, celd ayeti ile (zina edenlere had vurulmasını emreden ayet ile) nesh olunduğunu söyleyenler de vardır. Nesh olunmayıp hükmün baki kaldığını söyleyenler de vardır. Vallahu a'lem.⁽²⁾

Ayetin sebep-i nuzulü olarak, Ebu Kays'ın dul kalan karısı Kebise'nin Peygamberimize gelerek, üvey oğlu olan Hısn'ın elbisesini kendi üzerine attığını şikayet etmesi zikredilmiştir. Oğlu onu salıvermemiş, nikah da etmemiş, para koparmak için kadıncağızı aciz bırakmış idi. Bunun üzerine bu ayet-i kerime nazil olmuştur.⁽³⁾

1) el-Hazin, Alaaddin Ali b. Muhammed; a.g.e. (I. 338)

2) er-Razi, Fahraddin; a.g.e. (X. 11)

3) el-Hazin, Alaaddin Ali b. Muhammed; a.g.e. a.y.

Ayetin genelinden konumuzla ilgili çıkaracağımız fikir şudur: Kadının kendi nefesine veya mehrine veya mülküne zorla mirasçı olmaya kalkmak caiz değildir. Ona verilen mehri kısmen veya tamamen istemek de caiz değildir. Veya mehri ödemekten korkarak kadını muallakta bırakmak, onu taciz etmek ve zorlamak mümkün değildir. Nitekim bu husus bir sonraki ayette çok daha sarih olarak vurgulanmıştır. Şimdi bu ayeti inceleyeceğiz.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَأِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ
أَحَدِيهِنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَ
بِهَتَاكَاؤِنَا مِثْلَ ۝ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى
بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنِ مِنْكُمْ مِثْلًا
غَلِيظًا ۝

"Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz ve onlardan birine de (mehir olarak) pek çok mal vermişseniz, ondan hiçbir şey geri almayın. (Kadına) hem iftira ederek, hem de apaçık günah yükleyerek o şeyi geri alırmısınız?

Hem birbiriniz ile o derece kaynaşmış olduğunuz ve onlar sizden o derece kesin bir teminat aldıkları halde, o şeyi nasıl geri alırsınız?"⁽¹⁾

Cahiliyyenin kötü adetleri, bir bir Kur'an tarafından kaldırılmış, beşeriyet için en güzel hayatın kuralları

1) 4, Nisa, 20- 21

konulmuştur. Bu ayet-i kerimede bunlardan biridir. Kötü adetin birisi daha kalkıyor, yerini insanlara huzur veren ilahi iradeye bırakıyor. Söyle ki:

Cahiliyyede bir kişi karısından boşanmak istediği zaman verdiği mehri geri almak ve yeni alacağı kadına vermek için hanımını zina ile suçlardı. O'nu zorlardı.O'na zulüm ederdi. Ta ki biraz mal koparabilsin. Allah Teala (c.c.) bu kötü adeti şiddetle eleştiriyor, insanları bundan men ediyordu.

"*El-buhtan*" iftira demektir. Kişinin karısını zina ile suçlaması demektir. Ayette geçen "*el-ifda*" kelimesinin manasında ise iki görüş vardır: a) ibnu Abbas'a göre *cima*'dır, imam-ı Şafii bunu esas almıştır. b) El-Ferra'ya göre ise *halvet* manasına gelir, Ebu Hanife de bunu esas almıştır.⁽¹⁾

Fahrüddin er-Razi de burada imam-ı Şafii'nin görüşündedir. Yine ona göre, müfessirlerin çoğu *ifda* kelimesi için *cima*' manasına gelir demişlerdir.⁽²⁾

Misak-ı galiz (kesin söz); ibnu Abbas ve Mücahid'e göre mehir üzere kıyılmış *nikah akdi* dir.⁽³⁾ Ancak bu akid ile, kadın ve erkek birbirlerine helal olabilmektedirler. Allah'ın ismi ile kıyılan böyle sağlam bir akidden (üç-beş kurusluk menfaat için) dönmek cidden büyük bir zillettir.

Bir önceki ayette⁽⁴⁾ bir istisna var idi⁽⁵⁾: "*Apacık hayasızlık etmedikçe, yani karı-koca arasını ayırmaya sebep olacak çok şen'i bir fiil işlemedikçe, zina etmedikçe*"

1) ed-Derviş, Muhiddin; a.g.e. (II. 189)

2) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (X. 13)

3) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. a.y.

4) 4, Nisa, 19

5) Bkz. Bu eser, S.11

deniyordu. Yani böylesi bir durumda erkeğin, boşanmadan doğacak zararları kadına ödetmesine müsaade ediliyordu. Bu istisnanın sonrasında hemen bu ayet iniyor ki, yanlış bir anlaşılma olmasın, yanlış kullanılsın. Hiçbir kimse malını elinden almak için kadına iftira etmesin, aç gözlülük yapmasın. İstisnanın belirttiği durum suistimal edilmesin. Önceki ayetin hemen ardından bu ayetin inmesinde, böyle bir hikmetin var olduğu düşüncesindeyiz.

Bu ayetten çıkarılan diğer bir mana da, mehrin miktarının pek çok ziyadeleştirilmesinin caiz olduğudur. Ayette buna delalet vardır; "*kıntaren*" kelimesi pek çok mal anlamına gelir.⁽¹⁾ Aynı kelime Kur'an'ın bir diğer yerinde⁽²⁾ daha geçmekte ve "*istiflenmiş yığınlar miktarınca altın ve gümüş*" şeklinde açıklamaktadır.⁽³⁾

Hız. Ömer ile ilgili rivayet edilen bir haber⁽⁴⁾ de buna bir örnektir: Hız. Ömer hutbede; "Ey insanlar! Kadınların mehirlerini çoğaltmayınız. Zira onda bir hayır olsa idi, Allah Resulu'nün hanımları buna daha layık olurdu." demişti. Bunun üzerine bir kadın kalkmış ve "Ya Ömer! Allah Teala'nın bize verdiği hakkı sen menedemezsin." demiş ve bu ayeti kerimeyi okumuştı. Bunun üzerine Hız. Ömer sözlerini geri almış ve "Herkes şeriatı Ömer'den daha iyi biliyor.", bir diğer rivayette de "Kadın isabet etti, adam yanıldı." demiştir.⁽⁵⁾

1) ed-Derviş, Muhiddin; a.g.e. (II. 188)

2) 3, Al-i İmran, 14

3) Koçyiğit, Talat; Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri (II.29)

4) el-Hazin, Alauddin Ali b. Muhammed; a.g.e. (I. 339) İbnu Sa'd; Kitabu't-Tabakati'l-Kebir (VIII. 116)

5) el-Azimabadi, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hakk; Avnu'l-Ma'bud Şerhu Sunen-i Ebi Davud (VI. 136)

Hutbesine itiraz eden bir kadın karşısında Hz. Ömer'in getirdiği bu derin tevazu, ıslam'ın getirdiği "*en güzel ahlak*"ın bir tecellisidir.⁽¹⁾

Fahrüddin er-Razi, yukarıdaki bu görüşe itiraz edip, "*ayetten murad, mefhumun tecelli etmesi değildir*" demiştir ve şöyle açıklamıştır: "*Eğer gökte ve yerde Allah'tan başka bir ilah olsaydı, ikisi de bozulurdu.*"⁽²⁾ ayet-i kerimesinden, *gökte ve yerde Allah'tan başka bir ilah vardır* görüşünü çıkaramayacağımız gibi söz konusu ayetten de "*kadına istiflenmiş yığınlar miktarınca (kıntaren) mal verilebilir*" görüşünü çıkaramayız demektedir.⁽³⁾

1) el-Hazin, Alauddin Ali b. Muhammed; a.g.e. a.y.

2) 21, Enbiya, 22

3) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (X. 13)

MEHİRDE YAPILABİLECEK DEĞİŞİKLİKLER

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ
 عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ
 مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ
 أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ
 بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

"(Savaş esiri olarak) mülkiyeti elinize geçmiş olan (kafir cariye kadın) lar dışında, kocası var olan diğer bütün kadınlar da, Allah'ın üzerinize yazılı farzı olarak size haram kılınmıştır. Bunların dışındakiler ise namuslu bir şekilde ve zinadan kaçınarak, mallarınızla (mehrini verip evlenmek için) istemeniz size helal kılınmıştır. (Evlenilmesi size helal kılınan kadınlardan) kendisi ile evlenip faydalandığınıza takdir olunan ücret (mehir) lerini verin. Mehrin takdir edilmesinden sonra, aranızda gönül rızasıyla (yeni bir miktar üzerinde) anlaşmanızda size bir vebal yoktur. Şüphesiz ki Allah herşeyi hakkıyla bilendir, mutlak hüküm sahibidir."⁽¹⁾

Bu ayetin baş kısmında ve bir önceki ayette⁽²⁾ evlenil-

1) 4, Nisa, 24

2) 4, Nisa, 23

mesi haram olan kadınlar açık açık anlatıldıktan sonra, bu anlatımın dışında kalan ve herhangi bir kimsenin nikahında bulunmayan kadınlarla evlenilmesinin caiz olduğunu bu ayetten anlıyoruz.

Yukarıdaki ayette geçen "*en tebtəğü*" kelimesi, "ma" (ل) ya bedel düşünülebilir veya başında hazfedilmiş bir "lam" (ل) varlığı kabul edilebilir.⁽¹⁾ Her iki durumda da mana değişmez; *istemeniz, arzu etmeniz* manasına gelir.

"*Muhsan*" kelimesi; evli kimse manasına geldiği gibi, iffetli manasına da gelir. Kökü; sıkı ve şiddetli korunan yer manasındaki "*hısn*" dır. Bu manada kullanıldığında; evli kadın, kocasının himayesine sığınmış ve iffetini korumuş muhsan bir kadın anlamına gelir. Binaenaleyh, böyle bir kadın evlenecek olan erkeğe haramdır.⁽²⁾

Yine "*Muhsan*" kelimesi iffetli, ferchini koruyan manasına gelirken, "*musafih*" kelimesi; zina eden, kötü yola düşen demektir. Birbirine zıt olan bu her iki kelime de ayette hal olarak kullanılmıştır.⁽³⁾

"*Farizatan*" kelimesi ise; *lazımaten ve vacibeten* şeklinde açıklanmıştır.⁽⁴⁾

"*Ucurehünne*" kelimesi "*muhurehünne*" demektir. istiare sanatı vardır.⁽⁵⁾

1) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (X. 54)

2) Koçyiğit, Talat; Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri (II.381)

3) ed-Derviş, Muhyiddin; r'rabu'l-Kur'an (II. 194)

4) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. a.y.

5) ed-Derviş, Muhyiddin; a.g.e. a.y.

Ayet-i kerimenin delalet ettiği bir hikmet şudur:

İslâmda evlenmenin en büyük gayesi, nesli devam ettirmek ve nefsi ıslah etmektir. Ayette geçen "*muhsinine*" kelimesinden anlaşılan kişinin iffetli ve namusuna sahip olarak yaşayabilmesi ve bu gayeye matufen evlenmesi gerektiğidir. Hemen akabinde gelen "*gayre musafihinne*" tabirinden de; sıfah yani sırf şehvetini tatmin için kadınlarla evlenmenin müslümana yakışmayacağı manasını çıkarıyoruz.

Şehveti tatmin etmek, evliliğin normal bir sonucudur. Sebebi gayesi değildir. Mucerred şehveti tatmin gayesi ile yapılan nikah şer'an caiz olmakla beraber islâmın genel esprisine paralel değildir.

Ayet-i kerimeden çıkarılacak diğeri bir hikmet de şudur:

"*Mallarınızla istemeniz*" ifadesi; mehre dolayısıyla nikaha işaretler. Yani nikahlanmayı istemeniz demektir. Yoksa parayı bastırıp satın almak veya geçici olarak faydalanmak emredilmemiştir. Bu durumlar islâmın anlayışına uygun değildir.

Zira , "*istimta*"; *intifa*'dır. Hatundan *intifa*'; nikahla ikisi bir dâşekte bulunmak veyahut ücretle bir işte istihdam etmekle olur. Eğer nikahla *intifa*' ederse mehrini ve hizmetle *intifa*' ederse ücretini vermek lazım olduğundan, Cenab-ı Hak ücretlerini vermekle emretmiş ve mehre, menafi' olduğundan ücret denilmiştir."⁽¹⁾

1) Konyalı, Mehmet Vehbi; Hulasatu'l-Beyan (III.892)

Bu ayetin ikinci yarısından anlaşıldığı gibi tarafların, gönül hoşluğu ile mehrin miktarını azaltması veya çoğaltması caizdir. Mehr taraflar arasında miktar olarak tesbit ve tesniye olunduktan veya mehr-i misil olarak tahakkuk ettikten sonra her iki tarafın razı olması durumunda bu miktar üzerinde değişikliğe gidilebilir. İsterlerse artırırılar. Kadın isterse mehrini kocasına kısmen veya tamamen bağışlayabilir. Nikahtan sonra ve birleşmeden evvel boşanma meydana gelirse koca, belirlenmiş mehrin en azından yarısını vermek zorundadır. Fakat dilerse tamamını da verebilir. Mehr belirlenmemiş olsa bile, *mut'a* adı verilen bir hediyein kadına verilmesi gerekir.¹⁾

Mehrin miktarını hanımın azaltmasında veya bağışlamasında kocanın rızası şart değildir. Fakat çoğaltmasında şarttır. Makul olan budur.

1) Bkz. Mehr ve Mut'a , Bu eser, S.31

MUTA NİKAHI VE MEHİR

Nikah kıyıldığında mehrin yarısı tahakkuk eder. Kadınla cima' veya halvet-i sahiha vuku bulduğu zaman, mehrin tamamı tahakkuk eder. Yani ayette geçen "*istimta*" (faydalanma) kelimesi nikahla başlar ve o an mehir (en az yarısı) vacip olur. Cima' (birleşmek) veya halvet-i sahiha ile mehir tamamen vacip olur.

Şia ve onların görüşünü benimseyenler, yukarıda ele almış olduğumuz bu ayetten⁽¹⁾ yola çıkarak, MUTA nikahına cevaz vermektedirler. Muta nikahının İslamın ilk dönemlerinde caiz olduğunda ittifak vardır. Ekser-i ulema bu hükmün nesh edildiğini, az bir kısım ise neshedilmeyip, hükmünün baki kaldığını söylemiştir. Nesh edilmemiştir diyenlerin dayanağı olan, İbni Abbastan üç ayrı kavil gelmiştir:

Birincisi; "caizdir."

İkincisi; maztariyet (zaruret) durumunda caizdir.

Üçüncüsü; haramdır. Ayetin hükmü neshedilmiştir.

Vefatı anında İbnu Abbas'ın, mutanın cevazı için verdiği fetvadın dolayı tevbe ettiği de rivayet edilmiştir.⁽²⁾

1) 4, Nisa, 24

2) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (X. 49)

Mut'a nikahı hakkında bu kısa bilgileri verdikten sonra, konumuz olan mehir ile ilgisine gelelim:

1) Mut'a nikahının caiz olduğunu kabul edenler için, mehir de gereklidir.

2) Mut'a nikahı zaruret durumunda caizdir görüşü için de durum aynıdır.

3) Mut'a nikahı fasiddir veya batıldır diyenlere göre, esler birbirinden derhal uzaklaştırılır ve fakat mehr-i misil gerekir. Cumhurun görüşü budur.⁽¹⁾

Sonuç olarak her üç durumda mehir verilmelidir. Zira kadın ile cime veya halvet vuku bulmuştur. Kadından nikah ile intifa' söz konusudur. intifa'ın vukuu halinde kadın, menafi' bedeli olan mehne hak kazanmıştır.

1) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. (III. 219)

CARİYELERİN MEHRİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَمَنْ لَيْسَ طَعْمُ مِنْكُمْ طَوْلًا أَنْ يَنْصَحَ
 الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
 مِنْ فِتْيَا يَكُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَيْمَانِكُمْ
 بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ
 وَأَتُمِّجُوا رُءُوسَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرُ مُسَافِحَاتٍ
 وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ

"İçinizden her kim, hür müslüman kadınlarla evlenmeye maddi gücü yetmezse, mülkiyetiniz altında bulunan mü'min cariyelerinizden alsın. Allah, sizin imanlarınızı çok daha iyi bilir. Sizler birbirinizdensiniz. O halde, namuslu olmaları, zina etmemeleri ve gizli dost edinmemeleri halinde, onları sahiplerinin izniyle kendinize nikahlayın; maruf ölçüler içinde mehirlerini de onlara verin ..." (1)

Ayette geçen "tavl" kelimesi; ziyade etmek güç ve kudreti yetmek, fazilet gibi manalara gelir.

"El-Muhsenat" kelimesi; burada hürriyet ifade eder. Yani hür ve mü'min kadın demektir.

Ayette geçen "ehlihinne" den murad cariye'nin efendisidir. Mehri efendi taktır eder ve alır.

"Feteyat" kelimesi mülkünüzde bulunan cariyeler demektir

"Ucur" kelimesinden murad konumuz olan mehirdir.

1) 4, Nisa, 25

"*Bi'l-ma'ruf*" kelimesi; bilinen, mutad olan, uygulana gelen, herkesin farkında olduğu ... demektir. Bu da "*MEHR-ı MıSıL*" e işaret etmektedir. Şayet özel bir miktarda anlaşmış değilseniz, normal cari olan mehir ne ise (şayet özel bir miktarda anlaşmamışsanız) onu verin demektir.⁽¹⁾

Ayette mehir için *sarih bir emir* vardır. O halde, mehir tesmiye edilmiş olsun veya olmasın verilmesi vacibtir. Tesmiye edilmişse söz konusu miktar, belirlenmemişse mehri misil vermek gerekir. Çünkü ayette "şayet mehri belirlemişseniz verin" diye bir ön şart yoktur. Alelülak "mehirlerini verin" emri vardır. Mehrin herhalükarda verilmesi emredilmektedir.

Ayetten çıkarılacak bir husus; cariyenin mehri efendisinin mülküdür. Binaenaleyh, mehri taktir etmek, azaltmak veya çoğaltmak veya ibra etmek gibi hususlarda cariye, hür bir kafının sahipolduğu haklara muktedir değildir.

Bir diğ er önemli husus da şudur: Cariyeyle evlenmek teşvik edilmemiş, sadece daha kötü durumlara (zinaya) düşülmemesi için ruhsat verilmiştir.⁽²⁾ Çünkü böylesi evlilikten doğacak çocuklar, efendinin mülkü olacak olan köleler durumunda olmak zorundadır. Köleliğin çoğalması demek olan bu durum ise, islam'ın köleliği azaltmak ve nihayet kaldırmak fikrine aykırıdır. Fakat zinaya düşülmesi tehlikesi varsa, cariyenin nikahlanması daha hayırlıdır. Zira, zina ile soy-neseb birbirine karışır, aile mefhumu yok olur.

1) ed-Derviş, Muhyiddin; ı'rabu'l-Kur'an

2) Kocyiğ it, Talat; a.g.e. (II. 384)

MEHİR ACISINDAN BOŞANMA ÇEŞİTLERİ

بِسْمِ اللَّهِ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ
 مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ
 قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ
 ﴿٢٣٦﴾ وَإِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
 فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْلُنَ أَوْ يُعْفُوا الَّذِي
 بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْلُنَ أَوْ تَقْرَبُ لِلتَّقْوَى
 وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾

"Kendileri ile temas etmeden ve mehirlerini belirlemeden kadınları boşamışsanız, üzerinize herhangi bir günah yoktur. Zengin olanlara güçleri nisbetinde, fakir olanlara da yine güçleri nisbetinde, bilinen ölçüler içinde ve iyilik yapanlara da bir borç olmak üzere, onları mal yönünden faydalandırın."⁽¹⁾

"Ve eğer onlarla temas etmeden onları boşamışsanız ve mehirlerini de belirlemişseniz, onların bağışlaması, yahut nikah akdini elinde tutanın (kocanın) bağışlaması dışında tayin ettiğiniz mehrin yarısı onlara aittir. Fakat (mehri) bağışlamanız takvaya daha yakındır. Aranızdaki bağı unutmayın Allah, şüphesiz, yaptıklarınızı hakkıyla görendir."⁽²⁾

1) 2, Bakara, 236

2) 2, Bakara, 237

Ayette geçen "*mess*" kelimesinden murad, cinsel ilişkidir. Bu, bir sır olduğundan, açık delili bulunan halvet-i sahiha ile yani engelden uzak olarak tenhada beraber bulunmakla bilinir ve buna "*duhul*" (gerdeğe girme) denir.⁽¹⁾

Yukarıdaki ayetlerden faydalanarak, mehir açısından boşanma çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:⁽²⁾

1) Mehir belirlenmeden ve cima' veya halvet-i sahiha vuku bulmadan boşanılması. Ayeti kerimede ilk önce bu kısım üzerinde durulmuştur. Bu durumda mehirden dolayı erkek üzerine bir borç taayyün etmez. Mut'a (teselli babından bir hediye) verilmesi gerekir. Mut'anın miktarı en azından bir kat (vücudun çoğunu kaplayacak) elbise olmalıdır; bir baş örtüsü ile bir entari veya bir carsaf ya da bir manto... vs. Bu durumda kadın iddet beklemes.

2) Mehir belirlendiği halde henüz cima' veya halvet-i sahiha vuku bulmadan meydana gelen boşanma. Bu durum da, ayeti kerimede ikinci sırada zikredilmiştir. Erkek, belirlenmiş olan mehrin yarısını kadına ödemek zorundadır. Ancak dilerse mehrin hepsini verebilir. Bu durumda mehrin yarısından fazlasını bağış olarak vermiş olur. Aynı zamanda kadın veya velisi de hakları olan mehrin yarısından da vazgeçebilirler. Ancak birinci durum (kocanın mehrin tamamını vermesi) müraccahtır.

3) Mehir tayin edilmemiş ve fakat cima' veya halvet-i sahiha vuku bulmuş olduğu halde boşanma. Budurum ile ilgili

1) Elmalılı M.Hamdî Yazır; Hak Dini Kur'an Dili (II.122)

2) er-Razi, Fahrudiin; a.g.e. (VI. 135)

hüküm Nisa suresi 24. ayette bildirilmiştir; erkeğin kadına mehr-i misil vermesi gerekir.

4) Hem mehir tesbit edilmiş ve hem de cıma' veya halvet vuku bulmuş olduğu halde boşanılması. Bu durumda erkek, bu mehri (mehr-i musemmayı) kadına ödemek zorundadır.

MEHRİN BAĞIŞLANMASI DURUMU

Yukarıda geçen ayet-i kerimedeki⁽¹⁾ "üzerinize sorumluluk yoktur" ifadesi ile; boşamanız haram değildir, caizdir demek istenmektedir. Yoksa hiçbir yükümlülüğünüz yoktur denilmemektedir. Boşanmanın getirdiği bütün yükümlülüklerin yerine getirilmesi müslümanın üzerine farzdır. Mut'a, mehir, sükna, nafaka, hüsn-ü muamele ... gibi.

Mehirsiz nikahın caiz olduğunu bu ayetten de anlıyoruz. Zaten mehir, nikahın şartlarından veya rükunlerinden değildir.⁽²⁾ Sadece nikahın neticelerinden biridir. Mehirden bahsedilmeden veya mehir reddedilerek nikah kıyılacak olsa, nikah akdi caiz olur ve fakat mehr-i misil yine vacib olur. "Mehrin olmaması şartı" batıldır. Mehir için bir pazarlık yapılabileceği, belli sınırlarda kalınma mecburiyetinin olmadığı da bu ayetten anlaşılmaktadır. "Şayet mehrin miktarını tespîd etmemişseniz" ibaresinin, bu ihtimallerinin varlığını kabul ettiği düşünülebilir.⁽³⁾

1) 2, Bakara, 236

2) en-Nevevi, Muhyiddin; el-Minhac, K.Nikah, B.Sadak,

3) en-Nevevi, Muhyiddin; a.Ş.e. a.y. Yazma

Mehrin konuşulmadığı ve gerekmediği durumda mut'a vacibtir. Mut'a bir faidedir, bir faydadır. Erkeğin kadına vermesi gereken bir hediyedir. Genellikle giyecek türünden olmakta isede, bunun değeri veya herhangi bir menfaat de olabilir. Mut'a nın en azı, iç ve dış giysilerden birkat elbise ve bir baş örtüsüdür.⁽¹⁾

Mut'anın en çoğu Ebu Hanife'ye göre mehrin yarısını geçemez. Çünkü mehrin belirlenmiş olması, belirsiz olmasından üstün olmalıdır. Mehri konuşulmayan kadın mehri belirlenmiş olandan daha karlı çıkmamalıdır.⁽²⁾

Mehirden vaz geçme yetkisine sahip olan kimdir?

Birinci durum: Ayette⁽³⁾ geçen (أَنْ يَغْفُونَ) kelimesindeki "nun" (ن) harfinin düşmemesi fiilin cemi' müennes olmasındandır. Yani bu kelime kadınlardan bahsetmektedir. Bu durumda istisnanın manası, "Kadınların affetmesi hali müstesna" demek olur. Yani; kadın dilerse hakkı olan mehrin yarısını da almaktan vaz geçebilir.⁽⁴⁾

İkinci durum: Hasan, Alkame ve imam-ı Şafii bu ayetteki istisnanın belirttiği erkekten muradın, kadının velisi olduğu görüşündedirler. Fahreddin Razi de aynı görüştedir.⁽⁵⁾

1) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (VI.135)

2) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. a.y.

3) 2, Bakara, 237

4) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (VI.144)

5) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. a.y.

Üçüncü durum: Yine aynı ayette geçen "nikah akdini elinde tutan erkeğin affetmesi hali müstesna" ibaresine gelince, buradaki erkekten murad "zevc" dir. Ali b. Ebi Talib Said b. Cübeyr, Şurayh ile sahabenin ve Tabiinin çoğu ve Ebu Hanife bu görüştedir. İmam-ı Şafii'nin de sonradan benimseydiği görüş budur.⁽¹⁾

Sonuç olarak şunu diyebiliriz: Koca, mehrin yarısından az olmamak şartıyla dilediği kadar verebilir. Yarısından çoğu bağıştır. Kadın veya velisi de mehir haklarından vaz geçebilirler. Bu sonuç mehrin belirlenmiş olması durumu içindir. Mehrin belirlenmediği durumda ise, mehr-i misilin yarısına varmayacak kadar herhangi bir mut'a verilmesi gerekir. Şimdi bu konuyu inceleyeceğiz:

MEHİR VE MUT'A

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَالَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدَّةٍ تَقَدُّوْنَهَا
فَمَتَّعُوهُنَّ وَسِرَّوْهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا

"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikahladığınız, sonra kendileri ile temas etmeden boşadığınız zaman, artık sizin için onlara iddet saymanıza gerek yoktur. Onlara geçimliklerini verin. Onları güzel bir şekilde serbest bırakın."⁽²⁾

1) en-Nesefi, a.g.e. (I. 121)

2) 33, Ahzab, 49

Dokunulmadan boşanan kadın, mehri önceden belirlenmiş ise, onun yarısını hak eder. Bu konu Bakara suresi 237. ayette belirtilmiş idi. Şimdi de mehri tayin edilmemiş kadının durumu bu ayette ele alınmaktadır. Bu durumda kadına bir bağış yapılır. Erkeğin kadına vereceği bu bağışın sabit bir miktarı yoktur. Fakat en azından içiyle, dışıyla bir kat elbise olmalıdır.⁽¹⁾

"*Serriha*" kelimesi; salmak, bırakmak, boşamak manalarına gelir.

Ayette konumuzla ilgili kısım son kısımdır. Bu ayetin sonunda ve Bakara suresi 236. ayette geçen "*Femetti'uhünne*" ifadesinden; mut'a'nın verilmesinin gerekliliği apaçık görülmektedir.

ibnu Abbas burada şöyle demiştir: Mut'a'nın verilmesi, mehrin belirlenmemesi durumundadır. Eğer mehrin miktarı belirlenmiş ise, mut'a değil mehrin yarısının verilmesi gerekir. Katade ise, bu ayetin hükmünün, Bakara suresi 237. ayette geçen "*kararlaştırdığınızın yarısını verin*" emri ile neshedildiğini söylemiştir.⁽²⁾

Bazıları da şöyle demişlerdir: Bu menduptur. Mut'a, mehrin yarısı ile beraber de verilebilir. Mehir konuşulmuş ise konuşulanın yarısı ile beraber mut'a, konuşulmamış ise yine mut'a verilmelidir.⁽³⁾

1) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (VI. 135)

2) el-Hazin, a.g.e. (III. 472)

3) el-Hazin, a.g.e. a.y.

Beyzavi ise; mehrin belirlenmiş olması durumunda, yarısının ödenmesinin vacib, mehrın yarısıyla beraber mut'anın da verilmesinin sünnet olduğunu söylemiştir.⁽¹⁾

Bütün bunlarla beraber mut'a umumidir. Dolayısıyla onun hükmünün vacib veya sünnet oluşunda ulema ihtilaf etmiştir. Bazıları her halükarda vacibtir, mehrin yarısının verildiği durumlarda da mehirle beraber mut'a verilmelidir, derken diğer bazıları da mut'a müstehaptır, mehrin yarısıyla beraber verilmesi yine müstehaptır demektedir.⁽²⁾

Bizim fikrimiz; mut'anın her halükarda verilmesi gerektiği yönündedir. Zira bu, ayetin bitiş şekline de daha uygundur. "Güzellikle salmak", onların gönlünü hoş tutmak, bu şekilde mümkün olur.

Burada belirtilmesi gereken bir husus vardır. Bu konudaki mut'a kelimesi, "mut'a nikahı" konusu ile karıştırılmamalıdır. Buradaki mut'a; bir hediyedir, teselli gayesine matuftur. Son konuda işlediğimiz gibi, mehrin tesbit edilmesi durumunda geçerli olan bir uygulamadır. Bir nevi "teselli hediyesi" de denebilir.

1) el-Beyzavi, a.g.e. (IV. 165)

2) er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (XXV. 219)

EHL-i KİTAP KADINLARI VE MEHİR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝ الْيَوْمَ
 أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
 وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ
 مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجْرَهُنَّ
 مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
 بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝

"Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler helal kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin (Ehl-i kitabın) yiyecekleri size helal olduğu gibi, sizin yiyeceğiniz de onlara helaldır. İffetli, zinaya sapmamış ve dost edinmemiş olarak mehirlerini kendilerine verdiğiniz takdirde mü'minlerden hür kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilmiş olan hür kadınlar da keza size helal kılınmıştır. Her kim imanı (ve islam esaslarını) inkar ederse, ameli boşa gitmiş, kendisi de ahirette ziyana uğramışlardan olur."⁽¹⁾

Ayette geçen "*hıllun*" kelimesi, helaldır demektir "*Muhsinine*" kelimesi; iffetli kimseler, evlenerek nefislerini koruyan, hiçbir şekilde zinaya muttali olmayan demektir. "*el-hıdn*" kelimesi, gizli dost, metres demektir. Hem erkek hem de kadın için kullanılır.⁽²⁾

1) 5, Maide, 5

2) ed-Derviş, Muhyiddin; a.g.e. (II. 415)

Ehl-i kitaptan murad, Yahudiler ve Hristiyanlardır. Bunların yemeklerini yemek ve kadınlarını nikahlamak bizim için caizdir. Bizim yemeklerimiz de onlara helaldır. Fakat kadınlarımız onlara helal değildir. Çünkü onlar, bizim Peygamberimize inanmazlar.

"*Taameküm*" den kasıt, kesilen hayvanlardır. İbnu Abbas, Ebu'd-Derda, Hasan, Mücahid, İbrahim, Katade ve Suddi'den yapılan rivayetler bu görüştedir. Kesilen hayvanın helallığı ve haramlığı kesene göre değişir. Ama diğer normal taamlar ve nimetler böyle değildir. "*Ucurahünne*" kelimesinden maksat, (konumuzu teşkil eden) *mehirleridir*. Yani erkeğin kadına nikah dolayısıyla verdiği bir meblağdır.⁽¹⁾

Kadınların helal olmasının mehrin verilmesine bağlanması; mehrin vacibiyetinin te'kidi içindir.⁽²⁾

Bu hususta bir diğer görüş daha vardır: Kadınların helal olması mehrin verilmesine bağlandığına göre, mehir verilmeksizin hanımla cima' veya halvet-i sahiha caiz olmaz. Yani mehrin muaccel olması gerekmektedir.⁽³⁾

Yine bu ayetten hareketle mehrin en az miktarının belirlenemeyeceğini iddia edenler de vardır.⁽⁴⁾

1) el-Hazin, a.g.e. (I. 439)

2) el-Beyzavi, a.g.e. (II. 137)

3) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. (III. 433)

4) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. a.y.
ve er-Razi, Fahrüddin; a.g.e. (XI. 148)

MEHİR SİZ HİBE YOLUYLA NİKAH

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ
 إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
 يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّكَ وَبَنَاتِ
 خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً
 مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ
 يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
 مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ
 لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

"Ey Peygamber! Mehirleri verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiklerinden elinin altında olan (cariye) ları, seninle birlikte hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve kendisini Peygambere hibe ettiği, Peygamberin de diğer mü'minler dışında onu sırf kendisine has kılarak nikahlamayı istediği takdirde mü'min kadınları sana helal kıldık. Biz sana herhangi bir güçlük olmaması için, mü'minlerin eşleri ve cariyeleri hakkında neleri farz kıldığımızı elbette biliyoruz. Allah, çok bağışlayıcıdır; çok merhametlidir." (1)

1) 33, Ahzab, 50

Ayette geçen "*ucurehunne*" kelimesinden maksat, kadınların mehirleridir. Çünkü mehir nikahın ve kadının helalliliğinin şartlarındandır.⁽¹⁾

Mehirsiz olarak hibe yoluyla nikah, Peygamberimize (S.A.V.) has kılınmıştır. Bu O'nun nubüvvetinin şerefındendir. Peygamberin yüce şanının bizzat Allah Teala tarafından ikrar edilmesidir. Bazıları bu ayetten yola çıkarak "hibe" lafzıyla, nikah kıyılmasının caiz olmadığını söylemişlerdir. Çünkü bu usul peygamberlere hastır.⁽²⁾

Kendine Peygambere hibe edenin mü'mine olması şartı da vardır. Eğer kitabi olursa, nikahı caiz olmazdı. Çünkü ayette "*vemreeten mü'mineten*" (bir mü'min kadın) denmektedir. Mü'min olmayanın caiz olmayacağı bu ibareden anlaşılmaktadır. *Velisiz, şahitsiz ve de mehirsiz olarak hibe yoluyla bir kadının Peygamberimize caiz olması O'nun şanının yüceltilmesidir.*⁽³⁾

Peygamberimiz (S.A.V.), mehirsiz, hibe yoluyla kadın almış mıdır, almamış mıdır? Bunda ihtilaf vardır:

Birinci görüş: İbnu Abbas ve Mucahid'e göre hibe yoluyla kadın almamıştır. Ya nikahla ya da cariye olarak almıştır.

İkinci görüş: Diğerleri ise, Peygamberimizin yanında kendini hibe etmiş kadın olduğu görüşündedirler. Şa'bi'ye göre Zeyneb binti Huzeyme, Katade'ye göre Meymune binti Kays,

1) el-Beyzavi, a.g.e. (IV. 165)

2) el-Beyzavi, a.g.e. a.y.

3) el-Hazin, a.g.e. (III. 473)

Urve binti Zubeyri'ye göre Beni Eslem'den Havle binti Hakim, Ali b. Hüseyin, Dahhak ve Mukatil'e göre de Beni Esed'den Ümmü Şerik binti Cabir hibe yoluyla Peygamberimize helal olmuşlardır.⁽¹⁾



1) el-Hazin, a.g.e. (III. 473)

HİCRET VE İRTİDAT DURUMLARINDA MEHİR

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْ أَجْرَاتٍ فَأَمْسِكُوهُنَّ
 اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
 إِلَى الْكُفَّارِ لَأَهُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَاتُّوهُنَّ مَا أَنْفَقُوا
 وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا
 بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ذَلِكَ
 حُكْمُ اللَّهِ يُحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

"Ey iman edenler! Mü'min kadınlar size muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan ediniz. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer onların mü'min olduklarını anlarsanız, onları kafirlere geri döndürmeyiniz. Ne bu kadınlar o kafirlere helaldir. Ne de o kafirler bu kadınlara helaldir. Kafirlere, kadınlar için sarfettiklerini verin. O kadınlara mehirlerini verdiğiniz takdirde onlar ile evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınlarla evlilik bağlarını tutmayın. Onlar için sarfettiğiniz mehri isteyin. Onlar da (kafir erkekler de) sarfettikleri mehri istesinler. Bu Allah'ın hükmüdür. Aranızda O, hükmeder. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hikmet sahibidir." (1)

1) 60, Mümtehine, 10

Ayette geçen "femtehinuhunne" kelimesi, onları sıgaya çekerek sinayın, araştırın, imtihan edin demektir. Bu sure, "mümteherine" ismini buradan almıştır.⁽¹⁾

Ayette geçen "bi'ısami'l-kevafir" tabirindeki "ısam" kelimesi, "ismet" kelimesinin cem'i dir. Buradaki manası nikahtır. Yani; "kafirlerin nikahına yapışmayınız" demektir.⁽²⁾

Ayette geçen "enfeku" ve "ucurehunne" kelimelerinden maksat, (konumuz olan) *mehirdir*.⁽³⁾

Hudeybiye anlaşmasına göre, kafirlerden gelen mü'min erkekler iade edilecekti. Fakat mü'min kadınlar için bir açıklık yoktu. Mü'min kadınların iade edilmesi düşüncesi senabeye çok ağır geliyordu. Nitekim bu minval üzere bazı olaylar oldu. Bu ayetin sebeb-i nuzulü olarak gösterilen bu tür olaylardan bir tanesi şudur:⁽⁴⁾

Ummu Gulsum binti Ukbe hicret edip müslümanlara sığındı. Ardından erkek kardeşleri Umare ve Velid geldiler ve "E, Muhammed! Hudeybiye anlaşmasına göre bu kadını bize geri ver." dediler. Bunun üzerine Ummu Gulsum; "Ya Rasulallah, bildiğin gibi kadınlar zayıftır, kendilerini koruyamazlar. Eğer beni kafirlere iade edersen, onlar beni dinimden dönmeye zorlarlar. Benim dayanacak sabrım yoktur." diye yakındı. Bunun üzerine yüce Allah, bu ayeti indirdi ve anlaşmadaki o hükmün kadınlar için geçerli olmadığını bildirdi. Bütün sahabe buna çok sevindi.

1) ed-Derviş, Muhyiddin; a.g.e. (X. 67)

2) ed-Derviş, Muhyiddin; a.g.e. (X. 68)

3) el-Hazin, a.g.e. (IV. 259)

4) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. (VIII. 256)

Kafirlerden Medine'ye muhacir olarak gelen mü'min kadınlar niçin geldikleri husdusunda imtihana tabi tutulurlar. Müslümanlara sığınan bu kadınların sigaya çekilmelerinin sebebi şudur:

Bu imtihanın sonucuna göre onlar İslam Devleti'ne kabul edilecek veya edilmeyeceklerdir. Kabul edildiklerinde, kafirlerle olan bütün bağları kesilecek, nikahları iptal edilecek, mehirleri eski kocalarına ödenecektir. Dolayısıyla müslümanlardan kafirlere küçümsenmeyecek bir miktarda para da akması olacaktır. Bu kadının mehri kendisine, bir müslümanla evlenmesi durumunda ayrıca ödenecektir. Bu kadar önemli kuralların uygulanmasına sebep olacak olan kadının, imanında serimi olup olmadığının anlaşılması için bir sorgulamaya tabi tutulması, imtihan edilmesi elbetteki gereklidir. Allah Teala bu ayeti kerimede "*femtehinuhunne*" kelimesiyle (O kadınları imtihana tabi tutun, diyerek) bunu emretmektedir.

Bu imtihandan gaye; o kadınların lisanındaki imanın kalplerinde de olup olmadığına dair, müslümanlarda zannı galibin hasıl olması, onların batını imanlarından emin olunmasıdır. (1)

Bu imtihan işini Peygamberimizin (S.A.V.) nasıl yaptığına dair Bahru'l-Muhit'te şu bilgiler vardır:

"İbnu Abbas, Mücahid, Katade ve İkrime'ye göre Peygamberimiz (S.A.V.) bu kadınları kelime-i şهادet üzere imtihan eder ve onlara şu hususlarda yemin ettirirdi:

1) el-Beyzavî; a.g.e. (V. 129)

1) Kocana olan kızgınlığından dolayı hicret etmediğine billahi mi?

2) Bir toprak veya vatan sevgisinden dolayı hicret etmediğine billahi mi?

3) Allah'a ve Resulü'ne muhabbetten başka herhangi bir sebepten dolayı hicret etmediğine billahi mi?" (1)

Bu yemini kabul edenin hicreti kabul edilir, geri gönderilmezdi. Eğer bu yeminden kaçınacak olursa, onun hicreti ve biati kabul edilmez, geri isteyen yakınlarına teslim edilirdi.

Bu şekilde imtihan edilip, gerçekten imanlarından dolayı hicret ettiklerine dair ilim ve kanaat hasıl olduktan sonra, bir mü'min erkek o kadına mehrini vererek onu nikahlardı. Artık o kadınları korumak, kafirlere iade etmemek müslümanlar üzerindeki farz olur, çünkü ayette " o kafirler de mü'minlere helal değildir " denerek, kadının iman etmesiyle kafir olan kocasıyla nikahının bozulduğu te'kidli bir şekilde bildirilmektedir. Bununla beraber, kafirlerin harcamış oldukları mehir masrafları da "Kafirlere, o kadınlar için sarfettiklerini verin" emri mucibince ödenir.

1) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. (VIII. 256)

GANİMET VE MEHİR İLİSKİSİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۝ وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ
مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَابَقْتُمْ فَاتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُكُمْ
مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ۝

"Esleriniz için sarf ettiklerinizden bir sey (Eğer onların dinden çıkmaları sebebi ile) kafirlere gider, sizde onlara galip gelerseniz, ganimetten, eşleri giden erkeklere, sarfettikleri kadarını verin. iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının." (1)

Kafirlerden kaçıp mü'minlere sığınan kadınların durumları bir önceki ayette açıklandıktan sonra müteakiben, müslümanlardan kaçıp kafirlere giden kadınlar ve onların mehirleri ile ilgili hükümler burada açıklanmaktadır.

Müslümanlardan herhangi birinin hanımı kaçıp giderse ve kafirlere sığınırrsa, onun mehri talep edilir. Bu ayeti kerimede mehirle ilgili çok ince bir nükte ve hikmet açıklanmaktadır. Muhatabımız olan kişiler müslüman olmadığı için kendilerini bu ayetin hükmüyle mükellef saymayabilirler. Bu durumda hanımı kağan mü'min erkeğin büyük bir zararı söz konusudur. Bu zarar nasıl tazmin edilecektir? İslam devleti, kafirlerle yaptığı ilk savaştan elde edilen ganimetten o kadına harcanan mehir miktarı ayırır ve o şahsa öder.

Muhacirlerin hanımlarından kafirlere kaçanların sayısı altı tanedir. Resulullah (S.A.V.) bu kadınların kocalarına ganimet mallarından vermiş, mehirlerini tazmin etmiştir.⁽¹⁾

el-Beyzavi'ye göre; "*akabtüm*" kelimesi, nevbet manasına gelir. Bu durumda ayetin manası, "mehir verme sırası size gelirse, zevceleri gitmiş erkeklere, harcadıkları masrafı tazmin edin. Öncelikle onların kadınlarının gitmesinden dolayı uğradıkları zararı karşılayın" demek olur. Bu da *beytü'l-malden* yani hazineden yapılmalıdır.⁽²⁾

Allah Teala, "Siz harcadıklarınızı isteyin. Onlar (kafirler) da harcadıklarını istesinler" buyurarak mehir masraflarının (mü'min veya kafir olsun) sahibine iade edilmesini farz kılıyor. Hakkın yerini bulmasını istiyor. Bu iki ayet-i kerime konumuzla ilgili en önemli delillerdendir. Mehirin ne kadar vaz geçilemez temel bir kişisel hak (kul hakkı) olduğunu, mü'min olsun, kafir olsun bununla ilgili hukukun çiğnenmesine müsaade edilmeyeceği bu ayetlerden anlaşılmaktadır. Öyle ki; kafirler ile müslümanlar arasındaki iltica olaylarında bile kadınla ilgili gündeme gelen ilk maddenin mehir olduğunu görüyoruz.

Bahru'l-Muhit tefsirinde bununla ilgili şöyle bir örnek verilmektedir: Subey'a binti Haris, müslümanlara sığınmış, Resulullah (S.A.V.) onu imtihan etmişti. imtihan sonucu imanının gerçek olduğuna zann-ı galib hasıl olunca, onu kocası

1) el-Hazin, a.g.e. (IV. 259)

2) el-Beyzavi, a.g.e. (V. 130)

olan Ibnu Rehib'e geri vermedi. Ona mehir masraflarını ödedi ve bu kadını da Hz. Ömer'e nikahladı. Hz. Ömer bu kadına mehirini ayrıca verdi.⁽¹⁾

Görüldüğü gibi, haklarını arama hususunda kadın-erkek, mümin-kafir eşittir. İslam, hakkı haklıya teslim etmektedir.

1) el-Endulusi, Ebu Hayyan; a.g.e. (VIII. 257)

İKİNCİ BÖLÜM

SÜNNETTE MEHR

Bu bölümde mehirle ilgili tesbit ettiğimiz hadisleri inceleyeceğiz. Bütün hadis kaynaklarında mehirle ilgili hadislere rastlamak mümkündür. Bazı kaynaklar Babu's-Sadak veya Babu'l-Mehr şeklinde müstakil bablarda bu hadisleri verirken, bazıları da Nikah, Talak, Surut ... gibi değişik kitapların (bölümlerin) muhtelif bablarında serpiştirilmiş olarak ele almaktadırlar.

Biz aldığımız hadislerin muhtelif senetlerinin incelenmesine girmedik. Ele aldığımız hadislerin kaynaklarını cilt ve sayfalarını dip notlarda belirttiğimiz için senetleri hazfetmemizin bize zaman ve yer kazandıracağını düşündük. Hadis kaynaklarının muhtelif şerhlerine müracaat ettik. Bunlardan aldığımız alıntıların yerlerini de belirttik. Bu hadislerde bulunan bazı kelimelerin ve ölçü birimlerinin (ukye, dirhem ... gibi) açıklamalarını verdik, bugünkü değerlerini tesbit ettik.

İslam hukukunda ikinci kaynak olan "sünnet" te mehrin yerini aydınlatmağa, Peygamberimizin ve sahabenin ilgili görüş ve uygulamalarını tesbit etmeye çalışacağımız bu bölüm tezimizin merkezini oluşturacaktır.

Mehrin sünnetteki yerini aydınlatacağıız bu bölüme başlarken, sünnetin ne olduğunu, bundan ne anladığımızı kısaca belirtmeyi uygun gördük.

1. SÜNNET

1-Sünnetin Lugat Tarifi:

Sünnetin lugat manası;işlek yol olup, geniş manada Allah'ın yolunu veyahut da insanın adet haline getirdiği iyi veya kötü davranış ve hareketini ifade eder.⁽¹⁾

Gerek cahiliyye dönemine ait olsun, gerekse ıslam sonrası olsun, şairler sünneti lugat manasında kullanmışlardır. Yani iyi veya kötü, kendisine ittiba olunan yol veya usul. ⁽²⁾

2- Sünnetin İstilah Tanımları

Her ilim dalı sünneti kendine göre anlamış ve tarif etmiştir. Bu istilah tanımları arasındaki farklılıkları anlayabilmek için sünnetin muhtelif istilah tanımlarını vermek zorundayız.

a) Fıkıhçıların Sünnet Tanımı:

Hız. Peygamberden (S.A.V.) tesbit edilen, farz ve vaciblerin dışında kalan hükümlere sünnet denir.⁽³⁾

b) Fıkıh Usulcülerinin Sünnet Tanımı:

Kur'an-ı Kerim dışında Hazreti Peygamberden (S.A.V.) sadır olan, şer'i bir hükme delil teşkil edecek sözler, fiiller veya takrirlerdir.⁽⁴⁾

-
- 1) Hamidullah, Muhammed; ıslam Ansiklopedisi Sünnet maddesi
 - 2) el-A'zami, Muhammed Mustafa; Dirasat fi'l-Hadisi'n Nebevi, S.3
 - 3) es-Sıba'i, Mustafa; es-Sunne ve Mekanetuha, S.48
 - 4) el-Hatib, Muhammed 'Accac; Usulu'l-Hadis, S.19

c) Kelamcıların Sünnet Tanımı:

Kelamcılar sünneti, bid'atın karşıtı olarak tanımlamışlardır ki; aslında bu, bir tanım olmaktan ziyade, bir şeyin ne olmadığını tarif etmektir.⁽¹⁾ Sünnet talak-bid'at talak vb.

d) Hadiscilerin Sünnet Tanımı:

Hazreti Peygamberin (S.A.V.) sözleri, fiilleri, takrirleri ve gerek Peygamberlikten önceki devreye gerekse Peygamberlik devresine ait olsun ahlaki vasıfları ve si'retidir. Bu manası ile sünnet hadisin müradıfidir.⁽²⁾

-
- 1) Kırbaçoğlu, Mehmed Hayri; Klasik Sünnet Tanımlarının Eleştirisi ve Yeni Bir "Sünnet Tanımı" Denemesi, İslami Araştırmalar Dergisi (V/1. 28)
 - 2) Kocyiğit, Ahmed Talat; Hadis İstılahları, S.401 Uğur, Mücteba; Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, S.367

3- Sünnetin Kur'an-ı Kerim'de Kullanılışı:

Allah Teala'nın (C.C.) sünnet kelimesini nasıl kullandığını birkaç örnek ile görelim:

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا

"Bu, Allah'ın bundan önce gelip geçmiş kavimler hakkındaki kanunudur. Allah'ın kanununda hiçbir değişme bulamazsın."⁽¹⁾

يُرِيدُ اللَّهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ

"Allah size (hükümlerini) açıklamak ve sizden öncekilerin hak yoluna sizi irşad edip tevbelerinizi kabul etmek istiyor."⁽²⁾

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَاسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ

"Sizden önce (ibret alınması gereken pek çok) hadiseler olup bitmiştir. Bu itibarla yer yüzünde şöyle bir dolaşın, (dini) yalanlayanların akıbetlerinin ne olduğunu görün."⁽³⁾

سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا

"Bu, senden önce gönderdiğimiz Peygamberlerimiz hakkındaki adetimizdir. Bizim adetimizde herhangi bir değişme bulamazsın."⁽⁴⁾

Görüldüğü gibi "sünnet" kelimesi; Kur'an-ı Kerim'de *kanun*, *yol*, *hadise* ve *adetullah* gibi manalarda kullanılmıştır.

1) 48, Fetih, 23

2) 4, Nisa, 26

3) 3, Ali İmran, 137

4) 17, İsra, 77

4- Sünnet-Hadis ilişkisi

Sünnetin tariflerini, üzerindeki bazı yorumları ve İslam Dinindeki yerini belirttikten sonra, "Hadis" in de tarifini verelim ve Sünnet ile Hadis istilahları arasındaki ilişkiyi tesbit edelim.

"Hadis; lugatte kadimin zıddı cedid (yeni) manasına geldiği gibi haber manasına da gelir ...

Bazı usul ulemasına göre "hadis" lafzı, Hz. Peygamberin (S.A.V.) söz, fiil ve takrirlerine ıtlak olunmuştur. Bu bakımdan kelime, aynı manada kullanılan "sünnet"in müteradifidir.

Bazı hadis uleması ise, "hadis" lafzını yalnız Hz. Peygamberin sözlerine değil, sahabe ve tabiundan nakledilen mevkuf ve maktu' haberlere de ıtlak etmişlerdir. Bu bakımdan kelime, "haber"in müteradifidir ...

Özet olarak, biz burada, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirlerinden ibaret olan *sünnetin sözle ifade edilmiş sekline* hadis denildiğini ortaya koyuyoruz.

O halde hadis; nubüvvet sonra Hz. Peygamberden rivayet olunan söz, fiil ve takrirlerden ibarettir."⁽¹⁾

"Sunnet; bilhassa Peygamber (S.A.V.) tarafından -sözle, fiille, zımmi tasdikle veya herhangi bir surette- vaz edilmiş bir kanun hakkındaki "hadis" manasında kullanılacaktır. Filhakika bu, hadisin müteradifidir.

1) Koçyiğit, Ahmed Talat; Hadis Istılahları, S.120,121

Fakat aslında bu iki tabir arasında bir fark vardır; hadis; bir sözü, sünnet ise; bir tatbikatı bir fiili ifade eder. Söz ve fiil ikisi de fıkıhta aynı kuvvete ve değere sahip olmakla beraber, arap dilinde her ikisini de birlikte içine alan bir ıstılah yoktur. Sık sık kullanma ihtiyacı dolayısıyla bu iki tabirden herbiri, ayrı ayrı, her ikisinin de manasını içine alacak şekilde anlaşılmıştır."⁽¹⁾

"Şimdiye kadar ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

a) Sünnet ve Hadis, Hz. Muhammed'den sonraki ilk merhalede zamandaş ve aynı özdendi, her ikisi de Hz. Peygambere yönelikdi ve normatif oluşlarını ondan alıyorlardı.

b) Sunnet kavramı; "sözsüz" fiili gelenek anlamına büründü ... Fakat ilk ıslam toplumu gibi hızla genişleyen bir toplumda, yeni bir takım ahlaki, hukuki ve dini meselelerin ortaya çıkması normal idi. ideal sunnet kavramı muhafaza edilerek, düşünülüp ortaya konan veya özümşenen yeni bir takım malzemeler, Kur'an ve Sünnete ait ilkelerin bir yorumu (te'vili) olarak ortaya atıldı. Söz konusu te'vil, önce serbestçe ortaya konan şahsi re'ye dayandırıldı. Bu *re'yin* yerini de II. yüzyılda "kıyas" kavramı aldı."⁽²⁾

1) Hamidullah, Muhammed; ı.A. Sünnet maddesi

2) Fazlurrahman; ıslam, (Tercüme; Mehmed Dağ - Mehmet Aydın), S.78

5- Sünnet Üzerine Bazı Yorumlar

Sünnet, islam'ın temel kaynaklarından ikincisi olması dolayısıyla, gerek lugat ve gerekse ıstılahi manası üzerinde, pek çok eserlerde durulmuş ve bu konu hemen hemen her islam Alimi tarafından işlenmiştir.

Biz, yukarıda, dört sınıf alimin tariflerini verdikten sonra, belki onların tariflerini tamamlayıcı, belki de bu tariflerin hepsini ihata edici bazı yorumlar vermek istiyoruz:

" Musa Carullah Bigi'ye göre sünnet; Hz. Peygamberin din olarak getirdiği her şeydir. Bu tarife göre Kur'an da sünnetin içinde yer alır ... Görüldüğü gibi Musa Efendi, sünneti, lugat manalarından birisini, yani şariat manasını, ıstılah olarak tercih etmiş, dolayısıyla Kur'an'ı da bunun içinde tasavvur etmiştir."⁽¹⁾

Gerçekten "bir işlev olarak islamı nitelendirebilecek en önemli ve en kapsamlı kavram, Sariat ya da şer' kavramıdır. Bu kelime aslında suya götüren patika ya da yol; başka bir deyişle, hayatın ta kaynağına giden yol demektir. Dini kullanışta,"insan hayatını yöneten dini değerler" anlamına gelmiştir."⁽²⁾

1) Görmez, Mehmed; Musa Carullah Bigi, S.87 (Y. Lisans Tezi)

2) Fazlurrahman; islam (Tercüme: mehmed Dağ - Mehmed Aydın), S.140,141

Görüldüğü gibi yukarıdaki sünnet tarifiyle, Seriatle ilgili tarif ve görüş birbirlerine çok yakındır. Sünneti, bir zihniyet ve bir dünya görüşü olarak tanımlayan şu yorumda konumuz açısından önemlidir:

"Sünnet; "Hz. Peygamberin (S.A.V.) kendi döneminde ıslam toplumunu, akide, ibadet, tebliğ, siyaset, hukuk, ekonomi, ahlak ... vb. bireysel ve toplumsal hayatın her alanında yönlendirip yönetmede, Kur'an başta olmak üzere, esas aldığı *ilke ve prensipler bütünü*nün oluşturduğu bir zihniyet ve dünya görüşüdür." (1)

Evrensel bir mesaj sunan bu tarifi biraz daha inceleyecek olursak:

"Yapılan bu tanımın temel unsurlarını maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz (sistematize edebiliriz):

1- Sünnet koymak, Hz. Peygamberin (S.A.V.) dönemiyle sınırlı ve O'na mahsus bir olgudur.

2- Sünnetin, bireysel, toplumsal ve evrensel olmak üzere üç boyutu söz konusudur.

3- Sünnetin temel kaynağı kur'an'dır.

4- Sünnet sadece şekil - lafız değil, şekil lafzın altında yatan mana, ruh, ilke, hikmet ve amaçtır.

5- Sünnet nihai olarak, bu ilke ve prensiplerin oluşturduğu bir *zihniyet ve dünya görüşüdür.*" (2)

1) Kirbaşoğlu, M. Hayri; Sünnetin Yeni Tanımının Yorumu, İ.A.D., (V/3. 154)

2) Kirbaşoğlu, M. Hayri; a.g.e. a.y.

Seriat, Sünnet ve din karşılaştırmasında, Fazlurrahman şöyle der:

" Seriat, sünnet teriminden şu noktada ayrılır: Sünnetin sahibi (koyucusu), fiili örneklerle rehberlik yapar; dolayısıyla onun koyduğu fiil, tek başına, bu örneği kabul ederek onu izleyenlerinkiyle aynı türdendir. Halbuki Ser' sahibi yol gösterir ya da tayin eder; dolayısıyla dini değerlerin kaynağı yalnız Allah'tır.

Din (ise), kelime olarak boyun eğme ve izleme anlamına gelir ... Din, "yol"un izlenmesidir ve sahibi de insandır."⁽¹⁾

Bu son yorumu özetleyecek olursak;

- a) Ser'in sahibi Allah'tır.
- b) Sünnetin sahibi (koyucusu) Resulullah'tır.
- c) Dinin sahibi (yolun izleyicisi) insandır.

Sünnet hakkında bu kadar bilgiyi burada yeterli buluyoruz.

Bu bölümü işlerken ve değerlendirirken bizim sahip olacağımız temel düşünce şu olacaktır:

"Sünnet; Resulullah'ın (S.A.V.) islam adına yaşadığı ve bizim de yaşamamızı istediği bir hayat tarzıdır. Bir anlayış şeklidir. Bunun ilk modeli ve uygulayıcısı bizzat kendisidir."

Biz hadislerde ve o dönemin uygulamalarında verilmek istenen temel espriyi, düşünce tarzını yakalamaya ve meselelere bu gözle bakmaya çalışacağız.

1) Fazlurrahman; islam (Terc. Mehmed Dağ - Mehmed Aydın), S.140

II. PEYGAMBERİMİZİN (S.A.V.) HANIMLARININ VE KIZLARININ MEHRİRLERİ

Resulullah (S.A.V.)'in kendi hanımları ve kızları için mehri uygulayışı, konumuz için büyük önemi haizdir. Fakat Resulullah (S.A.V.) Efendimizin hanımlarının sayısı ise ihtilaf konusudur. Tehzibu Sireti ibni Hişam adlı eserinde Abdusselam Harun, Peygamberimizin hanımlarının sayısını 13 olarak vermektedir.⁽¹⁾ ibnu Sa'd'a göre ise bu sayı 14 tür.⁽²⁾ ikisinin arasında farklı olan şahıs Hz. Reyhane binti Zeyd bin Amr bin Hunafe (R.ha) dir.

Biz, ibnu Sa'd'ın, Zuhri'den yaptığı rivayette verilen bilgileri⁽³⁾ esas alarak, mü'min-lerin anneleri olan bu hanımların isimlerini şöyle sıralayalım:

1. Hz. Hatice; nübüvvetten 15 sene önce evlendi.
2. Hz. Sevde; " 10 " sonra " .
3. Hz. Aişe; " " " nişanlandı.
Üç sene sonra da evlendi.
4. Hz. Hafsa; hicretin 30. ayında (Şaban'da) evlendi.
5. Hz. Zeyneb b. Huzeyme; hicretin üçüncü yılında evlendi.
6. Hz. Ummu Seleme; 4. H. yılında Sevvâl ayında " .
7. Hz. Cuveyriye; 5. H. yılında Şaban " " .
8. Hz. Zeyneb b. Cahş; 5. H. " Zilkade " " .
9. Hz. Reyhane; 5. H. " Zilhicce " " .

1) Harun, Abdusselam; Tehzibu Sireti ibni Hişam, S.261
2) ibnu Sa'd; Kitabu't-Tabakati'l-Kebir (VIII. 107-108)
3) ibnu Sa'd; a.g.e. a.y.

10. Hz. Safiyye; 7. H. yılda C. Ahir ayında evlendi.
11. Hz. Ummu Habibe; 7.H. " " " " .
12. Hz. Meymune; 7. H. " Zilkade " " .
13. Hz. Fatıma bintu ed-Dahhak b. Sufyan
14. Hz. Esmâ bintu en-Nu'mân; 9. H. yılı R. Evvel ayında evlendi.

Resulullah son iki hanımla birleşmemiştir. Kendisinden önce vefat edenler; Hatice, Zeyneb b. Huzeyme ve Reyhane b. Zeyd dir. Resulullah'ın vefatında hanımlarının dokuz tane olduğunda ittifak vardır.

1- Hz. Hatice'nin Mehri:

Hz. Hatice'nin babası; Huveylid b. Esed, Annesi ise; Hale bintu Abdi Menaf'tır.⁽¹⁾ Hz. peygamber'in ilk hanımıdır. O'nunla Nübüvvetten 15 yıl önce evlendiklerinde, kendisi 25, Hz. Hatice ise 40 yaşında idi.⁽²⁾ İlk müslüman olma şerefi de Hz. Hatice'ye aittir.

İbnu Abbas'tan yapılan rivayete göre, Hz. Hatice'nin mehri; Peygamberin diğer hanımlarına olduğu gibi, O'na da 12 ukye idi.⁽³⁾

Peygamberimizin (S.A.V.) Hz. Hatice'ye mehir olarak 20 adet genç ve yiğit deve vadettiği de rivayet edilir.⁽⁴⁾

1) İbnu Sa'd; Kitabu't-Tabakati'l-Kebir (VIII. 7)

2) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 10)

3) İbnu Sa'd; a.g.e. a.y.

4) İbnu Hişam; es-Siretu'n-Nebeviyye (I. 122)

2- Hz. Sevgi'nin Mehri:

Sevde bintu Zem'a b. Kays; daha önce amcasının oğlu Sekran b. Amr ile evlenmiş, ıslamın doğum günlerinde ikisi de beraber müslüman olmuş, Habeşistan'a hicret etmiş ve Mekke'ye dönmüşlerdi. Az sonra da Sekran ölmüş ve Sevde dul kalmıştı⁽¹⁾

Resulullah Efendimiz ise ilk hanımı Hz. Hatice Annemizi kaybetmiş, büyük bir hüznün içinde bulunuyordu. Aynı yıl (Hicretten üç sene önce) Sevde ile evlendi. Hz. Peygamber O'na 400 dirhem mehir verdi.⁽²⁾

3- Hz. Aişe'nin Mehri:

Amre bintu Abdurrahman'ın Aişe'den rivayet ettiğine göre O, şöyle demiştir:

"... Resulullah (S.A.V.) Medine'ye hicret ettiği zaman bizi ve kızlarını geride, Mekke'de bırakmıştı. Medine'ye varınca, azatlısı Zeyd b. Harise ile Ebu Rafi'i, iki deve ve ihtiyaç duyacakları şeyi satın almak üzere Ebu Bekir'den aldığı 500 dirhem harçlıkla birlikte bize gönderdi.

Ebu Bekir de Abdullah b. Ureykât ed-Deyli'i iki veya üç deve ile onların yanına kattı. Abdullah b. Ebi Bekir'e bir mektup yazdı. Zevcesi, annem Ummu Ruman'ı, beni ve kız kardeşim Esma'yı bindirerek göndermesini emretti.

1) Doğustan Günümüze Büyük ıslam Tarihi (I. 314)

2) Harun, Abdusselam; a.g.e., S. 261

Bunlar konuşarak yola çıktılar. Kudeyd'e geldikleri zaman Zeyd b. Harise o 500 dirhemle üç deve daha satın aldı. Hep beraber Mekke'ye geldiler. Talha b. Ubeydullah'a rastladılar. O da Ebu Bekir'in ev halkı ile hicret etmek istiyordu. Hep birlikte Mekke'den yola çıktık. Zeyd b. Harise ve Ebu Rafi'; Fatıma'yı, Ummu Gülsüm'ü ve Sevde binti Zem'a'yı alıp yola çıktılar. Zeyd, Ummu Eymen'i ve oğlu Usam'yi de aldı.

Abdullah b. Ebi Bekir, Ummu Ruman'ı ve iki kız kardeşini (bunlardan biri Aişe'dir) alıp yola çıkardı. Talha b. Ubeydullah da yola çıktı...

Nihayet Medine'ye geldik. Ben Ebu Bekir'in ev halkı ile birlikte indim. O zaman mescid ve civarındaki odalar yapılmış bulunuyordu. Resulullah'ın ev halkı kendi odalarına indiler.

Babam Ebu Bekir'in evinde bir müddet oturdum. Sonra Ebu Bekir:

- Ya Resulallah! Ehlinle (nişanlın olan Aişe ile) evlenmekten seni alı koyan ne? diye sordu. O da

- Mehirdir, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ebu Bekir mehir olarak kullanması için, 12 ukye ve bir neşş (500 dirhem) gönderdi. Resulullah (S.A.V.) de o paraları bize gönderdi ve benimle şu anda içinde bulunduğum ve kendisinin de içinde vefat ettiği işte bu evinde evlendi..."(1)

Hız. Aişe'nin mehri ile ilgili olarak Ibnu Mace'nin Süneninde şu hadise de rastlıyoruz:

1) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 42-43)

« Said el Hudri'den rivayet edilmiştir: .

Resulullah (S.A.V.), Hz. Aişe ile 50 dirhem tutarındaki ev eşyası karşılığında evlendi.»⁽¹⁾

Fakat hadisin akabinde, zayıf olduğu belirtilmektedir. Biz de metin bakımından zayıf buluyoruz. Çünkü; bu konudaki hadislerin büyük çoğunluğu Resulullah'ın hanımlarının mehirlerinin 400 ila 500 dirhem arasında olduğunu bildirmektedir. Bizzat Hz. Aişe'nin de bu konuda hadisi vardır. İleride gelecektir.

4- Hz. Hafsa'nın Mehri:

Hafsa; kocası Huneys b. Huzafe Bedir'de şehit düşünce kendisi dul kalmıştı.⁽²⁾ Hz. Ömer O'nu, Ebu Bekir ve Osman'a teklif etmişti. Fakat onlar, Resulullah'ın onunla evlenme niyetini bildikleri için reddetmişlerdi.⁽³⁾ Hz. Peygamber (S.A.V.), Hz. Hafsa ile Uhud gazasından önce hicretin otuzuncu ayı başında Şaban ayında evlendi.⁽⁴⁾ O'na 400 dirhem mehir verdi.⁽⁵⁾

5- Hz. Zeyneb binti Huzeyme'nin Mehri:

Hz. Peygamber (S.A.V.), Hz. Zeyneb binti Huzeyme ile hicretin üçüncü yılı Ramazan ayında evlendi. O'na 400 dirhem

1) Ibnu Mace; es-Sunen, 9, Nikah, 17, N.1890 (I. 608)

2) et-Taberi; Tarih (III. 177)

3) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 57)

4) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 58)

5) Harun, Abdusselam; a.g.e., S. 262

mehir verdi.⁽¹⁾ Zeyneb'in kocası Ubeydullah b. Haris, Bedir savaşında ilk şehid idi. Hz. Peygamber (S.A.V.), bu evlilikle Zeyneb'in gönlünü teselli etmeyi amaçlamış idi. Zeyneb (R.ha) iki-üç ay kadar sonra vefat etti.

6- Hz. Ummu Seleme'nin Mehri:

Hz. Peygamber (S.A.V.), Ummu Seleme ile hicretin dördüncü yılında evlenmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.), Ummu Seleme'ye şöyle dedi:

- Sana mehir olarak falan kardeşine verilenden daha az vermeyeceğim;

- a) 2 adet el değirmeni
- b) 2 adet su destisi
- c) 1 adet çanak
- d) 1 adet yüz yastığı ⁽²⁾

Ummu Seleme bunları kabul etmiş ve Hz.Peygamber (S.A.V.) ile bu mehir üzere evlenmiştir.

İbnu Hişam'ın Siretu'n-Nebeviyye'sinde yukarıdaki maddelere ek olarak şu maddeyi de görüyoruz:

- e) 1 adet içi lif dolu yatak ⁽³⁾

1) Harun, Abdusselam; a.g.e., S. 262

2) İbnu Hanbel, Ahmed; el-Musned (VI. 313)

3) Harun, Abdusselam; a.g.e. a.y.

7- Hz. Cuveyriye'nin Mehri:

Hz. Peygamber (S.A.V.), hicretin 6. yılında Huza'a kabilesi boylarından Beni Mustalik reisi Haris b.Ebi Dırar'-ın kızı Berre ile evlendi. ismini Cuveyriye olarak değiştirdi⁽¹⁾

Hz. Aife'den rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.), Beni Mustalik esirlerini taksim ettięi zaman, Cuveyriye bintu Haris, Sabit b. Kays b. Semmas ile amcasının oęluna hisse olarak dūřmūř ve onlarla azatlıęı için mukatebe yapmıř idi. Cuveyriye çok gūzel bir kadındı. O'nu kim gōrse kendine alırdı. Mukatebeleřmiř olduęu azatlık parasını temin etmek hususunda yardım istemek için Hz. Peygamber (S.A.V.)'e geldi. Aife derki;

" Vallahi ben O'nu evimin kapısı önünde gōrūnce hořlanmadım. Cūnkū, benim O'nda gōrdūęūm gūzellięin, Resulullah'ın da dikkatini çekeceęinin farkında idim."

Cuveyriye Resulullah'ın yanına girdi ve sōyle dedi:

- Ya Rasulullah! Ben kavminin seyyidi (bařkanı) olan Haris b. Ebi Dırar'ın kızıyım. Bildięin ūzere bize bir bela isabet etmiřtir. Ben Sabit b. Kays b. Semmas ve amcası oęlunun hissesine dūřmūř ve nefsim için mukatebe yapmıř bulunuyorum. Ődemek zorunda olduęum azatlık parası için senden yardım istemeye geldim.

- Senin için bundan daha hayırlı bir ihtimal yok mudur?

- Nedir o ya Resulullah?

1) Doęuřtan Gūnūmūze Būyūk İřlam Tarihi (I. 320)

- Senin azadlık paranı benim ödemem ve seni zevce olarak kendime almam.

- Olur ya Resulullah.

- Tamam böyle yaptım.

Aişe diyorki;

Hız. Peygamber (S.A.V.)'in Cuveyriye ile evlendiğı haberi müslümanlara ulaşınca, herkes "Resulullah'ın hısımlarıdır" diyerek ellerindeki bütün esirleri bıraktılar. Bu evlilikten dolayı Beni Mustalık'dan 100 kadın serbest bırakılmıştır. Ben, kavmi için Cuveyriye'den daha bereketli ve faydalı olmuş bir kadın bilmiyorum. »⁽¹⁾

Hız. Peygamber (S.A.V.), Cuveyriye'yi babasına teslim etti. O, müslüman olmuş ve hidayete ermişti. Hız. Peygamber (S.A.V.) zevceliğe kabul etmek için Haris b. Ebi Dırar'dan kızını istedi O da muvafakat etti. Hız. Peygamber (S.A.V.) Cuveyriye'ye 400 dirhem mehir verdi.⁽²⁾

Amir'den gelen bir rivayette şöyle denmektedir:

« Hız. Peygamber (S.A.V.), Cuveyriye bintu Haris'i azat etti ve nikahladı. O'nun kabilesi Mustalıkoğullarından müslümanların elinde bulunan bütün esirlerin azadlık bedelini O'na mehir yaptı. »⁽³⁾

Biz bu iki rivayetin de doğru olduğunu, birbirine muhalif olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bu evlilik üzerine esirlerin serbest bırakıldığı vakası sabittir, meşhurdur. İkinci rivayetin sahibi Amir, 400 dirhemlik mehirden haberdar olmayabilir

1) İbnu Hanbel, Ahmed; el-Musned (VI. 277)

İbnu Hişam; es-Siretu'n-Nebeviyye (III. 307)

2) İbnu Hişam; a.g.e. (III. 308)

3) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 84)

8-Hz. Zeyneb binti Cahş'ın Mehri:

Hiz. Peygamber'in (S.A.V.) Hiz. Zeyneb binti Cahş ile evlenmesi bizzat vahiy ile vukuubulmustur:

« (Ey Muhammed!) Hani sen, Allah'ın kendisine nimet verdiği ve senin de nimete kavuşturduğun kimseye "Allah'tan kork, eşini kendinde tut!" diyor, Allah'ın açıklayacağı şeyi içinde gizliyor ve insanlardan korkuyordun. Oysa Allah, kendinden korkmana daha layıktır. Nitekim Zeyd, O'nunla evlilik bağlarına son verip O'nu boşayınca, "Mü'minlere evlatlıkları eşlerini boşadıklarında onlarla evlenmelerinde bir beis olmadığını göstermek için" O'nu (Zeyneb'i) sana eş kıldık. Allah'ın emri herhalukarda yerine gelecektir. »⁽¹⁾

Gerçekten de Zeyneb, Hiz. Peygamber (S.A.V.)'in diğer zevcelerine karşı, "Onları kendilerinin aileleri evlendirmiştir. Beni ise yedi kat göklerin ötesinde Allah evlendirdi." diyerek öğünürdü.⁽²⁾

Hiz. Zeyneb (R.ha) bu öğünmesinde haklıdır. Çünkü O'nun evliliği, yukarıda da gördüğümüz gibi kitabın nassı ile gerçekleşmişti. Daha önce Zeyd ile evlenmesi için Hiz. Peygamber (S.A.V.) Zeyneb'e bizzat dönürlük yapmış, O'na mehir olarak sunları vermiş⁽³⁾ ve onları evlendirmişti:

- a) 10 dinar altın
- b) 60 dirhem gümüş

1) 33, Ahzab, 37

2) Ibnu Kesir; Tefsiru Kur'an-ı Kerim (III. 491)

3) Ibnu Kesir; a.g.e. a.y.

- c) Bir adet baş örtüsü
- d) Bir adet çarsaf
- e) Bir adet gömlek
- f) 50 mud (ölçek) erzak
- g) 10 mud hurma

Hz. Peygamber (S.A.V.), Zeyneb binti Cahş ile evlendiği zaman O'na mehir olarak 400 dirhem vermiştir.⁽¹⁾

9- Hz. Reyhane binti Zeyd'in Mehri:

Amr b. el-Hakem'den rivayet edildiğine göre Reyhane şöyle demiştir:

"Kurayza oğulları esir edildikleri zaman ben de esir edilmıştim. Resulullah'a esirler arz olduğu sırada, ben de içlerinde bulunuyordum. Ganimet içinden kendisine bir şey seçmesi gerekiyordu. Benim ayrılmamı emretti. Ayrıldım. Ayrılınca beni Ummu'l-Munzir binti Kays'ın evine gönderdi. Beni Kurayza erkeklerinin öldürüldükleri güne kadar orada kaldım.

Esir kadın ve çocukları müslümanlara bölüştürdükten sonra, Resulullah yanıma geldi. Kendisinden utandım. Beni çağırıp önüne oturttu:

- Eğer Allah Resulunu tercih edersen, Resulullah seni kendisine zevce olarak alacaktır, dedi.

- Allah Resulunu tercih ediyorum, dedim.

Müslüman olduğum zaman Resulullah beni azad edip zevceliğe kabul etti. Öteki kadınlarına olduğu gibi bana da

1) Harun, Abdusselam; a.g.e., S. 262

12 ukye 1 neşş mehir verdi.

Benimle Ummu Munzir'in evinde evlendi. Öteki zevcelerine olduğu gibi bana da yanıma gelme günü ayrıldı. Ben de perde arkasına alındım.»⁽¹⁾

İbnu Kayyim el-Cevziye bu konuda şu bilgiyi vermektedir:

« Bir grup da diyor ki; Reyhane, Hz. Peygamber'in (S.A.V.) hanımlarından değil cariyelerinden idi. Hz. Peygamber (S.A.V.) vefat edinceye kadar O'nunla mülk-i yemin (cariyelik mülkiyeti) sayesinde cinsel ilişki kurmuştur. Vakıdî'nin tercihi, hanımı olduğu yönünde olmasına rağmen bizce de doğrusu bu kadının, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in odalıklarından ve cariyelerinden olmasıdır. »⁽²⁾

Reyhane'nin bir müddet sonra Resulullah tarafından boşandığı⁽³⁾ veya ölünceye kadar Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yanında kaldığı rivayetleri de vardır.⁽⁴⁾

10- Hz. Safiyye Bintu Huyeyy'in Mehri ve Azadlığın

Mehir Oluşu:

Hz. Safiyye; Hz. Harun'un soyundan gelen Beni Nadir Reisi Huyeyy b. Ahtab'ın kızıdır. Annesi ise; Beni Kureyza'dan Semevel'in kızı Berre'dir. Sella b. Mişkem'le evlenmiş, ondan ayrılınca da Hayber'de Kinane b. Rebi'ile evlenmişti. Hayber savaşları sırasında kocası öldürülmüş, kendisi de esir düşmüştü.⁽⁵⁾

1) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 93)

2) İbnu Kayyim el-Cevziye; Zadu'l-Mead (terc. Şükrü Özen) (I. 109)

3) İbnu Sa'd; a.g.e. a.y.

4) İbnu Sa'd; a.g.e. a.y.

5) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 120)

Amir eş-Şa'bi'den rivayet edildiğine göre; Hz. Peygamber (S.A.V.), her ganimet bölüştürülmesinde, beşte birden önce, (baş kumandanlık hakkı olarak) ya bir köle ya bir cariye, ya da bir at alır, buna da safiyy denirdi.⁽¹⁾

Hayber ganimeti bölüşülmeden önce safiyy olarak Safiyye'yi seçmiştir.⁽²⁾

Hz. Safiyye, azad edilip Peygamber zevcesi olarak kalmak veya kavminin yanına dönmek hususarından birini seçmekte serbest bırakıldı. O dfa azat edilip Hz. Peygamber (S.A.V.)'in zevcesi olarak klmayı tercih etti.⁽³⁾

Enes'ten rivayet edildirmiştir:

" Hz. Peygamber (S.A.V.), Safiyye bintu Huyeyy'i azad etti, O'nun azatlığını mehir olarak kabul etti."⁽⁴⁾

Bu hadisin şerhinde Kirmani şöyle der:

"O'nun azatlığının mehir kabul edilmesiyle nikahın nasıl sahih olduğu hususunda iki ihtimal vardır:

Birincisi; Bu O'nun özel durumlarındandır.

ikincisi; Resulullah O'nu bir hayır olarak azat etmiş, sonra da rızasını alarak O'nu mehirsiz nikahlamıştır."⁽⁵⁾

en-Nevevi de "Bir Cariyeyi Azad Edip O'nunla Evlenmenin Fazileti" başlıklı bab altında, yukarıdaki iki ihtimali

-
- 1) Ebu Davud; es-Sunen, 19, Harac, 21, N. 2991 (III. 397) ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 86)
 - 2) ibnu sa'd; a.g.e. a.y.
 - 3) ibnu Hanbel, Ahmed; el-Musned (III. 138)
 - 4) el-Buhari; el-Cami'u's-Sahih, 67, Nikah, 68 (VI. 142) Muslim; el-Cami'u's-Sahih, 16, Nikah, 14, N. 85 (II. 1045) et-Tirmizi; es-Sunen, 9, Nikah, 24, N. 1115 (III. 423) Ebu Davud; es-Sunen, 9, Nikah, 5 N. 2056 (II. 543) en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 64 N. 2341 (VI. 114) ibnu Hanbel, Ahmed; el-Musned, (III: 99)
 - 5) el-Kirmani; el-Kevakibu'd-Derari, K. Nikah, B. Sadak s.y. (Yzm.)

serdetmekte ve ikinci ihtimali sahih bulmakta, Muhakkiklerin bu görüşü benimsediklerini söylemekte ve bu özelliğin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e has olduğunu da ilave etmektedir.⁽¹⁾

Biz bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ilgili hadislerden iki tanesini buraya alıyoruz:

a) Ebu Musa Hz. Peygamber (S.A.V.)'den şöyle rivayet etmiştir:

"Kim cariyesini azad eder ve onu nikahlarsa, O'nun için iki ecir vardır." (2)

b) Ebu Musa'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir:

"Herhangi bir adam ki; güzel bir cariyesi vardır. O'na iyi bir terbiye verdikten sonra, azad edip kendisiyle rıza-i ilahiye gözeterek evlenmiştir. O'nun ecir iki misli verilir.

Yine herhangi bir adam ki; önceki kitaba iman ettikten sonra son kitab gelince, ona da iman etmiştir. Bu adam da iki misli mükafatlandırılır.

Ve herhangi bir köle ki; hem Allah'ın hakkını hem de efendilerinin hakkını yerine getirir. O'nun da ecir ve sevabı iki kat olarak verilir." (3)

Azadlığın mehir olarak kabul edilip-edilemeyeceği hususunda ihtilaf vardır.

-
- 1) en-Nevevi; el-Minhac, Kitabu Nikah, s.y. (Yzm.)
 - 2) Müslim, Cami'u's-Sahih, 16, Nikah, 14, N.86 (II.1045)
Ebu Davud, es-Sunen, 6, Nikah, 5, N.2053 (II. 543)
en-Nesai, es-Sunen, 26, Nikah, 65 (VI. 115)
 - 3) el-Buhari, Cami'u's-Sahih, 67, Nikah, 13 (VI. 120)
et-Tirmizi, es-Sunen, 9, Nikah, 25, N.116 (III.424)
en-Nesai, es-Sunen, 26, Nikah, 65 (VI. 115)

a) Azatlığın mehir kabul edilmesinin caiz olduğunu, böyle bir kadının mehir olarak hürriyetinin kendisine kazandırılmasından başka bir şeye istihkakı olmadığını savunan alimler şunlardır: Said b. el-Müseyyeb, Hasan Basri, İbrahim en-Nehai, Amir es-Sa'bi, el-Evza'i, Muhammed b. Müslim ez-Zuhri, Ata b. Ebi Rebah, Katade, Tavûs, Hasan b. Hayy, Ahmed b. Hanbel, İshak.

b) Sufyan es-Sevri, Ebu Yusuf, Tirmizi ve Nevevi şöyle demişlerdir.

Bir kimse bir cariyeyi, mehir olarak kabul etmesi şartıyla azad ederse, cariyeye bunu kabul eder ve hür olur. Fakat onunla evlenmek (mezkur şarttan dolayı) hürriyetini kazanmış bu kadın üzerine vacib olmaz. Kadının evlenmeye razı olmaması durumunda erkek, O'nu hürriyete kavuşturmanın karşılığı olan ücreti alır. Eğer kadın evlenmeye razı olursa, üzerinde anlaşacakları bir mehir ile evlenirler. Erkek azadlık ücretini ayrıca alır. Eğer erkek bu ücret üzere evlense, Kadına, mehr-i misil vardır. » (1)

1) el-Ayni; Umdetu'l-Kari (IX. 371)

11- Ummu Habibe'nin Mehri:

Hız. Peygamber (S.A.V.)'in hanımları arasında en yüksek mehir verilen hanımı Ümmü Habibe'dir.

Ümmü Hbibe'nin kendisinden rivayet edilmiştir:

« Kendisi Ubeydullah b. Cahş'ın nikahı altında bulunuyordu. Ubeydullah Habeşistanda öldü. Bunun üzerine Necâşi Ümmü Habibey'yi Hız. Peygamber (S.A.V.) ile evlendirdi. Hız. Peygamber (S.A.V.) adına 4000 dirhem mehir verdi. Ondan sonra da Ümmü Habibe'yi Şurahbil b. Hasene ile Hız. Peygamber (S.A.V.)'ye gönderdi. » (1)

Aynı hadisin Nesai'nin Sunen'indeki rivayetinde ise şöyle bir ziyade vardır:

« Ümmü Habibe'den, kendisi Habeşistan'da iken Hız. Peygamber (S.A.V.)'nin kendisiyle evlendiği rivayet edilmiştir. Necâşi O'nu evlendirmiş, 4000 dirhem mehir vermiş, kendi malından O'nun çeyizini düzmüş ve Şurahbil b. Hasene ile Hız. Peygamber (S.A.V.)'ye göndermiştir. Hız. Peygamber (S.A.V.) kendisine hiçbirşey göndermemiş idi. Zaten Hız. Peygamber (S.A.V.)'nin kadınlarının mehri (4000 değil) 400 dirhem idi. » (2)

Ümmü Habibe'nin ismi Remle'dir. Kureyş'in reislerinden Ebu Sufyan b. Harb'in kızıdır. Ubeydullah b. Cahş ile evli olduğu halde müslümanların Habeş ülkesine ikinci hicretlerinde, kocasıyla birlikte O da hicret etmişti. Kocası

1) Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 28, N. 2107 (II. 583)

2) en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 66, N. 3348 (VI. 119)

orada irtidat edip Hristiyan oldu. Hz. Ümmü Habibe kocasını vazgeçirmek istedi. Fakat başaramadı. Kocasını kendini içkiye verdi. Bir müddet sonra da öldü. (1)

Bunun Hz. Peygamber (S.A.V.) Amr b. Umeyye ed-Damri'yi (2) hicretin 7. yılı Muharrem ayında Necâşi'ye elçi olarak gönderildi. Yazdığı mektubunda O'nu İslamiyete davet etti. (3)

Necâşi, bu mektup üzerine müslüman olduğunu ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'e biat ettiğini bildiren bir cevabi mektup yazmıştır. (4)

İbni İshak'tan rivayet edildiğine göre Necâşi, oğlunu 70 Habeşli ile beraber bir gemi ile Hz. Peygamber (S.A.V.)'e göndermiştir. Fakat bu geminin kızıl denizde batması üzerine hepsi boğulmuşlardır. (5)

Muhammed b. Amr'dan yapılan bir rivayete göre Hz. Peygamber (S.A.V.) elçisine, Necâşi'nin Ümmü Habibe'yi kendisine nikahlamasını da söylemiştir. Necâşi bunun gereğini yapmıştır. Cariyesi Ebrehe'yi Ümmü Habibe'ye göndererek Hz. Peygamber (S.A.V.)'nin isteğini O'na ilettiler ve nikah için bir vekil istedi. Ümmü Habibe de Halid b. Said b. As'ı vekil olarak göstermiştir... (6)

Akşam olunca Necâşi emretti. Hz. Cafer b. Ebi Talib ve oradaki müslümanlar nikah töreninde bulundular.

1) İbni Sa'd; a.g.e. (VIII. 68)

2) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi adlı eserde (I. 323), bu elçinin ismi Ömer b. Umeyye şeklinde yanlış olarak verilmektedir.

3) İbni Hişam; es-Siretu'n-Nebeviyye (IV. 254)

4) et-Taberi; Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk (III. 89)

5) et-Taberi; a.g.e. a.y.

6) et-Taberi; a.g.e. a.y.

Necaşı nikah töreninde şöyle bir hutbe irad etti:

« ... Üzerimize düşen dua ve şahadet vazifesini böylece yerine getirdikten sonra, bilinsin ki; Hz. Peygamber (S.A.V.) Ümmü Habibe b. Ebi Sufyan'ı kendisine nikahlamamı bana yazmıştır. Ben de Hz. Peygamber (S.A.V.)'nin davet ettiği vazifayı kabul ettim ve Ümmü Habibe'ye 400 dinar mehir verdim. »

Getirilen 400 altın da oradaki cemaatin önüne döküldü.

Necaşı'den sonra Ümmü Habibe'nin vekili olan Halid b. Said de bir hutbe irad etti. Hamdele ve Salvele'den sonra şöyle dedi.

«... Bundan sonra derim ki; Hz. Peygamber (S.A.V.)'in davet ettiği vazifayı yerine getirmeyi kabul ettim. Ümmü Habibe b. Ebi Sufyan'ı Hz. Peygamber (S.A.V.)'ye nikahladım. Allah bu nikaha, Resulüne mübarek kılsın. »

Necaşı, 400 altını Halid b. Said'e verdi. O da onu aldı.

Nikah töreninde bulunanlar kalkıp gitmek istediler. Necaşı; " Oturun! Evlenildiği zaman velime verilmesi, Peygamberlerin sünneti ve adetidir. " dedi ve yemek getirtti.

Yemeği yedikten sonra dağıldılar. (1)

Ümmü Habibe'nin mehri de, evlenme cihazı (çeyizi) de Necaşı tarafından sağlanmıştır. (2)

Yine, Muhammed b. Amr'dan yapılan rivayete göre Ümmü Habibe şöyle demiştir.

1) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 68-69)

2) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 70)

« iki gemiyle Habeşistan'dan yola çıktık. Car limanına kadar geldik. Ondan sonrasını da Medine'ye kadar develerle geldik. Medine'ye geldiğimizde Hz. Peygamber (S.A.V.) Hayberde idi... Medine'ye dönünce bana Necası'den haber sordu... O'na Ebrehe'nin selamını da söyledim. Hz. Peygamber (S.A.V.) O'nun selamına mukabelede bulundu. » (1)

Bu evlilik, hicretin 7. yılında Hayber'in fathı sırasında olmuştur. Ümmü Habibe, Cafer b. Ebi Talib ve müslümanlarla beraber edine'ye geldi. Hayber yeni feth edilmişti. Bunun için Hz. Peygamber (S.A.V.), Şa'bi'den yapılan rivayette şöyle demiştir:

« - Bilmiyorum hangisine sevineyim? Hayberin fethine mi, Cafer'in gelişine mi? » diyerek büyük sevincini izhar etmiştir. (2)

el-Hattabi şöyle demiştir: " Metinde geçen, 'zevveceha' kelimesinden murad, O'na mehrini ödedi demektir. Burada nikah ahdi mehre izafe edilmiştir. Çünkü mehrin sebebi vücudu nikahtır. » (3)

" Zevveceha " ile " emehereha " ifadelerinin birbirlerinin yerine kullanılabildiğini buradan anlıyoruz. Bu kullanım tarzı; o günün örfünde mehre verilen değeri ve belki de mehirsiz nikah kıyılmadığını göstermesi bakımından büyük öneme haizdir.

1) et-Taberi; a.g.e. (III. 89-90)

2) Ibnu Hişam; a.g.e. (IV. 3)

3) el-Azimabadi; Avnu'l-Ma'bud (VI. 137)

4000 dirhem miktarı, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in diğer hiçbir hanımına ödemediği çok yüksek bir miktardır. Bu mehri, Necaşi kendi malından Hz. Peygamber (S.A.V.)'e bir saygı olarak ödemiştir. Bir kralın şerefine de ancak böyle davranmak uygun düşerdi. Allah onlarda razı olsun.

12- Hz. Meymune'nin Mehri

Hz. Meymune'nin babasının ismi Haris'tir. Annesinin ismi Hind'dir. Hz. Peygamber (S.A.V.)'in amcası Abbas'ın hanımı olan Ümmü'l-Fadl'ın kızkardeşidir. Hz. Peygamber (S.A.V.)'nin evlendiği son hanımıdır. ⁽¹⁾

Hz. Peygamber (S.A.V.) kaza umresi için yola çıkmadan önce, Ebu Rafi' ile ensardan Evs b. Havli'yi Mekke'ye O'na dünürlüğe göndermiş bulunuyordu. ⁽²⁾

es-Süheyli'den yapılan rivayete göre Hz. Meymune Hz. Peygamber (S.A.V.)'nin kendisine dünür olduğu haberini öğrendiğinde deve üzerinde bulunuyordu ve şöyle demişti: " Deve de, üzerindeki de Hz. Peygamber (S.A.V.)'nindir. " ⁽³⁾

Bu sözlerinden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (S.A.V.) nin önerisini büyük bir sevinçle kabul etmiş oluyordu.

Hz. Meymune gereğinin yapılmasını ablası Ummu'l-Fadl'a havale etti. O da durumu kocası Abbasa bildirdi. O da Mekke'ye geldiğinde Hz. Peygamber (S.A.V.)'ye Meymune'yi nikahladı. ⁽⁴⁾

1) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 94)

2) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 93)

3) İbnu Kesir; es-Siretu'n-Nebeviyye (III. 439)

4) ed-Darekudni, Ali b. Ömer; es-Sunen, Nikah, B. Mehir, 69 (III. 263)

İbnu Hişam; es-Siretu'n-Nebeviyye (IV. 14)

Abbas (R.A.) Hz. Peygamber (S.A.V.) adına 400 dirhem mehir vermiştir. ⁽¹⁾

Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Hz. Meymune ile evlenmesi ile ilgili bir diğer rivayette mehir miktarı 500 dirhem olarak belirtilmiştir.

Amr'den yapılan bu rivayet şöyledir:

« Meymune (R.ha.) nefisini Hz. Peygamber (S.A.V.)'e hibe etmiştir. Fakat Hz. Peygamber (S.A.V.) O'na 500 dirhem mehir vermiştir. Amcası Abbas b. Muttalib, baldızı Meymune'yi Hz. Peygamber (S.A.V.)'e nikahlamıştır. ⁽²⁾

13- Peygamberimizin Kızı Hz. Fatıma'nın Mehri:

Hz. Fatıma, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in ilk hanımı olan Hz. Hatice'den nubuvvetten 5 sene önce doğdu⁽³⁾ ve Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Medine'ye gelişinden beş ay sonra Receb ayında Hz. Ali ile nikahlandı. Evlilikleri ise Bedir Gazvesinden sonra, hicretin ikinci yılı Zilhicce ayında gerçekleşti.⁽⁴⁾

Hz. fatıma'ya, Ashab-ı kiramdan ilk önce Hz. Ebu Bekir sonra da Hz. Ömer istemişlerdi. Hz. Peygamber (S.A.V.) her ikisine de "Fatıma hakkında, zuhur edecek ilahi hükmü bekliyorum" diye cevap vermişti.⁽⁵⁾

-
- 1) Ibnu Kesir; a.g.e. (III. 439)
 - 2) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 98)
 - 3) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 11)
 - 4) Ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 13)
 - 5) Ibnu Sa'd; a.g.e. a.y.

Hız.Ali'nin akrabaları da O'nu teşvik ettiler ve "Fatıma'yı Hz.Peygamber (S.A.V.)'den bir de sen iste" dediler. Hz. Ali ise " Ebu Bekir ile Ömer reddedildikten sonra, ben de emin değilim " dedi. Akrabaları ise Hz.Peygamber (S.A.V.)'e olan yakınlığını hatırlatarak O'nu harekete geçirdiler.⁽¹⁾

Ata'nın rivayetine göre Hz.Ali Fatıma'ya talib olduğunda Hz.Peygamber (S.A.V.) durumu Fatıma'ya bildirmiş ve " Ali senden bahsediyor (Seni istiyor)" demiş, O,sükut etmiştir.⁽²⁾

ibnu abbas şöyle rivayet eder:

- « Hz. Ali Fatıma'yı istediği vakit, Resulullah, O'na
- Fatıma'ya (mehir olarak) bir şey ver, dedi. Ali de
- Verebilecek bir şeyim yok ki, diye cevap verdi.
- Hutami zırhın nerede?
- Yanımda.
- O halde Fatıma'ya onu ver. »⁽³⁾

Hız. Ali'nin zırhına hutami denmesinin sebebi, zırh yapmakla bilinen Abdulkays oğullarından Hutame b. Muharib'e nisbet edilmiş olmasındandır.⁽⁴⁾

Hız. Ali'nin bu zırhı mehir olarak verdiği ve onun değerinin ise 4 dirhem olduğu rivayet edilirken,⁽⁵⁾ Alba b. Ahmer Eleşkeri ise Hız. Ali'nin bir yük devesi ile bazı eşyalarını 480 dirheme satın onu mehir olarak verdiğini bildirmektedir.⁽⁶⁾

1) ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 11)

2) ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 12)

3) Ebu Davud;es-Sunen, 6, Nikah, 35, N.2125 (II. 596)
en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 76 (VI. 129)

4) el-Azimabadi; Avnu'l-Ma'bud (VI. 162)

5) ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 12)

6) ibnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 11)

Alba b. Ahmer Eleşkeri'den yapılan rivayete göre Hz. Peygamber (S.A.V.), 480 dirhemin üçte ikisinin yiyecek, süs, koku gibi şeylere, üçte birinin de giyeceğe harcanmasını emretmiştir.⁽¹⁾

Cafer b. Muhammed'in babasından yaptığı rivayete göre Hz. Ali ile Fatıma'nın döşekleri bir koc postu idi. Yatacakları zaman yünlü tarafını çevirirlerdi.⁽²⁾

Mesruk, Hz. Aise ile Ümmü Seleme'den şöyle rivayet etmiştir:

« Fatıma'nın düğününde Resulullah (S.A.V.) bize O'nun çeyizini hazırlamamızı ve O'nu Ali'nin odasına götürmemizi emretti. Bunun üzerine biz Ali'nin odasına gittik. Batha taraflarından getirilen yumuşak toprağı odaya yaydık. Sonra bizzat kendi diktiğimiz iki yastığa hurma lifi doldurduk. Daha sonra düğün ziyafeti olarak kuru üzüm ve kuru hurma yedirdik. Güzel bir su içirdik. Sonra evin bir kenarına elbise ve su kabı asılabilecek bir ağaç parçası (vestiyer) koyduk. Biz Fatıma'nın düğününden daha güzel bir düğün görmedik. »⁽³⁾

Fakat bu hadisin akabinde, Zevaid'deki bir nota işaret edilmekte senette bulunan ravilerden Fadl b. Abdullah'ın zayıf olduğu, Cabir b. el-Cu'fi'nin de itham edildiği bildirilmektedir.⁽⁴⁾

1) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 13)

2) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 14)

3) en-Nesai; es-Sunen, 9, Nikah, 24, N.1911 (I. 616)

4) en-Nesai; es-Sunen, a.y.

14- Hz. Aîse'nin Mehirle ilgili Hadisi:

1) Ebu Seleme'den rivayet edildi:

"Aîse'ye (R.ha.)

- Peygamber (S.A.V.)'nin hanımlarına verdiği mehir ne kadardı? diye sordum.

- Zevcelerine verdiği mehir, 12 ukye ve 1 ness idi, dedi.

- Ness nedir, bilir misin? diye ilave etti.

- Bilmiyorum, dedim.

- 1 Ness yarım ukyedir, dedi."

Şu halde mehir 500 dirhemdir.⁽¹⁾

Bu hadisten Peygamberimizin verdiği mehirlerin genelde bu civarda (500 dirhem) olduğu fikri çıkarılabilir. Nitekim şu görüş de bunu desteklemektedir.

"Bu hadisten yola çıkılarak bazıları mehrin 500 dirhem olmasını müstehab görmüşlerdir. Hz. Peygamberin hanımlarından olan Ummu Habibe'nin mehrinin 4000 dirhem olmuş olması, bu hadisteki Hz. Aîse'nin sözlerini yalanlamaz. Çünkü söz konusu olan mehir, Necâşi tarafından Peygamberimize bir saygı olarak kendi malından verilmiştir."⁽²⁾

Huccetullahi'l-Baliga sahibi Şah Veliyyullah Dehlevi, bu hadisten sonra "Peygamberimizin (S.A.V.) hanımlarının ve

1) Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 28/1, N.2105 (II. 582)
 Muslim; el-Cami'u's-Sahih, 16, Nikah, 13, N.78 (II.1042)
 en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 66, (VI. 118)
 Ibnu Mace; es-Sunen, 9, Nikah, 17/1, N.1886, (I. 607)
 2) en-Nevevi, Muhyiddin; K.Nikah, B. Sadak, Yazma

kızlarının mehri 12 ukye ve 1 neşş idi." diyerek⁽¹⁾ mezkur miktarı Peygamberimizin kızları için de kabul etmiştir. Hz. Ömer'den verilen şu haber de bu mealde dir:

"- Dikkat ediniz, kadınların mehirlerini yükseltmeyiniz! Eğer bu, dünyada değerli bir şey veya Allah katında bir takva olsaydı, Nebi (S.A.V.) ona sizden daha layık olurdu. Halbuki ben, Resulullah'ın (S.A.V.) 12 ukyeden fazla bir mehir ile hanımlarından birini nikahladığını veya kızlarından birini evlendirdiğini bilmiyorum."⁽²⁾

Hız. Ömer'in bu sözünden de (bu rivayetin tartışması ileride gelecektir) Peygamberimizin hanımları ve kızları için mehir miktarının 500 dirhem civarı olduğunu anlıyoruz.

1) ed-Dehlevi, Şah Veliyyullah; Hüccetullahi'l-Baliga (II.118)

2) el-Begavi, Ebu Muhammed; Mesabihu's-Sünne (I.122b) İbnu Sa'd; a.g.e. (VIII. 116)

III. MEHİRSİZ EVLENMENİN PEYGAMBERİMİZE HAS KILINMASI ve KUR'AN KARŞILIGINDA MEHİR

Bir kadın hakkı olan mehirden vaz geçse, kendini mehirsiz olarak hibe etse, mehrin hükmü ne olur? Kur'an öğretmek mukabilinde nikah kıyılabilir mi? Bu soruların cevabını bir ayet ve bir hadisla verelim:

« Ey Peygamber! ... Kendisini Peygambere hibe eden, Peygamberin de kendisi ile evlenmek istediği mü'min bir kadını, mü'minlerden ayrı, sadece sana has olmak üzere helal kıldık... »⁽¹⁾

Bu ayet hakkındaki geniş açıklama, bu eserin Kur'an'da Mehir bölümünde verildiği⁽²⁾ için, burada ayeti almış olmakla iktifa edip ilgili hadise geçiyoruz.

Sehl b. Sa'd'dan rivayet edilmiştir:

« Bir kadın Peygamberimize gelerek şöyle dedi:

- Ya Resulullah, kendimi sana hibe etmeye geldim.

Hız. Peygamber (S.A.V.), O'na şöyle bir baktı. O'na bir daha baktı ve O'nu bakışlarıyla süzdü. Sonra başını önüne eğdi. Kendisi hakkında bir şey denmediğini gören kadın yere oturdu. Bir sahabi ayağa kalktı ve şöyle dedi:

- Ya Resulullah, eğer senin O'na ihtiyacın yoksa beni O'nunla evlendir. Resulullah O adama:

- Yanında (mehir olarak) verebileceğin bir şey var mı?

- Yok Vallahi ya Resulullah.

- Ailene git bir bak bakalım. Bir şey bulabilecek misin?

1) 33, Ahzab, 50

2) Bkz. Bu eser S.36

Adam gitti. Bir müddet sonra geri döndü ve şöyle dedi:

- Hayır. Vallahi Ey Allah'ın Resuluü hiç bir şey bulamadım. Resulullah tekrar:

- İyi bak, bir demir yüzük de mi yok? dedi.

Adam tekrar gidip, biraz sonra geldi ve şöyle dedi:

- Yok Vallahi ya Resulullah. Bir demir yüzük dahi yok. Fakat üzerimde şu izarım var. Bunun yarısı O'nun olsun. (Sehl der ki: Adamın ridası bile yoktu.)

Peygamberimiz şöyle buyurdu:

- izarınla ne yapabilirsin? Eğer sen giyersen O'na bir şey kalmaz. O giyerse sana bir şey kalmaz.

Adam oturdu. Uzun zaman bekledi. Sonra ayağa kalktı. Hz. Peygamber (S.A.V.) O'nun gitmekte olduğunu görünce;

- O'nu bana çağırın! dedi.

Adam geldiği zaman O'na şöyle dedi:

- Kur'an-ı Kerim'den (ezber olarak) yanında ne var? Adam

- Falan falan sureler var, dedi. Hz. Peygamber (S.A.V.);

- Bunları ezbere biliyor musun? diye sordu. Adam;

- Evet, dedi.

- Haydi bakalım, ezbere bildiğin Kur'an karşılığında (onları O'na öğretmen karşılığında), O'nu sana temellük ettim

Diğer bir rivayette ise; "Kur'an'dan ezberinde bulunanlar karşılığında O'nu sana tezvic ettim." » ⁽¹⁾

1) el-Buhari; el-Cami'u's-Sahih, 67, Nikah, 50 (VI. 138)
Muslim; el-Cami'u's-Sahih, 16, Nikah, 13, N.1425
(II. 1040)
et-Tirmizi; es-Sunen, 9, Nikah, 23, N.1114 (III. 421)
Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 30, N.2111 (II. 586)
en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 62 (VI. 113)
Malik b. Enes; el-Muvatta', 28, Nikah, 3/1 (II.526)

Ebu Davud'un Sunen'inde yer alan, Ebu Hureyre'den gelen diğ er bir rivayette, farklı olarak " izar ve demir yüzük " kısımlarından söz edilmediğini, ayrıca řu ibarelerin de yer aldığını görüyoruz:

« - Kur'an'dan nereleri ezberledin?

- Bakara suresini veya onu takib eden sureyi.

H . Peygamber (S.A.V.), şöyle dedi:

" - Kalk, O'na yirmi ayet  ğret. O artık senin hanımındır." » ‹1›

Yine Ebu Davud'un Sunen'inde yer alan, Mekhul'den gelen bir diğ er rivayetin sonunda, Mekhul'un şöyle bir ziyadesi vardır:

"Bu durum H . Peygamber (S.A.V.)'den başkası için caiz değildir." ‹2›

Müslüm'in Cami'u's-Sahih'inde yer alan diğ er bir rivayette de şöyle bir farklılık vardır:

"Haydi git. O'nu sana zevce yaptım. O'na Kur'an'dan (bir şeyler)  ğret." ‹3›

Ferra el-Begavi bu hadisi ele alırken, adamın "řu izarımdan başka bir şeyim yok" demesinden sonra, H . Peygamber (S.A.V.)'in "bir demir yüzük de olsa birşey araştır" dediğini ve farklı bir rivayetin sonunda da, "fe'allimha" (onları O'na  ğret) ibaresinin yer aldığını söyler. ‹4›

1) Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 30/2, N. 2112 (II. 587)

2) Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 30/3, N. 2113 (II. 588)

3) Muslim; el-Cami'u's-Sahih, 16, Nikah, 13/2 (II. 1041)

4) el-Ferra el-Begavi; Mesabihu's-Sunne, (I. 122/b)

el-Buhari'nin bu hadisi naklettiği naklettiği bablardan birisinin başlığı şöyledir:

"Mehirsiz olarak, Kur'an karşılığında evlendirmek" ⁽¹⁾

Bu ifadeden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in kıymış olduğu bu nikah, el-Buhariye göre mehirsizdir. Bilindiği gibi "el-Buhari'nin fıkhi görüşleri, bab başlıklarındadır." ⁽²⁾

Şah Veliyyullah ed-Dehlevi'nin bu husustaki görüşü ise, el-Buhari'den farklı ve ilginçtir. Şöyle demektedir:

"Hz. Peygamber (S.A.V.) bir defasında Kur'an'dan bazı sureleri mehir kılmıştır. Çünkü Kur'an'ın öğretilmesi, rağbet olunan ve istenen değerli bir iştir. Mala duyulan rağbet ve istek gibi. O halde bu ta'limin, mehir yerine kaim olması caizdir." ⁽³⁾

el-Buhari'nin bab başlığındaki "bigayri sadak" ibaresini mutlak surette mehirsiz şeklinde değil de, mali bir mehir olmaksızın şeklinde izah edenler de vardır. ⁽⁴⁾ Bu izah tarzı esas alınacak olursa, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in kıymış olduğu bu nikahın el-Buhariye göre de mehirsiz olmadığı ve mehrin sadece mali bir değer değil de soyut bir değer de olabileceği kabul edilebilir demektir.

Nitekim eş-Şafi'i, bu hadisi delil alarak "Kur'an'ı öğretmek için ücret alınmasının caiz olduğunu" söylemiştir. ⁽⁵⁾ ed-Dehlevi'nin yukarıdaki açıklaması da buna uygundur.

1) el-Buhari; a.g.e. 67, Nikah, 50 (VI. 138)

2) Çakan İ. Lutfi; Hadis Edebiyatı, S. 54

3) ed-Dehlevi, Şah Veliyyullah; Huccetullahi'l-Baliğa (II. 119)

4) el-Ayni, Umdetu'l-Kari, K. Nikah (IX. 432)

5) el-Ayni, a.g.e. K. Nikah, (IX. 433)

Bu hadisten istidlalle, Kur'an'ı Kerim öğretmenin mehir olabileceğini ve Kur'an öğretme karşılığında ücret alınabileceğini söyleyenler arasında şunlar vardır: eş-Şafii, Ata, Hasan b. Salih, İshak, '1' ve el-Begavi.

Fakat Ebu Hanife ve Ashabı ile Malik ve Leys, Kur'an'ın öğretilmesinin mehir olamayacağını söylemişlerdir. Ebu Hanife ve Ashabı devamla şöyle demişlerdir: Eğer bu şekilde evlenilirse nikah caiz olur ve mehrin konuşulmadığı durumdaki hüküm cari olur. Yani,; nikah sonrasında duhul veya halvet vuku bulmuşsa, mehr-i misil gerekir, bunlardan biri vaki olmadan talak vuku bulursa, kadına mut'a (teselli için bir meta' veya bir menfaat) verilmesi icab eder. '2'

Yukarıdaki iki görüşü serdeden en-Nevevi, ilk görüşü yani eş-Şafi'nin görüşünü daha kuvvetli olarak vasfeder ve Kadı İyaz'ın el-İlma' adlı eserinde şöyle dediğini nakleder: " Ebu Hanife'nin dışında alimlerin hepsi, Kur'an öğretilmesi karşılığında ücret alınabileceğini söylemişlerdir. " '3'

et-Tahavi şöyle demiştir: "Kur'an karşılığında tezvic, Hz. Peygamber (S.A.V.)'in hususiyetlerindendir. Başkası için caiz değildir" '4'

Elimizdeki bu hadisten çıkarılabilecek hikmetler çoktur. Dolayısıyla el-Buhari bu hadisi birçok babda ele almış, ayrı ayrı konulara delil olarak işlemiştir. Bunlardan tesbit edebildiklerimiz şunlardır:

1) Kur'an bilen ve İslam(i ahlak)a sahip, zor durumda

1) en-Nevevi; el-Minhac, K. Nikah, B. Sadak

2) el-Ayni; Umdetu'l-Kari, (IV. 433)

3) en-Nevevi; a.g.e. a.y.

4) el-Ayni; a.g.e. a.y.

olan bir kimsenin evlendirilmesi. ⁽¹⁾

2) Zor durumda olan bir kimsenin (^{إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ} ^{يَغْنِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ}) "Eğer onlar fakir iseler, Allah (C.C.) fazlından onları zenginleştirir." kavli celilinden dolayı evlendirilmesi. ⁽²⁾

3) Bir kadının salih ve iyi bir kimseye kendini nikahlamasını teklif etmesi. ⁽³⁾

4) Evlenmeden önce kadına bakmak. ⁽⁴⁾

5) Bir kimsenin aynı anda kadın için veli erkek için dünürcü olması. ⁽⁵⁾

6) Sultan, "Veli" dir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.), O adama "Biz seni yanındaki Kur'an (ezberleri) karşılığında, o kadınla evlendirdik" demiştir. ⁽⁶⁾

7) Dünür Veliye "Beni falan kadınla evlendir" derse, Veli de O'na "Seni (mehir olarak) şunun karşılığında evlendirdim" dediğinde, "razı mısın" veya "kabul ettin mi" diye sormasa bile, nikah caizdir. ⁽⁷⁾

8) Mehirsiz olarak, Kur'an karşılığında evlendirmek. ⁽⁸⁾

9) Meta' olarak mehir ve demir yüzük. ⁽⁹⁾

10) Sizin en hayırlınız Kur'an öğrenen ve öğretendir. ⁽¹⁰⁾

11) Ezberden Kur'an okumak. ⁽¹¹⁾

-
- 1) el-Buhari; el-Cami'u's-Sahih, 67, Nikah, 6 (VI.118)
 2) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 14 (VI. 121)
 3) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 32 (VI. 129)
 4) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 35 (VI. 131)
 5) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 37 (VI. 133)
 6) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 40 (VI. 136)
 7) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 44 (VI. 136)
 8) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 50 (VI. 138)
 9) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 51 (VI. 138)
 10) el-Buhari; a.g.e., 66, Fezailu'l-Kur'an, 21 (VI. 108)
 11) el-Buhari; a.g.e., 66, Fezailu'l-Kur'an, 22 (VI. 108)

12) Nikahta kadının imam'a vekalet vermesi. ⁽¹⁾

13) Demir yüzük babı. ⁽²⁾

el-Buhari'nin bu hadisi başlıklarını vermiş olduğumuz 13 ayrı babda kullanmış olması, bu hadisin ne kadar önemliver kullanışlı olduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. el-Buhari'nin bir hadisi (en çok) 13 yerde kullandığı bildirilmektedir. ⁽³⁾

Bu konunun başında verilmiş olan ayet-i kerime ve bu hadisde kadının "kendimi sana hibe etmeye geldim" demesi karşısında Resulullah'ın buna sükut etmesi; bir kadının kendini Hz. Peygamber (S.A.V.)'e hibe etmesi durumunda mehir-siz olarak O'nunla evlenebileceğine delildir. fakat bu durum Peygamberimize hasdır. ⁽⁴⁾

Mehirsiz evlenme olayı mü'minler için geçerli değildir. Bir kadının mehrini talep etmemesi ve hatta, tarafların karşılıklı olarak mehrin verilmeyeceği hususunda anlaşmaları, nikahın böyle bir şartla kısılması durumunda dahi, mehrin (mehr-i misilin) gerektiğine delil bu ayet ve bu hadistir. Görüşlerini naklettığımız çeşitli alimlerimizde burada görüldüğü gibi bu görüştedirler.

Hadisde aynı kadına talib olan sahabiye Hz. Peygamber (S.A.V.)'in mehir olarak mutlaka bir şeyler (bir demir yüzük bari) bulması için ısrar etmesi, O şahıs için mehir vermemenin caiz olmadığına delildir. Şayet caiz olsaydı, Hz. Peygamber (S.A.V.) bu sahabiye bu kadar yormaz, kendini hibe

1) el-Buhari; a.g.e., 40, Vekale,9 (III. 63)

2) el-Buhari; a.g.e., 77, Libas, 49 (VII. 52)

3) Çakan, İ. Lütfe; Hadis Edebiyatı, S. 54

4) en-Nevevi; el-Minhac, K.Nikah,B. Sadak, s.y.

etmeye hazır olan kadını O'na hibe edebilirdi. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.)'in de bu nikahın gerçekleşmesi için çok istekli olduğunu hadisın (hadisdeki olayların) gelişmesinden anlıyoruz.

Yine bu hadis delil alınarak, evlenecek kadına bakmanın caiz olduğu anlaşılır. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.), kadına bakmış ve O'nu dikkatlice süzmüştür. el-Buhari'nin bu konuda özel bir bab açmış olduğunu da yukarıda gösterdik.

Hadisden çıkarılacak sonuçlardan birisi de "bir kadının kendisini bir erkeğe arzetmesinin, yani kendisini nikahlamasını teklif etmesinin caiz olduğudur." Buhari'nin bab başlıklarından birinin bu mealde olması, buna dikkat çekmek içindir.

el-Hattabi'ye göre, "bir kadının, kendisine iddet içinde olup olmadığı sorulmadan evlendirilmesinin caiz olduğu"na bu hadis delildir. Çünkü Resulullah, kadına hiç bir şey sormamıştır.¹⁾ en-Nevevi bu konuda Şafii'nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kadı, evlendirilmesi isteği ile kendisine gelen kadını, kendi velisinin olmadığı, kimsenin nikahlısı olmadığı ve iddet içinde olmadığına dair iki kişi şahitlik edinceye kadar, evlendirmez."

Şafii'nin ashabı arasında "bu (mezkur şahidlik); vacib olan bir şarttır" diyenler de vardır. Bütün bunların en essahı ise bunun (şahitler getirmesinin) müstehab ve ihtiyat için olmasıdır.²⁾

1) en-Nevevi; a.g.e., a.y.

2) en-Nevevi; a.g.e., a.y.

Yine bu hadisden yola çıkılarak hibe lafzı üzere nikahın caiz olup- olmadığı tartışılmıştır. Bunda iki görüş vardır:

Birincisi: Ayetin ve hadisin zahirine bakılarak caizdir

İkincisi: Hibe lafzı üzere nikah caiz değildir. Zira, nikah ve tezvic lafızlarından başka bir lafız ile yapılan nikah akdi caiz olmaz. Bu görüşe göre ayette ve hadiste geçen hibe lafızları; mehrin istenmediğini ifade içindir. Bizatihi nikah akdine tealluk etmez.¹⁾

1) en-Nevevi; a.g.e., a.y.

IV. ŞİGAR VE MEHİR

Şigarın kelime manasını ve uygulanış şeklini İbnu Esir şöyle anlatmaktadır:

« Şigar; Cahiliyye zamanında ma'ruf olan bir nikah çeşididir. Bir adam diğer bir adama, "şagırni" yani kızını veya kızkardeşini benimle evlendir, ben de seni kızım ile veya kızkardeşimle evlendireyim derdi. Aralarında mehir olmazdı. Bu kadınların Bıd'ı (kadınlık kıymeti) bir diğerinin mehri olurdu. Bu nikah çeşidine, mehri ortadan kaldırdığı için **Şigar** denirdi. Zira şigarın kelime manası kaldırmaktır. Köpeğin bevletmek için ayağını kaldırmasına "şeğare'l-kebu" köpek şigar etti (ayağını kaldırdı) denir. »¹

Mehir müessesesinin kaldırılmasına, devre dışı bırakılmasına yönelik bir davranış olarak şigar uygulamasını görüyoruz. Şigar, yukarıdaki tariftan anlaşıldığı gibi evlenecek kişilerin kadınlarını mehirsiz olarak değiştirmeleridir. İki erkeğin birbirlerinin kızlarına veya kızkardeşlerine değiş tokuş yaparak birini diğerinin mehri telakki etmeleridir.

Cahiliyye döneminin bir uzantısı olan şigar uygulamasına İslam şiddetle karşı çıkmıştır. Zira bu İslami düşünce tarzına aykırıdır.

İslam şigara şu sebeplerden dolayı karşıdır:

1- İslam'daki mehir, bir meta' veya menfaat olmalıdır. Şigar uygulamasında ise, kadının kendisi mehir olarak kabul edilmektedir.

1) İbnu Esir, Ebu's-Saadat; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis (II. 482)

2- Mehir evlenilen kadının şahsına verilir. Şigar uygulamasında ise kadının eline herhangi bir meta' veya menfaat geçmemektedir.

3- Şigar uygulamasında insanın bir meta' yerine konması, onun şahsi bir hakkının erkeğin menfaati için gasbedilmesi söz konusudur. İnsanın şerefini ayaklar altına alan böyle bir uygulama İslami düşünce tarzına hiçbir şekilde uygun olamaz.

Hadis kaynaklarının hemen hepsinin nikah bölümlerinde şigar ile ilgili bir babın yer almış olması bu konunun önemini göstermektedir. Bunu şu hadis ile gösterelim:

« İbnu Ömer'den rivayet edilmiştir:

Resulullah, şigardan nehyetti. Şigar; bir kişinin kızını bir başkasına onun kızı karşılığında, aralarında mehir olmaksızın nikahlamasıdır. »(1)

Kutüb-i Sitte'nin tamamı ve ed-Darimi, şigar konusunda özel bir bab açmışlar ve bu hadisi vermişlerdir. Malik b. Enes de bu hadisi "caiz olmayan nikahlar" başlıklı bab altında vermiştir.

et-Tirmizi'nin sünenindeki diğer bir hadis şöyledir:

« İmran b. Useyr, Resulullah'tan şöyle rivayet etmiştir:

"İslam'da tehdit, sürgün ve şigar yoktur. Kim zorluk çıkarırsa bizden değildir." »(2)

-
- 1) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 28 (VI. 128)
 Müslim; a.g.e., 16, Nikah, 7, N. 57 (II. 1034)
 et-Tirmizi; es-Sunen, 9, Nikah, 30, N. 1124 (III.431)
 Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 14, N. 2074 (II. 560)
 en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 60, N. 3332 (VI. 110)
 İbnu Mace; es-Sunen, 9, Nikah, 16, N. 1883 (I. 606)
 ed-Darimi; es-Sunen, 11, Nikah, 9, N. 2186 (II. 459)
 Malik b. Enes; a.g.e., 28, Nikah, 11, N. 24 (II.535)
 Ahmed b. Hanbel; el-Musned (II. 7)
 2) et-Tirmizi; a.g.e., 9, Nikah, 30, N. 1123 (III. 431)

Bu hadis için et-Tirmızı, **sahih ve hasen** demiştir.

Yukarıdaki Ibnu Ömer hadisinde yer alan şigar tarifinin kime ait olduğu ihtilaflıdır. Bu konuda es-Suyuti şöyle demektedir:

« es-Safii şöyle demiştir: Bu açıklamanın (şigar tarifinin); Hz. Peygamber (S.A.V.), Ibnu Ömer, Nafi' veya Imam Malik'ten hangisine ait olduğunu bilmiyorum. el-Hatib ve diğer bazıları ise; bu Imam Malik'in sözüdür, metne bitişik olarak söylemiştir, demektedirler. »¹

Hadisin, ravi Museddet yoluyla gelen rivayetinde şu ziyade vardır:

« Ravi Ubeydullah, Nafi'a sordu: Şigar nedir? Nafi dedi ki; "şigar; bir kimsenin, mehirsiz olarak, bir diğer şahsın kızını veya kızkardeşini kendine nikahlayıp, kendi kızını veya kızkardeşini de ona nikahlamasıdır." »²

Bu "ziyade"den anlaşılan; bu şigar tarifinin Nafi'a ait olduğudur.

Şigar hakkında bu bilgileri verdikten sonra; şigar ile kıyılan nikahın hükmüne gelelim. Acaba nikah mı batıl, yoksa mehir mi batıl?

el-Kirmani bu konuda Buhari'nin Sahihi'nin şerhinde şöyle demektedir:

« Şigarın açıklaması, hadislerle ilişkili olarak yapılır. Bazı fukaha şigar nikahına cevaz vermişlerdir ve şöyle açıklamışlardır: Bunda mehrin batıl olmasından başka bir şey

1) es-Suyuti; Tenviru'l-Havalik, K. Nikah (II. 8)

2) Ebu Davud; es-Sunen, 6, Nikah, 14, N. 2074 (II. 560)

yoktur. Nikah ise, mehrin fesadıyla batıl olmaz. Şigar yoluyla yapılmış olan nikah akdi sahihtir. Her bir tarafın kadınlarına mehr-i misil vermeleri gerekir. »¹

el-Ayni ise, aynı konuda şöyle demektedir:

« Şeyhimiz Zeynuddin'in mezhebine göre; şigar yoluyla kıyılan nikahda, ayrıca mehir de tayin edilmelidir. Eğer mehirsiz şigar yapılırsa, bunun haram olduğunda icma' vardır. Fakat mehir tayin edilmiş ise bunda ihtilaf vardır.

1- Hanefilerin görüşüne göre akid sahihtir. Fakat mehr-i misil gerekir. Diğer bir taife de aynı görüşü savunmuşlardır. Bunlar arasında Amr b. Dinar, Zuhri, Mekhul, Sevri ve Kufe fukahası vardır. Nikah sonrasında eğer duhuldan evvel boşanma vukuubulursa, kadına mut'a verilmesi gerekir. Nu'man ve Yakub bu görüştedirler.

2- Diğer bir grub ise, şigar şeklindeki nikahın batıl olduğunu söylemişlerdir. Bütün hükümleriyle beraber fasid (bozulmuş) nikah gibidir demişlerdir. es-Safii, Ahmed b. Hanbel, Ishak ve Ebu Sevr bu görüştedirler.

3- İmam Malik ve Ebu Ubeyd ise şigar nikahının herhalükarda mensuh olduğu görüşündedirler.

4- Bir görüş daha vardır: Eğer şigar nikahından sonra, duhul vukuubulmamışsa, nikah feshedilir ve mehir ile yeniden kıyılır. Fakat duhul vukuubulmuşsa, nikah feshedilmez, mehr-i misil gerekir. Bu da el-Evzai'nin görüşüdür. »²

1) el-Kirmani; el-Kevakibu'd-Derari, K. Nikah (Yzm.)

2) el-Ayni; Umdetu'l-Kari, K. Nikah (IX. 401)

Bizce en doğru görüş, nikahın sahih olmuş olması ve fakat mehr-i misilin de gerekliliğidir. Çünkü şigar yoluyla kıyılan nikahda normal nikah için gerekli olan şartların hepsi vardır. Farklı olan tek şey mehrin mevcut olmamasıdır. Bir nikahın mehirsiz olarak kıyılması ise, caizdir, mehr-i misili icab ettirmektedir. O halde şigar nikahında da normal nikahdan farklı olan mehir konusunun mehr-i misil ile telafi edilmesi durumunda, nikah ile meydana gelmesi umulan bütün mesalihin tehakuku için herhangi bir engel kalmamış olmaktadır. Hal böyle iken evliliğin bozulmuş kabul edilmesi eşlerin birbirinden uzaklaştırılması ve kurulmuş olan bir ailenin ortadan kaldırılması, telafisi güç daha büyük yaralar açar ki bu durum; İslam'ın temel esprisine bizce uygun değildir.

Bizim dikkat çekmek istediğimiz önemli bir husus şudur:

Cahiliyyede veya Cahiliyye adetlerinin bazı uzantılarının (İslam tarafından kaldırılınca veya ıslah edilinceye kadar) görülebildiği İslam'ın ilk zamanlarında, mehir mefhumunu tanımayan, evlilikte mehiri aradan çıkarmaya çalışan tek uygulama ve telakki tarzı, şigar nikahıdır. Bunun dışında mehirsiz evliliğe teşebbüs gayreti görülmemektedir.

Kadının mehir hakkını tanımayan şigar nikahına ise, İslam şiddetle karşı çıkmış ve kadının mehir hakkı herhalükarda korunmuştur. Mehirsiz şigarın haram oluşundaki icma' bunun en güzel açıklamasıdır.

V. MEHRİN MİKTARI

Mehrin miktarı ne olmalıdır? En az ve en çok miktarları var mıdır? Varsa nelerdir? Bu soruların cevaplarını hadislerden ve sahabenin uygulamalarından seçmiş olduğumuz haberlerle vermeye çalışacağız.

A- Mehir Miktarının Az Olması ile İlgili Hadisler:

Hadislerde mehrin az olması tavsiye edilmiş, mehir konusunun evliliğe engel olacak bir duruma getirilmemesi istenmiştir. Bunun örnekleri çoktur. Bazılarını görelim.

1- Bir Çift Pabucun Mehir Olması:

Abdullah b. Amir babası Amir b. Rebia'dan şöyle rivayet etmiştir:

« Beni Fezare'den (Fezare oğullarından) bir kadın, bir çift pabucdan ibaret olan bir mehir mukabilinde evlendi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (S.A.V.) O'na;

- Halinden ve bir pabuçtan ibaret olan malından memnun musun? diye sordu. Kadın şöyle dedi;

- Evet, Ya Resulullah.

Hız. Peygamber (S.A.V.) de bunu beğendi. »¹⁾

et-Tirmızı bu hadis için hasen ve sahih demiştir.

1) et-Tirmızı; es-Sunen, 9, Nikah, 22, N. 1113 (III.420)

Mesabihu's-Sunne'de bu hadis şöyle geçmektedir:

« Amir b. Rebia'dan rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yanına Beni Fezare'den bir adam, yanında bir kadın olduğu halde geldi ve şöyle dedi:

- Ben O'nunla bir çift pabuç karşılığında evlendim.

Resulullah kadına;

- Razi mısın? diye sordu. Kadın;

- Evet, Ya Resulullah. Eğer onu vermese bile yine razı olurum, dedi. Hz. Peygamber (S.A.V.), onların bu halini beğendi. »¹

et-Tirmızı bu hadisi verdi,ktan sonra şu açıklamayı da vermiştir:

« Mehrin miktarında ihtilaf vardır.

a) Bazıları; mehir, tarafların üzerinde anlaştıkları miktardır demişlerdir. Sufyan es-Sevri, eş-Şafii, Ahmed b. Hanbel ve Ishak bu görüştedirler.

b) Malik b. Enes; "çeyrek dinardan daha az mehir olmaz" görüşündedir.

c) Kufe ehli; "10 dirhemden aşağı mehir olmaz" görüşündedir. »²

1) el-Ferra el-Begavi; a.g.e. (I. 122/b)

2) et-Tirmızı; es-Sunen, 9, Nikah, 22, N. 1113 (III. 421)

2- Çekirdek Ağırlığı Altın Miktarı Mehir:

« Enes rivayet etmiştir:

Hız. Peygamber (S.A.V.) Abdurrahman b. Avf'ın üzerinde safran izleri görmüş ve " Bu ne? " diye so0rmuştu. O da;

- Ey Allah'ın Resulü! Bir çekirdek ağırlığında altın karşılığında evlendim, diye cevap verdi. » ⁽¹⁾

Diğer bir rivayette, aynı hadisin devamında Hız. Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir:

« ... Allah mübarek etsin. Bir koyunluk da olsa bir ziyafet ver. » ⁽²⁾

Nevat; 5 dirhemin ismidir. ⁽³⁾

"Çekirdek ağırlığında altın" ın sahabe zamanında maruf olan bir ölçü olduğu ve nevatın 5 dirheme mukabil olduğu Kadı İyaz ve el-Hattabi tarafından da söylenmiştir. ⁽⁴⁾

Mehrin az veya çok oluşunun caiz olması tarafların rızasına bağlıdır. Bu hususta Kadı İyaz şöyle demiştir:

« Hicaz, Basra, Kufe ve Samlı alimlerin hepsi ve diğerleri şöyle demişlerdir:

"Az olsun, çok olsun mehirde caiz olan miktar, tarafların razı olduğu miktardır. Bir pabuç, bir demir yüzük, bir kamçı gibi." » ⁽⁵⁾

-
- 1) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 49 (VI. 137)
Muslim; a.g.e., 16, Nikah, 13, N. 79 (II. 1042)
et-Tirmizi; a.g.e., 9, Nikah, 10, N. 1094 (III. 402)
Ebu Davud; a.g.e., 6, Nikah, 29, N. 2109 (II. 584)
en-Nesai; a.g.e., 26, Nikah, 67 (VI. 119)
ibnu Mace; a.g.e., 9, Nikah, 24, N. 1904 (I. 615)
Ahmed b. Hanbel; a.g.e. (III. 227)
 - 2) el-Buhari; a.g.e., 67, Nikah, 56 (VI. 139)
 - 3) ibnu Esir; a.g.e. (VI. 131)
 - 4) el-Azimabadi; Avnu'l-Ma'bud (VI. 140)
 - 5) en-Nevevi; el-Minhac, K. Nikah, B.Sadak, s.y. (Yzm.)

3- Demir Yüzüğün Mehir Olması:

Sehl b. Sa'd'dan rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.) bir adama şöyle demiştir:

- Demirden bir yüzük karşılığında bile olsa, evlen!»¹

el-Buhari'nin bu hadisi rivayet ettiği babın başlığı şöyledir: "Meta' olarak mehir ve demir yüzük".

« "Demir yüzük" mehrin alt sınırı kabul edilmiştir. Safii'nin mezhebine göre böyledir. Ebu'z-Zinad, Ibnu Ebi Zeheb, Yahya b. Said, Leys b. Sa'd, es-Sevri, el-Evzai, Müslüm b. Halid, Ibnu Ebi Davud ve Malik'in ashabından Ibnu Vehb aynı görüştedirler.

İmam Malik'e göre mehrin en azı çeyrek dinardır. Çünkü, hırsızlıktaki hadd için gereken miktar budur.

Ebu Hanife ve ashabına göre ise mehrin en az miktarı 10 dirhemdir. Çünkü, onlara göre de hırsızlıktaki hadd için gereken miktar budur.

en-Nehai ise 40 dirhemden az bir miktar ile nikah kıyılmasının kerih görmüşlerdir.»²

Burada belirtilmesi gereken bir önemli husus şudur: Demir yüzük kullanmanın daha sonra yasaklandığını görüyoruz. Bu duruma göre, bu hadisin manasından ve burada verdiğimiz bilgilerden çıkaracağımız sonuç; mehrin en az miktarını belirlemekle ilgili olmalıdır. Yoksa demir yüzüğün kullanılması ile ilgili değildir.

1) el-Buhari, a.g.e. 67, Nikah, 51 (VI. 138)

2) en-Nevevi, a.g.e. K. Nikah, B. Sadak, s.y. (Yzm.)

Demir yüzüğün kullanılmasının şu hadis ile neshedildiğini anlıyoruz:

« Bir adam üzerinde demir yüzük olduğu halde Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yanına geldi. Hz. Peygamber (S.A.V.) O'na şöyle dedi:

- Ne oluyor ki senin üzerinde, cehennem ehlinin takısını görüyorum.

Bunun üzerine adam üzerindeki demir yüzüğü çıkarttı.»⁽¹⁾

4- Bir Avuç Undan Mehir:

Cabir b. Abdullah'tan yapılan rivayete göre Hazreti Peygamber (S.A.V.) şöyle demiştir:

« Kim ki bir kadına mehir olarak, bir avuç kavrulmuş un veya bir avuç hurma verirse onu kendine helal kılmış olur.»⁽²⁾

Şah Veliyyullah ed-Dehlevi, bu hadisi ve "(mehir olarak) bir demir yüzük bari bul! " hadisini ⁽³⁾ delil göstererek, mehir miktarına bir alt sınır getirilemeyeceğini savunmakta ve şöyle demektedir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.) mehrin vücutbiyetini olduğu gibi bırakmıştır. Bir miktar tesbit etmemiştir. Zira bu hususta adetler farklı şekildedir... Çok rağbet olunan bir eşyaya sabit bir fiyatın takdir edilememesi gibi (mehre de sabit bir alt veya üst sınır takdir edilemez.)...» ⁽⁴⁾

1) et-Tirmizi, a.g.e. , 22, Libas, 43 (IV. 248)

en-Nesai, a.g.e. , 48, Zinet, 46 (VIII. 172)

2) Ebu Davud, a.g.e. , 6, Nikah, 29/2 N.2110 (II. 585)

3) Bkz. Bu Eser s.81

4) ed-Dehlevi, Huccetullahi'l-Baliğa (II. 118)

Mehrin en azı için bir miktar olmadığına bu hadis delil gösterilmiştir:

« Sufyan es-Sevri, Şafi, Ahmed b. Hambel ve İshak şöyle demişlerdir:

" Mehrin alt sınırı yoktur. Bunun en azı tarafların razı olduğu miktardır. "

Said b. Müseyyeb de şöyle demiştir:

" Mehri olarak bir kamçı bile versen, kadın erkek için helal olur. " » ⁽¹⁾

5- Nikahın Hayırlısı Mehri Az Olanıdır:

Ömer b. Hattab'dan yapılan rivayete göre, Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurmuştur:

« - Nikahın hayırlısı kolay olanıdır. » ⁽²⁾

Bu hadiste geçen kolaylıktan kasıt, mehrin miktarının az olmasıdır. Çünkü kolaylığın, erkek için sağlanması söz konusudur. ⁽³⁾

Şüphesiz erkek için kolaylık demek, erkeğin vermek zorunda olduğu mehrin miktar yönünden azaltılması veya ödeme yönünden ertelenmesi (mehri müeccel olması) demektir. Bu meseleye ileride örneği ile ele alınacaktır. ⁽⁴⁾

1) el- Azimabadi; a.g.e. , (VI. 137)

2) Ebu Davud; a.g.e. , 6, Nikah, 31/5, N. 2117 (II. 590)

3) el- Azimabadi; a.g.e. , (VI. 152)

4) Bkz. Bu eser, S. 101

B- Mehir Miktarının Çok Olmasıyla İlgili Hadisler:

Mehrin üst sınırı için sabit bir rakama rastlayamıyoruz. Biz burada yüksek miktarlarda verilen mehirlerle dikkat çekmek istiyoruz.

1- Hayber Hissesi'nin Mehir Olması:

Ukbe b. Amir'den rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.) bir adama şöyle buyurdu:

- Seni filan kadınla evlendirmemi arzu eder misin? O:
- Evet, dedi. Hz. Peygamber (S.A.V.) O kadına da;
- Seni filan adamla evlendirmeme razı olur musun? O da;
- Evet, diye kabul etti.

Hz. Peygamber (S.A.V.) bunları birbirini ile evlendirdi.

Adam kadınla zifafa girdi. Fakat ne mehrini tesbit etmiş ne de kendisine birşey vermişti. Kendisi, Hudeybiye'de bulunanlardan idi. Bunların ise herbirinin Hayber'de birer hissesi vardı. Adam ölüm döşegine düşünce dedi ki:

" - Hz. Peygamber (S.A.V.) beni filan kadınla evlendirmişti. Fakat mehir hakkında ne birşey tesbit etmiş ve ne de ayrıca birşey vermişti. Şahit olunuz ki, kendisine Hayber'deki hissemi veriyorum. "

Bunun üzerine kadın Hayber'den onun hissesini alıp 100.000 dirheme sattı.

Ebu Davut diyor ki:

" - Aynı hadisin, Ömer b. Hattab rivayetinde şu ziyade

vardır: Hz. Peygamber (S.A.V.) buyurdu ki; ' nikahın hayırlısı kolay olanıdır. ' Bu ziyadenin bu hadis ile alakası olması gerekir. Çünkü bu hadisteki durum o sözün tersinedir. (çok pahalı bir mehir söz konusudur). " » '1'

Bizce bu hadisteki olayların gelişmesi, bilhassa nikahın kıyılış şekli; " Nikahın hayırlısı kolay olanıdır" sözüne muhalif değildir. Çünkü nikah kıyılırken erkeğin işi kolaylaştırılmış, O'nun en önemli vazifesi olan mehir konusu bahis konusu bile edilmemiştir. Biz dikkati bu noktaya çekmek istiyoruz.

Buna rağmen, hadis kaynaklarında veya tarih kaynaklarında rastlaya-bildiğimiz en pahalı mehir miktarı bu hadiste söz konusu olan miktardır. Necaşi'nin Ümmü Habibe için ödem,iş olduğu 4000 dirhemlik miktar bile bunun yanında çok azdır.

Bu hadisten çıkarılacak önemli bir husus şudur: Mehir söz konusu edilmeden evlenmek caizdir. Bu durum nikahın geçerliliğine mani değildir, Mehrin mueccel olduğu kabul edilmiş demektir. Kadının mehir hakkı olarak sabittir. Hadisde de görüldüğü gibi, erkeğin ölümünden sonra ilk yapılan iş kadının mehir hakkının ödenmesidir. Bu durum kadının miras hakkına da münafi değildir. Miras hakkı da söz konusudur.

2- Ummu Habibe'ye Ödenen Mehir:

Habeşistan kralı Necaşi tarafından Ümmü Habibe'ye Hz. Peygamber (S.A.V.) adına ödenen mehir, kaynaklarda rastalayabildiğimiz en yüksek mehir miktarlarından birisidir.

1) Ebu Davut; a.g.e. , 6, Nikah, 31/5 N.2117 (II. 590)

Bu konuyu geniş bir şekilde işlemiş olduğumuz ¹⁾ için burada sadece hatırlatmakla ve o mehrin bu yönüne dikkat çekmekle iktifa ediyoruz.

3- Hz. Ömer'in Mehre Bir Üst Sınır Tayin

Etmek İstemesi:

Ebu 'Acfa es-Sulemi'den rivayet edilmiştir:

« Ömer b. Hatta (R.A.) bize bir hutbe irad edip dedi ki:

" - Ey insanlar, mehirlerinizi yüksek tutmayınız! Çünkü bu dünyada bir fazilet veya Allah nezdinde bir takva eseri olsaydı, Hz. Peygamber (S.A.V.) ona sizden daha layık olurdu. Halbuki ben Hz. Peygamber (S.A.V.)'nin zevcelerinden veya kızlarından hiçbirine 12 ukye'den daha fazla mehir tayin ettiğini bilmiyorum. " » ²⁾

Bu hadiste belirtilen 12 ukye miktarı Ümmü Habibe'nin mehir miktarı olan 4000 dirheme münafi değildir. Çünkü onu daha önce de belirttiğimiz gibi Necaşi Hz. Peygamber (S.A.V.)'e bir saygı eseri olarak yükseltmiştir.

Hz. Ömer'in sözü olan " 12 ukye " miktarı; Hz. Aişe'nin mehirle ilgili sözü olan " 12 ukye ve 1 neşş " miktarına da münafi değildir. Çünkü Ömer, söz konusu miktarın ukye ile belirtilen kısmını bildirmekle iktifa etmiş, küsüratı söz konusu etmeye lüzum görmemiştir. Bizim anladığımız budur.

1) Bkz. Bu eser s.70

2) Ebu Davut; a.g.e. , 6, Nikah, 28/2 N.2106 (II. 582)
et-Tirmizi; a.g.e. , 9, Nikah, 23 N.1114/2 (III. 422)
en-Nesai; a.g.e. , 26, Nikah, 66 (VI. 117)
Ahmed b. Hanbel; a.g.e. (I. 40)

Mehirlerin yüksek tutulmasının nehyedilmesi, Nisa suresi 20. ayetinde geçen "... onlara (mehir olarak) pek çok mal vermişseniz, ondan hiçbir şey geri almayın..." ^{'1'} manaya muhalif değildir. Çünkü ayet mahrin yüksek tutulmasının cevazına delildir. Faziletine değil.^{'2'}

Buna rağmen bazı rivayetlerde şu haber de varid olmuştur:

« Hz. Ömer şöyle demişti:

- Kadınların mehirlerini 40 ukyeden fazla tutmayın. Kim bunu yaparsa fazla olan kısmı beytül-mal'e alırım.

Bunun üzerine bir kadın;

- Bunu yapamazsın ya Ömer! diye itiraz etmiştir. Ömer;

- Niçin? diye sorduğunda, kadın Nisa suresi 20-21. ayetleri okumuştur.^{'3'} Bunun üzerine Ömer;

- Kadın isabet etti, Ömer hata etti. demiştir. »^{'4'}

Bizce bütün bunlardan çıkarılacak sonuç şudur:

Mahrin yüksek tutulması haram olmamakla beraber, az olması maslahata daha uygundur.

1) Bkz. Bu eser S. 15
 2) el-Azimabadi; a.g.e. (VI. 136)
 3) Bkz. Bu eser S. 17
 4) el-Azimabadi; a.g.e. (VI. 136)
 İbnu Hacer; Fethu'l-Bari (IX. 175)

VI. MEHİR HAKKINDAKİ MUHTELİF MESELELER

Bu kısımda mehir konusunda rastladığımız muhtelif konulardan bahseden hadisleri kısa kısa ele alacağız. Her bir hadisin bahsettiği meseleyi o konuya başlık olarak aldık.

1- İsyan Eden Kadına Mehrin Verilmemesi:

İbnu Mes'ud'tan rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.), köpeğin ücretle alınmasından, kahine gidilmesinden ve isyancı kadına mehir verilmesinden nehyetmiştir. »⁽¹⁾

Bu hadiste bizim konumuzla ilgili olan kısım isyancı kadına mehrin verilmesinden nehiy durumudur. İsyandan murad nedir?

Bu hadiste geçen isyan'dan murad zinadır. Zina yapan kadının zinasına karşılık olarak aldığı paraya burada mehir denilmiştir. Bunun karinesi, Cahiliyyedeki örf ve adetlerdir.⁽²⁾

Bu konuyla ilgili Nisa suresinin 19. ayeti Kur'an'da mehir bölümünde ⁽³⁾ işlendiği için burada tekrar ele alınmayacaktır.

2- Kazif ve Mehir:

Said b. Cübeyr'den rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.) Beni Aclan'dan iki kişinin

1) el-Buhari; a.g.e., 68, Talak, 51 (VI. 188)

en-Nesai; a.g.e., 27, Talak, 43 (VI. 177)

2) el-Kirmani; a.g.e., K. Talak, B. Mehru'l-Bagiyy, s.y.

3) Bkz. Bu eser S. 12

arasını ayırdı ve şöyle dedi:

- Allah Teala ikinizden birinin yalancı olduğunu bilmektedir. O halde içinde tevbe eden (kazif iddiasından vaz geçen) yok mu?

İkisi de tevbe etmekten yüz çevirdiler. Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle dedi:

- Allah Teala ikinizden birinin yalancı olduğunu bilmektedir. O halde içinde tevbe eden yok mu?

Onlar yine yüz çevirdiler. Hz. Peygamber (S.A.V.) onların arasını ayırdı.

Ravi Eyyüb; Amr b. Dinar'ın bu hadis hakkındaki şu ziyadesini nakletmiştir: Adamın malını istemesi üzerine Hz. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu:

- Sana mal (mehir) yoktur. Eğer doğru söylüyorsan, sen o kadınla yatmış olduğundan dolayı, verdiğin mehri geri alamazsın. Eğer yalan söylüyorsan, onu geri alman daha da imkansızdır." »⁽¹⁾

eş-Safii'ye göre; bu durumdaki kadına mut'a verilir, mehir verilmez.

İmam-ı Azam ise; mut'a, kendisine duhul vaki olmamış ve mehri de belirlenmemiş olan kadının boşanması durumunda verilir demiştir.

İmam-ı Malike göre ise; mut'a asla vacib değildir.

el-Buhari'ye göre ise; boşanan her kadına mut'a gerekir. Fakat mulaane (lanetleşme) yoluyla ayrılan kadınlar, boşananlar kısmına girmez. ⁽²⁾

1) el-Buhari; 68, Talak, 52 (VI. 188)

2) el-Kirmani; a.g.e., K. Talak, B. Mehru'l-Bagiyy, s.y.

3- İddiasına Rağmen Bakire Olmayan Kadına

Mehrin Verilmesi

Busra el-Ensari'den rivayet edilmiştir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.)'e şöyle dedim:

- Bakire olduğunu söyleyen bir kadınla evlendim. Zifafa girince hamile olduğu anlaşıldı. Ne yapmalıyım?

Hız. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu:

- Kendisi ile münasebette bulunduğun için mehrini vermen gerekir. Çocuğu da terbiyen altında yetiştirirsin. Kadın doğurunca O'na 100 sopa cezasını tatbik ediniz. » ⁽¹⁾

Bir rivayette de "Hz. Peygamber (S.A.V.) onları ayırdı" ibaresi vardır. ⁽²⁾

Mehir kadının, nikahlanılması sonucu olarak hak kesbettiği bir menfaattir. Bu hadiste bunu bir daha görmüş oluyoruz. Kadının yalancı çıkmış olması O'nun mehir hakkını engellemez.

« Mehir nikah akdi ile mi, yoksa duhulun vaki olmasıyla mı vacib olur?

Bu konuda eş-Şafii'den gelen iki rivayet vardır. Bunlardan esahh olanı mehrin duhul ile vacib olmasıdır. ⁽³⁾

Eğer duhuldan önce talak vukuubulursa, iki durum söz konusu olur:

a) Mehir tayin edilmişse, mehr-i müsemmanın yarısı verilir.

b) Mehir tayin edilmemişse, mut'a verilir. » ⁽⁴⁾

1) Ebu Davud; a.g.e., 6, Nikah, 37, N. 2131 (II. 599)

2) Ebu Davud; a.g.e., 6, Nikah, 37, N. 2132 (II. 599)

3) en-Nevevi; a.g.e., K.Nikah, B. Sadak, s.y. (Yzm.)

4) en-Nevevi; a.g.e., a.y.

4- Kadının Boşanma Talebinde Mehrin Geri Alınması:

Aişe'den rivayet edilmiştir:

« Sehl kızı Habibe, Semmas oğlu Kays oğlu Sabit'in nikahı altındaydı. Sabit Habibe'yi dövdü, bir yerini kırdı. Habibe şafaktan sonra Hz. Peygamber (S.A.V.)'in yanına geldi ve kocasını şikayet etti. Hz. Peygamber (S.A.V.), Sabit'i çağırdı ve O'na;

- Karının malının bir kısmını al ve O'nu boşa, buyurdu.
- O'ndan alacağım mal karşılığında O'nu boşamam olur mu?
- Evet.,
- Ben O'na mehir olarak iki bahçe verdim. Onlar da O'nun elinde duruyor.

- Bahçelerini al ve O'nu boşa!

Sabit bahçelerini aldı ve Habibe'yi boşadı.

Bir diğer rivayette de, Habibe kocasından ayrılarak iddetini geçirmek üzere babasının evine döndü. »⁽¹⁾

5- Mehre Sadakat:

Ukbe b. Amir Hz. Peygamber (S.A.V.)'den şöyle rivayet etmiştir:

« İfa etmeniz gereken şartların en önemlisi; fercleri kendisiyle helal kıldığınız şartlardır. »⁽²⁾

1) Ebu Davud; es-Sunen, 7, Talak, 18/3, N. 2228 (II.669)
 2) el-Buhari; a.g.e., 54, Şurut, 6 (III. 175)
 Müslim; a.g.e., 16, Nikah, 8/1, N. 1418 (II. 1035)
 et-Tirmizi; a.g.e., 9, Nikah, 32, N. 1127 (III. 434)
 Ebu Davud; a.g.e., 6, Nikah, 39, N. 2139 (II. 604)
 en-Nesai; es-Sunen, 26, Nikah, 42, N. 3279 (VI. 92)
 Ibnu Mace; es-Sunen, 9, Nikah, 41/1, N. 1954 (I. 628)

Nikahın; kendisiyle helal kılındığı şartlar nelerdir?

« Bu hadisdeki zahir durum, zevcin nikah anında kadını tergib için koşmuş olduğu (şart koşulmasında mahzur olmayan) şartların hepsidir. Fakat bu umumileştirmeyi kabul etmeyenler ise, onu ya mehre hamletmişlerdir; zira mehir, zevcenin kadınlık kıymeti mukabilinde kabul edilen şer'î bir şarttır. Ya da kadının evlilik dolayısıyla erkekten kazanmış olduğu hakların hepsine hamletmişlerdir; mehir, nafaka, hüsn-ü muaşere ... v.b. şüphesiz ki zevc, nikah akdi ile bunların hepsini zimmetine almış olmaktadır. »⁽¹⁾

6- İbnu Mesud'un Mehr-i Misil ile İlgili Fetvası:

İbnu Mes'ud'dan rivayet edilerek şöyle denilmiştir:

« Abdullah b. Mes'ud'a sordular:

- Bir kadınla mehrini belirtmeden nikahlanıp, zifaf olmadan önce ölen bir adam hakkında ne dersin?

- Mesub bulunduğu ailedeki kadınların (mesela teyzesinin amcası kızının ... vs.) mehri ne kadarsa, O kadının da mehri o kadardır. Kocasına mirasçı olur, ölüm iddetini bekler.

Bunun üzerine Makel b. Sinan el-Eşcai kalktı ve

- Hz. Peygamber (S.A.V.), Birva binti Vasık hakkında aynı şekilde hükmetmişti, dedi.

İbnu Mes'ud, fetvasındaki isabetinden dolayı o haberden sevinç duydu. ⁽¹⁾

1) Ebu Davud; a.g.e., 6, Nikah, 31, N. 2114 (II. 588)
en-Nesai; a.g.e., 26, Nikah, 68 (VI. 121)
Ahmed b. Hanbel; a.g.e. (I. 431)

Bu görüşte farklılık arzeden bir haber de rivayet edilmiştir:

« Ali b. Ebi Talib'e "bir kadınla evlenen, fakat mehir tayin edilmeden ve duhul da vaki olmadan önce vefat eden adamın durumu" soruldu. Şöyle cevap verdi; " kadına miras vardır, iddet de vardır".

Mehir vardır demedi. »¹

Abdurrezzak'ın Ma'mer'den O'nun da ez-Zuhri'den rivayetine göre "bu durumdaki kadına sadece miras vardır, mehir yoktur".²

Abdurrezzak'ın Ma'mer'den O'nun da Ibnu Tavus'dan O'nun da babasından rivayetine göre O (Tavus); Ibnu Mes'ud'un fetvasını duyuncaya kadar "bu durumdaki kadın için mehir yoktur"³ diyordu.

7- Mehrin Miktarında ihtilaf Edilmesi:

es-Sevri, Hammad ve Ibni Ebi Leyladan şöyle rivayet etmiştir:

« Evlenmiş olan eşler mehrin miktarında ihtilaf etseler, mesela kadın 1000 dirhem, erkek ise 500 dirhem olduğunu iddia etse; Hammad'a göre mehri misil gerekir, Ibni Ebi Leyla'ya göre ise erkeğin iddiası kabul edilir.»⁴

1) Abdurrezzak; el-Musannef, K. Talak, s.y. (Yzm.)

2) Abdurrezzak; a.g.e. a.y.

3) Abdurrezzak; a.g.e. a.y.

4) Abdurrezzak; a.g.e. a.y.

VII. ASR-I SAADETTEKİ PARA BİRİMLERİNİN İNCELENMESİ

Tezimizin çeşitli bölümlerinde sık sık kullandığımız ve asr-ı saadette cari olan para birimleri şunlardır: Dirhem ve Dinar. Dirhem gümüş cinsinden, dinar ise altın cinsinden bir paradır. Bunların tartıldığı ağırlık ölçüleri ise şunlardır: Rıtl, ukye, neşş ve nevat.

Bunların birbirine oranı nedir? O günkü değerleri nelerdir? Bunları kaynaklardan cevaplandırmaya çalışacağız.

a) Nevat hakkında şu bilgiler verilmektedir:

Nevat; 5 dirhem'in ismidir.⁽¹⁾

"Çekirdek ağırlığında altın" in sahabe zamanında maruf olan bir ölçü olduğu ve nevatın 5 dirheme mukabıl olduğu Kadı İyaz ve el-Hattabi tarafından da söylenmiştir.⁽²⁾

Bu hususta es-Suyuti de şöyle demiştir:

« en-Niha'yede nevat; 5 dirhem'in ismi olarak verilmektedir. 40 dirheme bir ukye, 20 dirheme de bir neşş denildiği gibi. Ebu Ubeyd ise bunu inkar etmektedir. el-Ezheri ise şöyle demektedir:

"Hadisin lafzı, 5 dirhem değerindeki bir altın ile evlenilmiş olduğuna delalet etmektedir. Görmüyormuşun ki; 'nevatın min zehebin' (bir nevat altın) denmektedir. Bütün bunlara rağmen Ebu Ubeyd'in nevatın bu manasını nasıl inkar etmekte olduğunu anlayabilmiş değilim."

Nevat aslında atıyye yani hediye manasına gelir. »⁽³⁾

1) İbnu Esir; a.g.e. (V. 131)

2) el-Azimabadi; a.g.e. (VI. 140)

3) es-Suyuti; Şerhu Suneni Nesai (VI. 120)

Malikilerden bazıları bir nevatın Medine'de çeyrek dinar olarak işlem gördüğünü söylemişlerdir.^{'1'}

b) Ukyenin ve dirhemnin değerlerini tesbit edelim:

Ukye memleketlere göre değişen bir ağırlık ölçüsüdür.

Cem'i evak olarak gelir.^{'2'} Mesela günümüz Suriye

örfünde 1 ukye yaklaşık 28 gramdır.^{'3'}

"Hicazlıların kullandığı ölçülere göre; 1 ukye=40 dirhem ve 1 neşş=20 dirhemdir."^{'4'}

c) Yusuf el-Kardavi bu konuda şu bilgileri vermektedir:

« Hz. Peygamber (S.A.V.) zamanında altın ve gümüş para kullanılırdı. Altının birimi dinar, gümüşünki ise dirhemdir. Bunlar ağırlığına göre kullanılırdı. Külçe imiş gibi tartıyla alınıp verilirdi. Bu amaçla kullandıkları ağırlık ölçüleri de vardı. Bunlardan biri ritıldır. Bir ritıl 12 ukyedir. 1 ukye 40 dirhemdir. Neşş de yarım ukye olup 20 dirhemdir. Nevat da 5 dirhemdir. Mekke halkı bu ölçüler ile işlem yapıyordu.»^{'5'}

d) Bu birimlerin gram cinsinden karşılığı:

1 dirhem = 2,975 gram ve 1 dinar = 4,25 gramdır. Doğruya en yakın ihtimal budur.^{'6'}

e) Bu paraların Hz. Peygamber zamanındaki alım gücü:

Bir koyunun o devirde 5 dirhem^{'7'}, herbiri iki yaşında olan 5 devenin 200 (yani 2 yaşındaki bir devenin 40) dirhem

1) el-Azimabadi; a.g.e. a.y.

2) Mustafa, İbrahim ve ez-Ziyad, Ahmed Han; el-Mu'camu'l-Vasit

3) Ulvan, Abdullah Nasih; Ukubatu'z-Zevac, S. 44

4) en-Nevevi, Muhyiddin; el-Minhac, K. Nikah, B. Sadak, Yazma el-Azimabadi, Ebu't-Tayyib Şemsulhakk; a.g.e. (VI. 582)

5) el-Kardavi, Yusuf; Zekat (Terc. İbrahim Sarmış), S. 251

6) el-Kardavi, Yusuf; a.g.e. (II. 269)

7) el-Kardavi, Yusuf; a.g.e. (II. 276)

Karaman, Hayreddin; Mukayeseli İslam Hukuku (I. 283)

fiyatında olduğuna bazı eserlerde rastlıyoruz.¹⁾ Buna rağmen 1 dirhem 2 koyun bedeli olduğunu, hiçbir delil göstermeden ileri sürenler de vardır.²⁾

Hız. Peygamber (S.A.V.) zamanında, nisab miktarı olarak kabul edilen 5 deve, 40 koyun ve 200 dirhem gümüş'ün aynı değerde olduğunu söyleyebiliriz.³⁾

Buna rağmen Enes'den rivayet edilen bir hadisten bir koyunun 10 dirhem değerinde olduğunu anlıyoruz:

« Kendisine 5 yaşında bir deve zekat olarak vermesi vacib olupta bu yaşta devesi bulunmayan kimsenin 4 yaşındaki devesi kabul edilir ve üstüne 2 koyun veya 20 dirhem alınır. 4 yaşında deve vermesi gerekib de bu yaşta devesi olmayandan 5 yaşındaki devesi alınır, zekat görevlisi O'na 2 koyun veya 20 dirhem verir. »⁴⁾

f) Bu duruma göre, Hız. Peygamber (S.A.V.)'in Hanımlarına verdiği mehir olan 500 dirhem ın alım gücü:

- i. 1 koyun 10 dirhemdir görüşüne göre, 50 koyundur.
- ii. 1 koyun 5 dirhemdir görüşüne göre, 100 koyundur.
- iii. 1 dirhem 2 koyundur görüşüne göre, 1000 koyundur.

Bizce son şık makul değildir. Birinci ve ikinci şıklar daha makuldür.

1) es-Serahsi, Şemsuddin; el-Mebsud (II. 150)

el-Kardavi, Yusuf; a.g.e. (II. 276)

2) Döndüren, Hamdi; Delilleriyle İslam Hukuku, S. 187

3) el-Kardavi, Yusuf; a.g.e., a.y.

4) el-Buhari; a.g.e., 24, Zekat, 37 (II. 123)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE MEHİR

Bu bölümde mehir konusunu tarih sürecindeki değişimi ve günümüz uygulamaları açısından inceleyeceğiz. Bilindiği gibi her mefhum, zaman sürecinde, mahiyet bakımından bazı değişikliklere maruz kalabilmekte, bazan ilerlemeler yapılabilmektedir. Hatta bazan de tamamen değişebilmektedir.

Biz tarihi açıdan mehirdeki değişikliklere baktığımızda; 1917 tarihli Hukuku Aile Kararnamesi (H.A.K.)'nde söz konusu olan mehirin alt sınırının kaldırılmasını ve bunun gereğini önemli bir tarihi vak'a olarak değerlendiriyoruz. Bundan dolayı, bu bölümde, H.A.K.'nin mehirle ilgili yönünü ve bu maddelerin esbabı mucibesini genişçe ele alacağız.

H.A.K.'nin tarih bakımından günümüze yakın olması ve hitab ettiği toplumlardan birinin de bizim toplumumuz olması; ona olan ilgimizi daha da yoğunlaştırmıştır.

Günümüz örfünde geçerli olan uygulamaları da göz ardı etmemiz mümkün değildir. Toplumumuzda mehre benzer bir şekilde ve bazan mehir yerine uygulanmakta olan adetleri de tek tek ele aldık. Her birinin islami bir mefhum olan mehir ile benzer veya farklı olan yönlerini sıraladık. Mukayeseler yaptık.

1. HUKUK-U AİLE KARARNAMESİ

Aile hukuku sahasında, İslam ülkelerinde, İslam Tarihi boyunca, vucuda getirilen ilk kanun 1917 tarihli, "Hukuk-u Aile Kararnamesi" dir.¹⁾ İslam hukuk tarihinde aile ile ilgili ilk kanun olma özelliğine sahip olan bu kararname; kendi tarihinden sonra meydana getirilen ilgili kanunlarda büyük derecede yol göstericilik rolü oynamıştır.

Bu meşhur kararname, münekehat ve mufarekat olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüme Kitab-ı Evvel, ikinci bölüme de Kitab-ı Sani denmiş olup her iki kitap da bablara, bablar ise fasıllara ayrılmıştır. Toplam 157 madde olan kararnamenin ilk 101 maddesi munakehat bölümünü oluşturur. Bu birinci bölümün (münakehat hakkında olan kitab-ı evvelin) 6. Babının ilk faslı MEHİR hakkında olup 12 maddeden oluşur (80. ve 91.maddeler arası).

"Kararname" nin ilginç özelliklerinden birisi, bu kararnamenin Osmanlı tebasında bulunan gayri müslümler için de geçerli ilan edilmiş olmasıdır. Bazı fasılların başında veya sonunda, İsevilere veya Musevilere atıfta bulunulmakta, o fasıldaki hükümlerin onlar için de bağlayıcı olup olmadığı belirtilmektedir. Nitekim mehirle ilgili faslın son maddesi şöyledir:

Madde: 91. İşbu fasıl ahkamı gayr-i müslimler hakkında cari değildir.

1) Akif, M. Aydın; İslam-Osmanlı Aile Hukuku, S.207

Kararnamenin maddeleri hazırlanırken, Hanefi Fıkıhı esas alınmış olmakla beraber, yer yer diğer mezheplerin görüşleri de esas alınmıştır. Mesela; Hanefi mezhebine göre mehrin en az miktarı 10 dirhem iken, Hanbeli mezhebine uyularak Mehr-i Musemma'ya bir alt sınır getirilmemiş (bkz. 80.madde), **sebepler olarak da 10 dirhem çok önemsiz bir miktar olduğu, memleketin hiç bir yerinde bu miktar üzerinde nikah kısılmadığı gösterilmiştir.**¹⁾ Mehr-i Musemma için bir üst sınır ise; İslam Hukukunda olmadığından kararnamede de yoktur.

KARARNAMEDE MEHİR İLE İLGİLİ FASIL

İslam Tarihi boyunca ilk defa hazırlanmış olan bir Aile Hukuku Kararnamss'nin yekununu oluşturan 157 maddenin 12'sinin Mehir konusuna ayrılmış olması, bu meselenin İslam Hukuku ve Toplumu içinde ne kadar önemli bir yer teşkil ettiğini belirtmesi açısından önemlidir. Şimdi mezkur kararnamenin mehirle ilgili faslını ele alalım:

Hukuk-u Aile Kararnamesi

Kitab-ı Evvel (Munekehat)

Bab-ı Sadis (6. Bab)

Fasl-ı Evvel

Mehir Hakkındadır

Madde: 80. Mehir ya mehr-i musemmadır ki; tarafeynin az veya çok tesmiye ettikleri maldır. Veya mehr-i misildir ki;

1) Munakehat ve Mufarakat Kararnamesi, Esbab-ı Mucibe Layihası

zevcenin babası tarafından ve olmadığı takdirde beldesi ahalisinden akran ve emsali kadınların mehridir.

Madde: 81. Mehr-i musemmanın tamamen veya kısmen ta'cil veya tecili caizdir.

Madde: 82. Mehr-i mueccelde bir müddet ta'yin edilmiş ise, hululünden evvel, mutalebeye zevcenin hakkı yoktur. Müddet tayin edilmemiş ise, Talak veya zevceynden birinin vefatı vukuuna kadar mueccel addolunur.

Madde: 83. Akd-i Sahihde mehir tesmiye edildiği takdirde ahad-ı tarafeynin vefatı veya ictima'ı sahihten sonra talak vukuu ile mehr-i musemma tamamen lazım gelir. Ama ictima'ı sahihten evvel talak vukubulursa mehr-i musemmanın nısfı ve adem-i kefaet dolayısıyla velisinin zevceyi tefrik ettirmesi gibi bir suretle zevce tarafından iftirak vuku bulursa tamamı sakıt olur.

Madde: 84. Akd-i sahilde mehir tesmiye edilmediği veya edilip de işbu tesmiye fasid olduğu takdirde ahad-ı tarafeynin vefatı veya ictima'ı sahihten sonra talak vukuu ile mehr-i misil laolur. Ama ictima'ı sahihten evvel talak vuku bulursa mut'a lazım gelir. Mut'a mehr-i mislin nısfını tecavüz etmemek üzere örf ve adete göre tayin edilir.

Madde: 85. Akd-i fasidde takarrubdan sonra iftirak vukuundan eğer mehir tesmiye edilmiş ise mehri musemma ile mehri misilden akalli ve tesmiye edilmemiş veya fasid tesmiye edilmişse baliğan ma belağ mehri misil lazım gelir. Ama takarrubdan evvel iftirak vuku bulursa asla mehir lazım gelmez.

Madde: 86. Tesmiye-i mehirde ihtilaf olunup da tesmiye

sabit olmadığı takdirde mehr-i misil lazım gelir. Şu kadar ki tesmiyeyi iddia eden taraf zevce ise mehir onun iddia ettiği miktarı tecavüz etmez. Zevc ise onun iddia ettiği miktardan dun olmaz.

Madde: 87. Mehr-i musemmanın miktarında ihtilaf olunup da zevc hehir olması mutearef bir şey iddia ettiği halde söz onundur.

Madde: 88. Bir kimse maraz-ı mevtinde tezevvüc eylediği surette mehr-i musemma zevcesinin mehr-i misline musavi ise zevce onun terekesinden ahz eder, ziyade ise fazlası hakkında vasiyet hükmü cereyan eder.

Madde: 89. Mehir menkuhanın malı olup onunla cihaz yapmaya cebr olunamaz.

Madde: 90. Bir kızı tezvic veya teslim için ebeveyn veya akrabasının zevcden akça ve eşya-yı saire almaları memnudur.

Madde: 91. İşbu fasıl ahkamı gayr-ı müslimler hakkında cari değildir.

BAZI MADDELERİN YORUMU

Kararnamede kullanılan dilin sade, maddelerin kısa ve anlaşılır olması dikkat çeken hususlardandır.

Kararnamenin dikkati çeken ve takdire şayan olan bir yönü de başlık, süt hakkı...vb. ifadelerle halk arasında varlığını sürdüren bazı adetleri yasaklamasıdır. Bu husus açıkça belirtilmiş (bkz. madde 90), kız tarafının kızı teslim için para veya eşya istemelerini yasaklamıştır. Fakat kökleri

cahiliyye dönemine kadar uzanan bu adetleri, 20 ay kadar yürürlükte kalan bir kanun ile kaldırmak elbetteki mümkün değildi. Ama böyle bir maddenin kararnamede yer almış olması da başlı başına bir ehemmiyet arzeder.

Munakehat veMufarekat Kararnamesi, Esbabı Mucibe Layihası'nda, mehirle ilgili 80. ve 87. maddelerin açıklaması şöyle yapılmıştır:

"Mehrin ekal mertebesi: Ulema-i Hanefiyeye göre, mehrin ekal mertebesi 10 dirhem gümüş olmak üzere şer'an muayyen olup, tarafeyn bundan ekal takdir ettikleri takdirde, 10 dirhem gümüş lazım gelir. Ancak 10 dirhem gümüş zamanımızdaki kıymeti itibariyle bir şeyi hasis olup memleketin hiçbir tarafında bu miktar da mehir tayini tarafeynin fikrinden murur etmeyeceği gibi, dirhemın sadr-ı islamdaki kuvve-i iştiraiyyesi nazarı itibara alınır, hem kaideye muhalif hem çoklarının te'diye edemeyeceği bir hadde vasıl olur. Ulema-i Hanbeliyye rahimehullah hazeratı indinde ise mehrin ekal mertebesi için bir had mutasavver olmoyıp tarafeynin rızasıyla ta'ayyün edeceğinden işbu layihada mehrin ekal mertebesine taarruz edilmeyerek tarafeynin bitterazi ta'yin edecekleri miktar malın lazım geleceği kabul ve 80. madde bu esas üzere tanzim edildi."«1»

Aynı layihada 87. maddenin yorumunda da şöyle denmektedir:

"Mehr-i misilin hüküm ittihazı: Mehrin miktarında ihtilaf vuku bulsa, imam-ı Azam ve Muhammed hazeratına göre, mehr-i misil hüküm alınır. Eğer zevcin mudde'asına

musavi veya ondan dun ise, zevcenin beyyinesi tercih olunur. Zevcenin muddeasına musavi veya ondan ziyade ise zevcin beyyinesi tercih olunur. Mehr-i misil hangi tarafa şehadet ederse yemin onundur... Halbuki Ebu Yusuf rahimehullah hazretleri zevc örfe gayr-ı muvafık bir şey zikretmediği halde söz onun olduğuna kail olmuştur. Burada dahi kavı-i mezkur ihtiyar edilerek 87. madde ona muvafık surette yazılmıştır."⁽²⁾

1) H.A.K. (Aydın, M. Akif; İslam-Osmanlı Aile Hukuku, S.277
2) Aydın, M. Akif; a.g.e. a.y.

II. TOPLUMUMUZDA MEHRE BENZEYEN BAZI KAVRAMLAR

Toplumumuzda nişan ve düğün merasimlerinin bir parçası olarak uygulanmakta olan bazı örf ve adetler vardır ki bunlar genelde mehir ile karıştırılmaktadır. Bunların bazıları da gerçekten mehre benzemektedir. Biz bunları tek tek ele alacağız. Mehre benzeyen ve benzemeyen yönlerini sıralayıp karşılaştıracacağız. Vereceğimiz bilgiler, toplumumuzun şu andaki hayatından ve bizzat müşahadelerimizden aktarılmıştır. Genellikle Tokat, Amasya, Samsun ve Yozgat civarındaki uygulamalar esas alınmıştır.

A-Başlık Parası

Çok eski tarihlerden beri uygulana gelen ve maalesef günümüzde de revaçta olan bir kavramdır. "*Başlık parası*"; evlenmek isteyem erkeğin veya erkek tarafının, kızın babasına veya ailesine verdiği maddi bir meblağdır.

Başlık parasının çıkış sebebi sosyal kaynaklıdır. Bilindiği gibi çok yakın zamana kadar hatta günümüzde de bir çok bölgelerde, toplumların büyük çoğunluğu toprağa bağımlı olarak yaşamaktadır. Bu durum batıda değişmekle beraber bizim toplumumuzda ve gelişmekte olan toplumların çoğunda hala muhafaza edilmektedir. Toplumumuzun yarısından çoğu tarımla geçinmektedir.

Bu tür, toprağa bağımlı, tarımla geçinen toplumlarda ailenin refah düzeyi, aile fertlerinin sayısı ile doğru orantılıdır. Zira bir ailede ne kadar çok fert varsa, o

oranda daha çok toprak ekilip biçilecek ve sonuca göre zengin veya fakir olunacaktır. Ziraat ile geçinen toplumlarda doğuda olsun batıda olsun, genellikle erkek ve kadın hemen hemen eşit oranlarda çalışırlar. Tam bir iş bölümü söz konusudur. Yapılan işlerin yarısını erkek yapıyorsa diğer yarısını da kadın yapıyordur. Evdeki işlerin hepsini üstlenen kadın, tarla, bağ, bahçe işlerinin de yarısını üstlenmektedir. Hatta bazı bölgelerde bu tür işlerin dahi çoğunluğunu kadın üstlenmektedir. Bu durum yapılacak olan işin mahiyetine, yetiştirilecek olan ürünün çeşidine göre söz konusu olur.

Ziraatle geçinen toplumlarda tarla işlerinin büyük çoğunluğunu da kadının üstlendiği durumlar olmaktadır. Mesela bizim memlekette (Tokat-Erbaa) tütün üretimi büyük ağırlık tutmakta, tütün ile ilgili işlerin yüzde sekseni, hatta bizim köyde (Kozlu Köyü) yüzde doksanı kadınlar tarafından yapılmaktadır.

Böyle bir yapıya sahip bir toplumda bir ailede ne kadar çok çocuk varsa, o kadar mutlu ve memnun olunur. Bir kadın ne kadar çok çocuk doğurursa o kadar değerli olur. Böyle bir ailenin kızını evlendirmesi; ona yapacağı çeyiz ve nişan masraflarına ek olarak büyük bir potansiyel kayıptır. Onun yerine hemen bir gelin alamazsa, ailenin geçim düzeyi ve refah seviyesi bir miktar azalmak zorundadır. İşte bu boşluğun doldurulması, potansiyel kaybın kısmende olsa telafi edilebilmesi için erkek tarafı kız tarafına bir miktar maddi mablağ öder. Para, tarla, hayvan (belki bir koyun sürüsü)...

gibi.

Başlık parası o91arak ödenen bu meblağ, tamamen babanın tasarrufundadır. Onunla kızına çeyiz yapabilir de yapmayabilir de. Kızına altın takabilir de takmayabilir de. Günümüzdeki uygulamalarda görüyoruz ki baba, başlık parasını çoğunlukla kendisi için yatırım olarak kullanmaktadır.

Başlık parasının mehir ile benzerliğine gelince: Her şeyden önce başlık parası kesinlikle mehrin yerini alamaz.

Cünkü:

Birincisi; başlık parası üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan kız değil babadır. Mehirde ise tasarruf sahibi mutlaka kızın kendisidir.

İkincisi; başlık parası söz kesilmeden önce babaya teslim edilir. Halbuki mehir, nikah anında veya sonrasında kıza teslim edilir.

Üçüncüsü; başlık parasının miktarının tayininde baba söz sahibidir. Oysaki mehirden pazarlığı kızın bizzat kendisi veya onun izni ile vekili yapar.

Dördüncüsü; başlık parası uygulaması sonucu kızlar için, bir meta gibi "satılmak" mefhumu kullanılır hale gelmiştir. Halbuki bu kelime eşyaya ve hayvanlara mahsustur. Hür bir insanın satılması veya satın alınması kesinlikle söz konusu olamaz. Hür bir kimse satılırsa hürriyetini kaybeder, köle olur. Mehrin uygulaması durumunda ise, kadına bir değer verilmesi, şerefının yükseltilmesi söz konusudur.

Beşincisi ve en önemlisi; "başlık parası" düşüncesinin

altında ailevi bir menfaat yatar ve bu mefhum sosyal kaynaklıdır. Ekonomik bir mesele dolayısıyla zuhur eder. Mehir mefhumu ise, Kur'an kaynaklıdır. Hadislerle ve sünnetteki uygulamalar ile desteklidir. Kadının şahsi ve istikbali için bir güvencedir. Bir nevi sigortadır. Hatta mehrin miktarının tayininde en alt sınırının belirlenmiş olmasına karşın maksimum sınırının belirlenmemesi, en alt sınırında 10 dirhem olarak tayin edilmesi bu durumu isbatlamaktadır. 10 dirhem o günün parasıyla normal piyasa değeri 2 koyun idi. Bu miktar kadını iddeti boyunca, yani diğer bir kocaya varabilmesi için beklemek zorunda olduğu sürede asgari şartlarda geçindirebilirdi. Yani kadının mağdur olmaması bu süre içerisinde başkasına muhtaç olmaması mehir mefhumu ile sağlanmış ve garantiye alınmıştır. Başlık parasında ise bu menfaatlerin hiçbirisi tecelli etmez.

B- Süt Hakkı

Kızın annesine verilen bir para veya alıntıdır. Erkek veya erkek tarafı kızın annesine genelde hediye kabilinden olmak üzere (yani pazarlıksız) altın veya bir miktar para veyahut başka bir hediye (giysi, takı ... vs.) verir. Süt hakkı mefhumunun doğuş sebebi zannımıza göre psikolojik kaynaklıdır. Teslli amacına yöneliktir. Bir annenin kızından ayrılması elbetteki çok büyük bir duygusal çöküntüye, boşluğa düşmeye sebep olur. Annenin bu andaki ağır ve içtenlik dolu duygularını, hislerini kısmende olsa bastırabilmek, gidere-

bilmek ve onu teselli etmek için hediye olarak verilir.

Zamanımızda bu mefhumun da istismar edildiği durumlar olmaktadır. Kızlarını satmış olmak görüntüsüne düşmemek için kız tarafının süt hakkı adı altında başlık parasına yakın bir meblağı şart koştukları görülebilmektedir.

Hangi kaynaklı olursa olsun süt hakkının da mehir ile alakası yoktur. Fakat ilk paragrafta belirtilen gayeye matuf olduğu zaman mefhum olarak süt hakkı İslamın genel esprisine uygun bir adettir. Teselli hediyesi herkes tarafından makul karşılanır, duyguları yatıştırır, kismende olsa acıları dindirir. Fakat bunun şart koşulmaması gerekir. Kız tarafı bunu şart koşarsa bu mefhum da başlık parası gibi gayri İslami bir mahiyete bürünür.

Aynı zamanda süt hakkının nikahla bir alakası yoktur. Yani nikah akdine muteallik değildir. Halbuki mehir, nikahın ilk neticesi ve eseridir.

C- Nişan ve Düğün Alışverişleri

Toplumumuzda uygulanagelen güzel adetlerden biri de nişan ve düğün öncesinde yapılan alışverişlerdir. Nişandan bir kaç gün önce erkek tarafı gelin olacak kızı ve bazı yakınlarını çarşıya götürürler. Gelin hanımı tepeden tırnağa giydirirler. Başta nişan elbisesi olmak üzere nişan için gerekli olan şeyler alınır. Kıza veya ailesine teslim edilir. Veya nişanda bohça olarak getirilir.

Aynı şekilde, düğünden de bir hafta önce bir daha

tepeden tırnağa giysiler alınır. Her iki alışverişte kızın yakınlarına da (anne, baba, kardeş ... gibi) birer hediye alınması adetlerdendir.

Söz konusu her iki alışverişinde tezimizin konusu olan mehir ile alakası yoktur. Çünkü bunlar nikahla hiçbir alakası olmadığı halde kıza ve yakınlarına alınan hediyelerdir. Halbuki mehir, nikah ile alakalıdır ve hediye değildir, apayrı bir mefhumdur.

D- Liste veya Düğün Sebebiyle Alınan Ev Eşyaları

Toplumumuzdaki düğün adetlerinden biri de söz kesildikten sonra, aynı mecliste, kız tarafının erkek tarafına bir liste çıkarmasıdır. Bu liste, kız tarafının erkek tarafından alınmasını istediği ev eşyalarını muhtevidir. Buzdolabı, çamaşır makinesi, koltuk ve vitrin takımları, yatak odası, salon ve oturma odası takımları, mutfak takımları, havlu takımları ... vs.

Bazı durumlarda liste çıkarılmadığı halde düğünden önce bu eşyaların alınmasının şart koşulduğu emrivakileri de olabilmektedir.

Liste üzerinde pazarlık yapıldığı da olur. Bazı durumlarda listenin erkek ve kız tarafları arasında paylaşıldığı da olur. Genellikle yatak odası ve mutfak takımları kız tarafından diğer takımlarda erkek tarafından tedarik edilir. Kız tarafı alınanları bizzat görmeli ve beğenmelidir. Bu eşyalar alınırken gelin olacak kız ve bazı

yakınları götürülür, beğendirilir veya alınan eşyalar kız evine götürülüp gösterilir. Veyahut kız tarafı erkek evine davet edilip gösterilir.

Bu şekilde alınan eşyaların mehir ile alakalı yoktur. Ev eşyası ya erkeğin mülkü olur yada erkek ile kadın arasında müşterek olur. Yani alınan esya kadının şahsi mülkü olmuyor. Dolayısıyla kocasından izinsiz tasarruf hakkı doğmuyor. Halbuki mehir, kadının şahsi mülkü olup üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahiptir. Kocasından izinsiz kullanılabilmeli veya sarf edebilmelidir. Kadın bundan alı konamaz. Görüldüğü gibi ev eşyaları da mehir olamaz.

E- Kızevine Götürülen Bayram Hediyesi ve Kurbanlık

Toplumumuzda devam edegelmekte olan adetlerden birisi de, erkek tarafının kız tarafına bayramlarda bayramlık adı altında bazı hediyelerin götürülmesidir. Kızevinin koştugu şartların ağır olması, örf ve adetlerin evlenme işini zorlaştırması dolayısıyla, evlenmeye karar verilen, sözü kesilen çiftler uzun zaman sözlü veya nişanlı olarak kalmaktadırlar. Bu zaman sürecinde bir veya birkaç bayramın geçtiği vukubulmaktadır. Erkek tarafı herbir bayramda kızevini hatırlamak, onları memnun etmek zorundadır.

Genellikle Ramazan bayramlarında bayramlık olarak giysiler götürülmesine rağmen, Kurban bayramında bunların yanında mutlaka bir kurbanlıkta götürülmesi gerekmektedir. Bir koç veya diğer bir kurbanlık hayvan götürülüp kızıevi

ziyaret edilir, bayramlaşılır.

Bu adetlerin konumuz olan mehir ile alakası yoktur. Görüldüğü gibi bu uygulamalar kıza veya kızevine götürülen hediyelerdir. Nikah ile alakası yoktur. Pazarlık söz konusu olamaz. Düğünden ve genelde de nikahtan vukubulmaktadır. "Kızevi nazevi" sözünün doğmasına sebep olan sonsuz evlilik adetlerinden bir tanesidir. İki tarafın ilişkilerinin en azından düğüne kadar iyi gitmesi gayesine matuf yarı mecburi bir uygulamadır.

F- Kıza Takılan Takılar

Erkek tarafı kıza bazı takılar takar. Nişanda veya düğünde veyahut düğünden önceki muhtelif zamanlarda çeşitli takılar takılır. Söz kesilmesinden sonra verilen listede belli bir sayıda altın (bilezik, kolye, zincir, lira ... vs.) istenir. Erkek tarafı bunları herhalükarda düğünden önce temin etmek zorundadır. Nişanda bunların dışında bunlara ek olarak akraba ve yakınlardan da hediye altınlar gelir. Kız tarafından veya erkek tarafından çeşitli altınlar hediye olarak takılır.

Bu altınlar kızın şahsi mülkü olur. Babası veya bir diğeri onları zorla alamaz. Kız bunları dilediği gibi harcayabilir. Çeyizine veya başka bir ihtiyacına harcayabilir veya şahsi adına yatırım yapabilir. Veya bekletebilir. Örf-adet gereği bu hususlarda genellikle kadına karışılmaz.

İncelemiş olduğumuz bu altı konu arasında sebep, mahiyet ve sonuç itibarı ile mehire en çok benzeyen adet bu takı

uygulamasıdır. Yani kıza verilen altınlardır. Bu takı sayısında mehirde olduğu gibi pazarlık söz konusu olabilmektedir. Örf- adette de yaklaşık bir sayı genelde yerleşmiştir. Bazı yerlerde dört, bazı yerlerde altı bilezik istenmesi vukubulagelen adetlerdendir. Biz bunu "Mehr-i misil"e benzetebiliriz.

Bizim takılar hakkındaki fikrimiz şudur: Bu söz konusu olan takılar kızın şahsına alınmaktadır. Kız bunlarda bütün mülkiyet haklarına sahiptir. Düğüne ve dolayısıyla da nikaha mütealliktir. Düğün sonrası, bir ihtiyaç dolayısıyla altın bozdurulduğu zaman, koca bunu karısından bir borç olarak almaktadır. Yani onun altınlar üzerindeki mülkiyet ve tasarruf hakkını resmen kabul etmektedir. Örf-adet bu yöndedir. O halde bu takılar mehir olarak kabul edilebilir. Fakat bir şartla; yukarıda saydığımız özellikleri taşımasına ek olarak nikahta da bu altınların mehir olarak kabul edilmesi gerekir. Aksi takdirde mehir olmaması lazımdır. Zira vukubulacak olan bir boşanma veya erkeğin vefat etmesi durumlarında kadına altın alınması diye bir olay örf ve adetlerimizde maalesef mevcut değildir. Halbuki böyle durumlarda kadınla ilgili birinci görev mehrinin kendisine eksiksiz olarak teslim edilmesidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; nişan ve düğün adetlerinin bir parçası olarak kadına takılan takılar; İslamdaki mehir uygulamasının yerine kabul edilebilir. Erkek, karısından o altınlarını cebren alamaz. Fakat, ihtiyacından dolayı onları almışsa ; kadının O'na "borç olarak mı yoksa hibe olarak mı"

vermiş olduğu açıklığı kavuşturulmalıdır. Eğer borç olarak vermişse; boşanma veya ölüm gibi olaylarda, kadının miras hakkından ayrı olarak bu altınlar kendisine eksiksiz teslim edilmelidir. Aile hayatı devam ettiği müddetçe de kadın o altınlar üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahiptir. Onları kocasına, babasına veya bir diğerine, borç veya hibe olarak verebileceği gibi, yoldan geçen bir dilenciye de sadaka olarak verme yetkisine sahiptir. Koca veya bir başkası buna karşı çıkamaz, psikolojik baskı dahi yapamaz.



SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezimizin genelinden yola çıkarak mehirle ilgili vardığımız sonuçları şöyle açıklayabiliriz:

Mehir; evlenirken erkeğin kadına verdiği veya taahhüt ettiği para, mal, akar veya değer ifade eden herhangi bir şeydir.

Mehir; kadına verilen bir ücret, bedel veya hediye değildir. Nev'ine mahsus bir mefhumdur. Bunun en güzel ifadesi SADAK'tır.

Mehir kadının şahsi mülküdür. Onda tam bir tasarruf yetkisine sahiptir.

Mehir, nikahın şartlarından değildir. Çünkü mehirsiz nikah caizdir. Neticelerinden biridir. Dolayısıyla taraflar arasında tesbit edilmezse veya nefyedilse bile nikah akdi ile kadın buna hak kazanır. Erkek de uhdesine almış olur. Kadın bu hakkı kazandıktan (nikah kıyıldıktan) sonra ondan tamamen veya kısmen vaz geçme (bağışlama) hakkına sahiptir.

Sahih bir nikah mehri gerektirir. Fakat kadının mehrin tamamına hak kazanabilmesi için zifaf veya halvet-i sahiha gerekir. Son ödeme tarihi talak veya ölümün vukuubulmasıdır.

Mehir Kadın İçin Bîr Güvencedir:

İnsanın fıtratında mevcut olan niteliklerden biri de "geleceğini garantiye alma isteği" dir.

Gelecekte emin olmak için kişi, devamlı olarak elinde bir miktar nakit tutma gereği duyar.

Diğer yandan evliliğin son bulması durumunda en ağır

maddi sıkıntıyı çeken şüphesiz ki kadındır. 20-30 yıl süren bir evlilikten sonraki ayrılığı düşünün. Kadının hiçbir yakınının olmadığı (veya kalmadığı) bir durumu düşünün çocuğu da yoksa bu kadıncağız ne yapabilir? İşte bu durumda kadının en büyük güvencesi mehridir.

Evliliğin son bulması durumunda kadına mehrinin tamamını vermek zorunda olduğunu düşünen erkek, boşanma kararından önce, bu ihtimali de gözönüne almak zorundadır. Yani mehir; aynı zamanda boşanma kararının alınmasında caydırıcı bir rol oynamaktadır.

O halde, muaccel veya mueccel (diğer bir ifade ile kendisine ödenmiş veya ödenecek olan) mehir, kadın için bir kalıcı bir güvencedir. Evlilik boyunca ve hatta evlilikten sonra bile, mehir, kadın için daima rahatlatıcı ve güven verici bir mefhumdur.

Mehir Erkeğe Bir Haksızlık Değildir:

Kadınsız bir hayat erkek için de mümkün değildir. Kadının yardımı ve desteği olmadan, huzurlu olması, işlerinde başarılı olması imkansızdır. Bir erkek için en büyük destek ve yardımcı herşeyden önce hanımıdır.

Erkek sabahtan akşama kadar işinde çalışırken Kadın, gün boyunca evde çocuklarla ve ev işleri ile uğraşmaktadır. Bu işler beşeri hayatın vaz geçilmeyecek unsurlarıdır. Kadınsız, çocuksuz, evsiz ve barksız bir hayat tarzı normal beşeri hayata münafidir.

O halde erkek için, kendisinden bu derece vazgeçilemez olan, neslinin devamını sağlayan, sırdaşı ve haldaşı olan

kadına, bir miktar maddi değer vermek (nakit vermek) kesinlikle zulüm telakki edilemez. "Ben niye ona vereyim, o bana versin" gibi bir düşünce, İslamın genel esprisi ile hiçbir surette bağdaştırılamaz.

Mehir Erkeğin Verebileceği Tek Şey Değildir

Herkesçe kabul edilebilecek bir gerçek de şudur ki, erkeğin kadına verebileceği, hatta vermesi gerken pek çok şey vardır.

Bunların başında, kadının normal bir hayat için bütün ihtiyaçlarını karşılamak gelir. Kadının nafakası ve giyimi, ailesi ile normal bir şekilde görüşmesini sağlamak koca üzerine vacibtir. Erkek, hanımını bunlardan alı koyma yetkisine sahip değildir.

Beraberlikleri boyunca ailede huzur, emniyet, selamet, sağlıklı yaşam ... gibi mefhumların temini erkeğin vazifelerindendir.

Evliliğin son bulması durumunda da erkeğin üzerine düşen vazife sadece mehirden ibaret değildir. Kadını iddeti boyunca (yani dört ay on günlük bekleme süresince) sükna ve nafaka ihtiyaçları erkek tarafından karşılanır. Yani iskan edeceği yer ve geçimi erkeğin yükümlülüğündedir.

Şayet iddetten sonra kadın hamile çıkarsa bu görevler doğuma kadar uzar. Doğumdan sonra da çocuğun emzirilmesi, sağlık, giyim ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması erkeğin vazifesidir. Eğer anne çocuğu emzirirse, süt parasını kocadan alabilir.

Mehir Müessesine Gereken Önem Verilmelidir:

Tezimizin bütün bölümlerinden şöyle bir sonuca varılması mümkündür: "Mehir insanın aile saadeti için gerekli olan, sosyal mahiyete sahip mefhumlardan birisidir." . Aile mefhumuna ilişik, ilk akla gelen vaz geçilemez konulardandır.

Beşeri hayatın nüvesini oluşturan ailenin sağlam temeller üzerine kurulması, tarafların karşılıklı güvenine bağlıdır. Bunun oluşturulmasında, mehrin önemli bir yeri vardır.

Mehir sayesinde kadının değeri artar. İki kelimeyle alınıp, tek kelimeyle bırakılabilen, bir yenisi veya diğeri hemen tedarik edilebilen bir varlık konumundan çıkar. Kendisine bir hayli zor ulaşılabilen ve ayrılınması durumunda pek çok külfetlere düşülebilecek olan, önemli, değerli ve şerefli bir konumda düşünülmesine ve kabul edilmesine mehir sebep olur.

Kur'an ile tesbit edilmiş ve farz kılınmış, sünnet ile desteklenmiş ve uygulamaya konulmuş olan MEHİR müessesesi kesinlikle terk edilmemelidir. Gereken önem verilmelidir.

Bu, insanın mutluluğu için daha güzeldir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- 1- Kur'an-ı Kerim
- 2- Abdusselam, Harun; Tehzibu Sireti Ibni Hişam,
Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1990 , 19. Baskı
- 3- el-Ahteri, Mustafa b. Şemsuddin; Ahteri Kebir, I,
Ali Bey Matbaası, İst. 1272 H.
- 4- Atalay, Besim; Divanu Lügati't-Türk Dizini, T.D.K.
Ank. 1943
- 5- Aydın, M. Akif; İslam-Osmanlı Aile Hukuku, İlahiyat
Yayınları, İst. 1985
- 6- el-Ayni, el-Hanefi, Bedruddin Ebu Muhammed Mahmud b.
Ahmed; 'Umdetu'l-Kari y.y. t.y.
- 7- el-A'zami, Muhammed Mustafa; Dirasat fi'l-Hadisi'n-
Nebevi, el-Mektebetu'l-İslami, Beyrut, 1992
- 8- el-Azimabadi, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsul'l-Hakk,
Avnu'l-Ma'bud Şerhu Suneni Ebi Davud, Daru'l-Fikr,
Beyrut, 1979
- 9- el-Begavi, Ebu Muhammed Huseyin b. Mes'ud el-Ferra;
Mesabihu's-Sunne, Yazma, Selimiyye Kütüphanesi,
N.4848/1-4
- 10- el-Beyzavi, Nasıruddin Ebu Said Abdullah b. Ömer,
Envaru't- Tenzil veE sraru't-Te'vil, I-V, Müesse-
setu's-Şa'ban, Beyrut, t.y.
- 11- Bilmen, Ömer Nasuhi; Hukuku İslamiyye ve İstılahatı
Fıkhiyye Kamus, I-VIII, Bilmen, İst. 1985

- 12- **el-Buhari**, Ebu Abdullah Muhammed b. sismail b.
ibrahim el-Cu'fi; el-Cami'u's-Sahih, I-VIII, Çağrı,
İst. 1992
- 13- **Cin**, Halil; İslam Hukukunda Mehir, A.H.F.D. XXIX/1-2
1972 12- **el-Curr**, Halil; Larus, Mektebetu Larus,
Paris, 1973
- 14- **Çakan**, İ. Lutfi; Hadis Edebiyatı, İ.F.A.V. Yayınları
1989
- 15- **Damad Efendi**; el-Mecma'u'l-Enhur Fi Şerhi Multeka'l-
Ebhur, I-II, Daru İhyai't-Turasi'l-'Arabiyye,
Beyrut, t.y.
- 16- **ed-Darekutni**, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer; es-Sunen,
(Ta'lik; Ebu Tayyib el-Abadi) Daru'l-Mehasin,
Kahire, 1966
- 17- **ed-Darimi**, Ebu Muhammed Abdullah b. Abdurrahman et-
Temimi; es-Sunen, Çağrı, İst. 1981
- 18- **ed-Dehlevi**, Şah Veliyyullah; Huccetullahi'l-Baliğa,
I-II, Matbaatu'l-Mısriyye, Mısır, 1286 H.
- 19- **ed-Derviş**, Muhyiddin; İ'rabu'l-Kur'ani'l-Kerim, I-X,
Daru'l-İrşad, Humus, 1988
- 20- **Döndüren**, Hamdi; Delilleriyle İslam Hukuku,
Konya, 1977
- 21- **Ebu Zehra**, Muhammed; Ebu Hanife, (Terc. Osman Keski
oğlu) Can Kitabevi, Konya, 1981
- 22- **Elmalılı** M. Hamdi Yazır; Hak Dini Kur'an Dili, I-IX,
Azim Yayıncılık, İst. 1992

- 23- el-Endulusi, Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf; el-Bahru'l-Muhit, I-XIII, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- 24- Fazlurrahman; Islam, (Terc. Mehmed Dağ - Mehmed Aydın) Selçuk, 1st. 1992
- 25- Görmez, Mehmed; Musa Carullah Bigi, Hayatı Fikirleri ve Eserleri (Y. Lisans Tezi), İlahiyat Kütüph. Ank.
- 26- Hamidullah, Muhammed; Sünnet, I.A.
- 27- el-Hatib, Muhammed 'Accac; Usulu'l-Hadis, Daru'l-Fikr Beyrut, 1989
- 28- el-Hazin, Alauddin Ali b. Muhammed; Lubau't-Te'vil fi Meani't-Tenzil, I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, t.y.
- 29- Ibnu Abdilberr, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah el-Kurtubi; el-İsti'ab fi Ma'rifeti'l-Ashab, (el-İsabe'nin Hamişi), Muessesetu'r-Risale, Beyrut, 1328 H.
- 30- Ibnu Abidin, Muhammed Emin; Reddu'l-Muhtar ala'd-Durri'l-Muhtar, I-V, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyye, Beyrut, t.y.
- 31- Ibnu Esir, Ebu's-Saadat, el-Mubarek b. el-Cezeri; en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, I-V, Daru İhyai Kutubi'l-Arabiyye, Kahire, t.y.
- 32- Ibnu Hacer, Şemsuddin Ahmed b. Ali el-Askalani; Fethu'l-Bari, I-XIV, Daru'l-Maarife, Beyrut, t.y.
- 33- Ibnu Hacer, Şemsuddin Ahmed b. Ali el-Askalani; Bulugu'l-Meram min Edillet'l-Ahkam (Ta'lik; Seyyid Muhammed el-Kutbi), Çağrı, İstanbul, 1986

- 34- **ibnu Hacer**, Şemsuddin Ahmed b. Ali el-Askalani; el-Isabe fi Temyizi's-Sahabe, I-IX, Daru'l-Kutubi'l-ilmiiyye, Beyrut, t.y.
- 35- **ibnu Hanbel**, Ahmed; el-Musned, Çağrı, İstanbul, 1992
- 36- **ibnu Hemmam**, Abdurrezzak; el-Musannef, Yazma, Selimiyye Kütüphanesi, N.4561
- 37- **ibnu Hişam**, Ebu Muhammed Abdulmelik; es-Siretü'n-Nebeviyye, I-VI, Matbaatu Mustafa Albani, Mısır 1936
- 38- **ibnu Kayyim el-Cevziyye**, Şemsuddin Muhammed bin Ebi Bekir bin Eyyub ed-Dımişki; Zadu'l-Mead, I-VI, (Terc. Sükrü Özen), İklim, İst.1988
- 39- **ibnu Kesir**, İmaduddin Ebu'l-Feda İsmail b. Kesir ed-Dımişki; Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1979
- 40- **ibnu Kesir**, İmaduddin Ebu'l-Feda İsmail b. Kesir ed-Dımişki; es-Siretu'n-Nebeviyye, I-IV, Daru'l-Ma'rife Beyrut, t.y.
- 41- **ibnu Mace**, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazveni; es-Sunen, I-II, Çağrı, İstanbul, 1992
- 42- **ibnu Enes**, Malik; el-Muvatta', I-II, Çağrı, İst.1992
- 43- **ibnu Manzur**; Lisanu'l-'Arabi'l-Muhit, I-III, Daru Lisani'l-'Arab, Beyrut, t.y.
- 44- **ibnu Rusd**, el-Kurtubi; Bidayetü'l-Muctehid ve Nihayetu'l-Muktasid, Kahraman Yay. İst. 1985
- 45- **ibnu Sa'd**, Muhammed, Katibu'l-Vakıdi; et-Tabakatu'l-Kebir, I-II, Brill Matbaası, Leyden, 1321 H.
- 46- **İbrahim**, Mustafa; el-Mu'cemu'l-Vasit, Çağrı, İst.1989

- 47- **Olgun, İbrahim ve Drahşan, Cemşit**; Farsça-Türkçe Sözlük, Elhan Kitabevi, Ankara, 1984
- 48- **Karaman, Hayreddin**; İslam Hukuk Tarihi, Nesil Yayınları, İstanbul, 1989
- 49- **Karaman, Hayreddin**; Mukayeseli İslam Hukuku, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986
- 50- **el-Kardavi, Yusuf**; Zekat (Tercüme: İbrahim Sarmış), I-II, Kayıhan, İstanbul, 1984
- 51- **el-Kastallani, Ahmed b. Muhammed el-Hatib**; İrşadu's-Sari, I-X, y.y. t.y.
- 52- **el-Kazruni, Ebu'l-Fazl**; Haşiyetu'l-Beyzavi, I-V, Muessetu's-Saban, Beyrut, t.y.
- 53- **Kırbaşoğlu, Mehmed Hayri**; Klasik Sünnet Tanımlarının Eleştirisi ve Yeni Bir Sünnet Tanımı Denemesi, İ.A.D. V/1. 1991
- 54- **Kırbaşoğlu, Mehmed Hayri**; Sünnetin Yeni Tanımının Yorumu, İ.A.D. V/3. 1991
- 55- **el-Kirmani, Şemsuddin**; el-Kevakibu'd-Derari fi Şerhi'l-Buhari, Yazma, Selimiyye Kütüphanesi, N.423-428, t.y.
- 56- **Koçkuzu, Ali Osman**; Hadisde Nasih Mensuh, İlahiyat Yayınları, 1985
- 57- **Koçyiğit, Ahmed Talat**; Kur'an-ı Kerim Meali, Kılıç Kitabevi, Ank. t.y.
- 58- **Koçyiğit, Ahmed Talat**; Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, Diyanet, 1990

- 59- **Kocyiğit**, Ahmed Talat; Hadis Istılahları, ilahiyat Yayınları Ankara, 1985
- 60- **Kocyiğit**, Ahmed Talat; Hadis Tarihi, ilahiyat Yayınları, Ank. 1988
- 61- **Konyalı Mehmed Vehbi**; Hulasatu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an, I-XVI, Ücdal, 1st. 1966
- 62- **el-Kuşeyri**, en-Nisaburli, Ebu Hüseyin Müslim b. Haccac; el-Camiu's-Sahih, Çağrı, 1st. 1992
- 63- **el-Mevsili**, Abdullah b. Muhammed b. Mevdud; el-Ihtiyar, I-V, Çağrı, 1st. 1984
- 64- **en-Nesai**, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb; es-Sunen, Çağrı, 1st. 1992
- 65- **en-Nesefi**, Hafizuddin Abdullah b. Ahmed; Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Te'vil, I-IV, Daru'l Maarife, Beyrut, t.y.
- 66- **en-Nevevi**, Muhyiddin; el-Minhac Şerhu Sahihi Muslim, Yazma, Selimiyye Kütüphanesi, N.425/1-2
- 67- **Nikahı Medeni ve Talak Hakkında Hukuku Aile Kararnamesi**, 1917, EK, (Aydın, M. Akif; İslam-Osmanlı Aile Hukuku, ilahiyat Yayınları, 1st. 1985)
- 68- **O. Spies**; Mehir, I.A.
- 69- **er-Razi**, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Ebi Hatim; Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil, I-IX, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyye, Beyrut, 1952
- 70- **er-Razi**, Fahrüddin; et-Tefsiru'l-Kebir, I-XXXII, Daru İhyai'l-Arabiyye, Beyrut, t.y.

- 71- es-Sabuni, Muhammed Ali; Tefsiru Ayati'l-Ahkam, I-II, 1st. t.y.
- 72- es-Sabuni, Muhammed Ali; Safvetu't-Tefasir, I-III, Ensar, 1st. 1987
- 73- Schacht, Joseph; Islam Hukukuna Giriş (Terc. Mehmed Dağ - Abdülkadir Şener), İlahiyat Yay. Ank. 1986
- 74- es-Serahsi, Şemsuddin; el-Mebsut, Daru'l-Maarife (3. Baskı), Beyrut, t.y.
- 75- es-Sıbai, Mustafa; es-Sunne ve Mekanetuha, Mektebetu'l-İslamiyye, Beyrut, 1978
- 76- es-Secistani, Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdi es-Sunen, I-IV, Çağrı, 1st. 1992
- 77- es-Sindi, Ebu'l-Hasan Nureddin b. el-Hadi; Sunen-i Nesai Haşiyesi, Çağrı, 1st. 1992
- 78- es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman - el-Mahalli, Celaluddin; Celaleyn, Daru'l-Maarife, Beyrut, t.y.
- 79- es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman; el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an, I-II, İbn. Kesir, Dımışk, 1987
- 80- es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman; Şerhu's-Sunen-i Nesai, I-VIII, Çağrı, 1st. 1992
- 81- es-Suyuti, Celaluddin Abdurrahman; Tenviru'l-Havalik Şerhu'l-Muvatta', I-II, Daru'l-Fikr, Beyrut, t.y.
- 82- eş-Şatibi, Ebu İshak İbrahim b. Musa el-Maliki; el-Muvafakat fi Usulu's-Şeri'a, I-IV, Daru'l-Maarife, Mekke, 1975

- 83- et-Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir; Tarihu'l-Umem ve'l-Muluk; I-XIII, Matbaatu'l-Husniyye, Mısır, t.y.
- 84- et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa; es-Sunen, I-V, Çağrı, İst. 1992
- 85- Ulvan, Abdullah Nasih; Ukubatu'z-Zevac, Daru'l-Islami, Cidde, 1405 H.
- 86- Uğur, Mucteba; Hicri Birinci Asırda İslam Toplumu, Çağrı, İst. 1980
- 87- Uğur, Mucteba; Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Diyanet, Ank. 1992
- 88- Wensinck, A.J.; Concordance de la Tradition Muselman I-VIII, Çağrı, İst. 1986
- 89- Yıldız, Hakkı Dursun (Komisyon Müşavir ve Redaktörü) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, I-XV, Çağ Yayınları, İst. 1989
- 90- ez-Zuheyli, Vehbi; el-Fıkhu'l-İslami ve Edilletuh, Daru'l-Fikr, Dımışk, 1989

SUMMARY

The subject of my thesis is dowry (marriage settlement) according to Sunnah (practices and rules derived from the Prophet's own habits and words). Dowry is a kind of property or money given by the husband upon marriage. The main purpose of dowry is to increase the respect towards woman.

The amount of dowry is decided by both partners just before or at the marriage ceremony. There are two possibilities for deliver or payment of dowry. First, Mehr-i Muaccel, part of wife's dowry paid by the husband just upon marriage. If he does not pay this kind of dowry, he can not force the wife to consummate the marriage. Second, Mehr-i Müeccel, part of dowry paid by the husband in case of divorce or widowhood.

In Christianity, woman had to collect money and property in order to attract man to herself for marriage. This was called "Drahoma". This is just opposite of the Islamic rules.

The dowry can be studied in two topics according to its nature.

1. Mehr-i Musemma; the amount of dowry is decided on agreement by both partners.

2. Mehr-i Misil; the amount of dowry is determined by society's attitude (like 60g or 80g gold necklace, etc.).

The minimum amount of dowry is 10 dirhem (28g) of silver, which was approximately equal to the cost of two

sheep in the first ages of Islam. The maximum amount is not stated.

Upon divorce, the husband should pay all of the dowry to the wife if not given before. This action is though of a kind of difficulty for divorcing.

The necessity of dowry is laid down by both Quran and sayings of Prophet.

The amount of dowry that will be given to the wife upon marriage is determined by the average amount accepted in the society.

As a result, I tried to find out what a dowry is according to Islam and its sources, Quran and Sunnah.

You will find the different approaches and delicacies of dowry in my thesis.